

חמורה, שכן ניתנה לבת כהן שזינתה, ומאי חומרא, שכן מחללת את אביה.

{ מט ע"ב }

משנה. ארבע מיתות נמסרו לבית דין: סקילה, שריפה, הרג, וחנק. רבי שמעון אומר: שריפה, סקילה, חנק והרג. זו מצות הנסקל. אמר רבא אמר רב סחורא אמר רב הונא: כל מקום ששנו חכמים דרך מניין, אין מוקדם ומאוחר, חוץ משבעה סמנים, דתנן: שבעה סמנים מעבירין על הכתם²: רוק תפל, ומי גריסין, ומי רגלים, ונתר, ובורית, קמוליא, (ואשלג) + מסורת הש"ס: ואשלג. וקתני סיפא: העבירין שלא כסדרן³, או שהעבירין שבעתן כאחד, לא עשה ולא כלום. רב פפא סבא משמיה דרב אמר: אף ארבע מיתות, מדקא מפליג רבי שמעון, שמע מינה דוקא קתני. ואידך: בפלוגתא לא קא מיירי. רב פפא אמר: אף סדר יומא. דתנן: כל מעשה יום הכפורים האמורים, על הסדר⁴, אם הקדים מעשה לחבירו, לא עשה ולא כלום. ואידך: ההוא חומרא בעלמא. רב הונא בריה דרב יהושע אמר: אף סדר תמיד, דקתני עלה: זהו סדר תמיד. ואידך: ההוא למצוה בעלמא. ולאפוקי ממצות חליצה, דתנן, מצות חליצה: בא הוא ויבמתו לפני בית דין⁵, היו נותנין לו עצה ההוגנת לו, שנאמר וקראו לו וקני עירו ודברו אליו, והיא אומרת⁶ מאן יבמי וגו' והוא אומר לא חפצתי לקחתה, ובלשון הקדש היו אומרים. ונגשה יבמתו אליו לעיני הקדים וחליצה נעלו וירקה בפניו, רוק הנראה לדיינין. וענתה ואמרה ככה יעשה לאיש וגו' ונקרא שמו בישראל וגו'. ואמר רב יהודה: מצות חליצה⁷: קוראה וקורא, חולצת ורוקקת וקוראה. והוינן בה: מאי קא משמע לן. מתניתין היא. הא קא משמע לן: מצוה הכי, ואי אפיך, לית לן בה. תניא נמי הכי: בין שהקדים חליצה לרקיקה או רקיקה לחליצה, מה שעשה עשוי. ולאפוקי מהא, דתנן: כהן גדול משמש בשמונה כלים⁸, והדיוט בארבעה: בכתונת, במכנסים, במצנפת, ואבנט. מוסיף עליהן כהן גדול⁹ חושן, ואפוד, ומעיל, וציץ. ותניא: מנין שלא יהא דבר קודם למכנסים¹⁰? שנאמר ומכנסי בד יהיו על בשרו, ותנא מאי טעמא אקדמיה לכתונת. משום דאקדמיה קרא. וקרא מאי טעמא אקדמיה. משום דמכסיא כולה גופיה עדיפא ליה.

סקילה שריפה כו'. סקילה חמורה משריפה¹¹, שכן ניתנה למגדף ולעובד עבודה זרה. מאי חומרא, שכן פושט ידו בעיקר. ארובה, שריפה

1 עי' רמב"ם (סנהדרין פ"ד ה"א): ארבע מיתות נמסרו לבית דין סקילה ושריפה והריגה בסייף וחנק, סקילה ושריפה מפורשין הן בתורה ומפי משה רבינו למדו שכל מיתה האמורה בתורה סתם היא חנק וההורג את חבירו מיתתו בסייף, וכן אנשי עיר הנדחת מיתתן בסייף.

2 עי' שו"ע (י"ד סי' קצ ס"א): מצאה כתם ואין לה במה לתלות, והדבר מסופק אם הוא דם או צבע, מעברת עליו ז' סמנים, אם עמד בעיניו הרי זה צבע וטהורה, ואם אינה מעברת עליו, טמאה מספק. ועכשיו אין לנו העברת ז' סמנים, מפני שאין אנו בקיאים בקצת משמותם.

3 עי' רמב"ם (איסורי ביאה פ"ט הל"ז): ואלו הן השבעה סמנים על סדרן: רוק תפל, ולעיסת גריסין של פול, ומי רגלים שהחמיצו, ובורית, ונתר, וקימוניא, ואשלג, וצריך לכסס שלש פעמים על כל סם וסם ומוליך ומביא בכל כסוס, העבירין שלא על הסדר או שהעבירין כאחד לא עשה כלום, הקדים האחרונים לראשונים אלו שהעביר באחרונה שהן הראשונים עלו לו וחוזר ומעביר אחריהם אחרונים שהקדים עד שיעברו השבעה על הסדר.

4 עי' רמב"ם (עבודת יום הכיפורים פ"ה ה"א): כל עבודות שעובד בבגדי לבן בפנים בהיכל צריך לעשותן על הסדר שביארנו, ואם הקדים בהן מעשה לחבירו לא עשה כלום.

5 עי' שו"ע (אה"ע סי' קסו ס"א):

6 עי' שו"ע (אה"ע סי' קסט ס"ט):

7 עי' שו"ע (אה"ע סי' קסט ס"ג):

8 עי' רמב"ם (כלי המקדש פ"ח ה"א): בגדי כהונה שלשה מינים, בגדי כהן הדיוט, ובגדי זהב, ובגדי לבן, בגדי כהן הדיוט הם ארבעה כלים תכנת ומכנסים ומגבעות ואבנט, וארבעתן של פשתן לבנים וחוטן כפול ששה והאבנט לבדו רקום בצמר.

9 עי' רמב"ם (כלי המקדש פ"ח ה"ב): בגדי זהב הן בגדי כהן גדול והם שמנה כלים: הארבעה של כל כהן, ומעיל ואפוד וחושן וציץ, ואבנט של כהן גדול מעשה רקום הוא והוא דומה במעשיו לאבנט כהן הדיוט, ומצנפת האמורה באהרן היא המגבעת האמורה בבניו, אלא שכהן גדול צנוף בה כמי שלופף על השבר, ובניו צנופין בה ככובע ולפיכך נקראת מגבעת. +/השגת הראב"ד/ ולפיכך נקראת מגבעת. א"א אני אומר אין מעשהו של זה כמעשהו של זה מצנפת ארוך הרבה וכורך אותו כריכות הרבה ככריכות הישמעאלים אבל מעשה המגבעות כעין הכובעין שלנו חדין מלמעלה והן קצרין. +

10 עי' רמב"ם (כלי המקדש פ"י ה"א): כיצד סדר לבישת הבגדים, לובש המכנסים תחלה וחוגר את המכנסים למעלה מטיבורו מעל מתניו, ואחר כך לובש הכתונת, ואחר כך חוגר את האבנט כנגד אצילי ידיו ומקיפו כך על כך עד שגומר וקושר.

11 עי' רמב"ם (סנהדרין פ"ד ה"ד): הוב"ד לעיל הערה Error! Bookmark not defined.

{ נ ע"א }

קסברי רבנן: נשואה יוצאה לשריפה ולא ארוסה¹², ומדאפקה רחמנא לארוסה בסקילה, שמע מינה סקילה חמורה. סקילה חמורה מסייף, שכן ניתנה למגדף ולעובד עבודה זרה. ומאי חומרא, כדאמרן, אדרבה, סייף חמור שכן ניתן לאנשי עיר הנדחת. ומאי חומרא, שכן ממונן אבד. אמרת: איזה כח מרובה, כח המדיח או כח הנידח. הוי אומר: כח המדיח, ותניא: מדיחי עיר הנדחת בסקילה¹³. סקילה חמורה מחנק, שכן ניתן למגדף ולעובד עבודה זרה, ומאי חומרא, כדאמרן. אדרבה, חנק חמור, שכן ניתן למכה אביו ואמו. ומאי חומרא, שכן הוקש כבודן לכבוד המקום. מדאפקיה רחמנא לארוסה בת ישראל מכלל נשואה בת ישראל מחנק לסקילה, שמע מינה סקילה חמורה. שריפה חמורה מסייף¹⁴, שכן ניתנה לבת כהן שזינתה. ומאי חומרא, שכן מחללת את אביה. אדרבה, סייף חמור שכן ניתן לאנשי עיר הנדחת, ומאי חומרא, שכן ממונן אבד. נאמר אביה בסקילה, ונאמר אביה בשריפה, מה אביה האמור בסקילה, סקילה חמורה מסייף, אף אביה האמור בשריפה, שריפה חמורה מסייף. שריפה חמורה מחנק שכן ניתנה לבת כהן שזינתה. ומאי חומרא, כדאמרן. אדרבה, חנק חמור שכן ניתן למכה אביו ואמו, ומאי חומרא, שכן הוקש כבודן לכבוד המקום. מדאפקיה רחמנא לנשואה בת כהן מכלל נשואה בת ישראל מחנק לשריפה, שמע מינה שריפה חמורה. סייף חמור מחנק, שכן ניתן לאנשי עיר הנדחת, ומאי חומרא, שכן ממונן אבד. אדרבה, חנק חמור שכן ניתן למכה אביו ואמו, ומאי חומרא שכן הוקש כו'. אפילו הכי פושט ידו בעיקר עדיף.

רבי שמעון אומר כו'. שריפה חמורה מסקילה, שכן ניתנה לבת כהן שזינתה. ומאי חומרא, שכן מחללת את אביה. אדרבה, סקילה חמורה שכן ניתנה למגדף ולעובד עבודה זרה, ומאי חומרא, שכן פושט ידו בעיקר. רבי שמעון לטעמיה: דאמר אחת ארוסה ואחת נשואה יצאה לשריפה. ומדאפקיה רחמנא לארוסה בת כהן מכלל ארוסה בת ישראל מסקילה לשריפה, שמע מינה שריפה חמורה. שריפה חמורה מחנק, שכן ניתנה לבת כהן שזינתה. ומאי חומרא, כדאמרן. אדרבה, חנק חמור שכן ניתן למכה אביו ואמו. ומאי חומרא, שכן הוקש כבודם לכבוד המקום. מדאפקיה רחמנא לנשואה בת כהן מכלל נשואה בת ישראל לשריפה, שמע מינה שריפה חמורה. שריפה חמורה מסייף, שכן ניתנה לבת כהן שזינתה. ומאי חומרא, כדאמרן. אדרבה, סייף חמור שכן ניתן לאנשי עיר הנדחת, ומאי חומרא, שכן ממונן אבד. אמרת, וכי איזה כח מרובה, כח המדיח או כח הנידח.

¹² ע"י רמב"ם (סנהדרין פט"ו ה"א): כל הנשרפין עשרה ואלו הן: בת כהן שזינתה תחת בעלה, ובא על בתו, ועל בת בתו, ועל בת בנו, ועל בת אשתו, ועל בת בתה, ועל בת בנה, ועל חמותו, ועל אם חמותו, ועל אם חמיו, והוא שבא עליהן בחיי אשתו, אבל לאחר מיתת אשתו הרי הן בכרת בלבד בכלל העריות.

¹³ ע"י רמב"ם (סנהדרין פט"ו ה"ב): כל הנסקלין שבתורה שמונה עשר ואלו הן: הבא על האם, ועל אשת אב, ועל כלתו, ועל נערה המאורסה, ועל הזכור, והשוכב עם בהמה, והאשה המביאה את הבהמה עליה, והמגדף, ועובד עכו"ם, והנותן מזרעו למולך, ובעל אוב, ובעל ידעוני, והמסית, והמדיח, והמכשף, והמחלל את השבת, ומקלל אביו או אמו, ובן סורר ומורה.

ע"י רמב"ם (עבודה זרה פ"ד ה"א): מדיחי עיר מירשאל הרי אלו נסקלין אף על פי שלא עבדו עבודת כוכבים אלא הדיחו את יושבי עירם עד שעבדו אותה, ואנשי העיר המודחין נהרגין בסייף והוא שעבדו עבודת כוכבים או שקבלו עליהם באלוה, ואזהרה למדיח מנין שנאמר לא ישמע על פך.

ע"י רמב"ם (עבודה זרה פ"ה ה"ב): המסית את רוב אנשי העיר הרי זה מדיח ואינו נקרא מסית, היה זה שהדיח רוב העיר נביא מיתתו בסקילה והנחיים הרי הן כיחידים ואינם כאנשי עיר הנדחת עד שיהיו המדיחים שנים, ואחד האומר אמרה לי עבודת כוכבים עבדוה, או שאמר אמר לי הקדוש ברוך הוא עבדו עבודת כוכבים הרי זה נביא שהדיח, ואם הודחו אחריו רוב העיר נסקל, המסית שהסית בין בלשון רבים בין בלשון יחיד הרי זה נסקל, כיצד האומר לחבירו אעבוד כוכבים, אלך ואעבוד נלך ונעבוד בעבודה פלונית שדרך אותה עבודת כוכבים להעבד בה, אזבח אלך ואזבח נלך ונזבח, אקטר אלך ואקטר נלך ונקטר, אנסך אלך ואנסך נלך וננסך, אשתחווה אלך ואשתחווה נלך ונשתחווה הרי זה מסית, הסית לשנים הרי הן עדין והן מביאין אותו לבית דין ומעידין עליו שכן אמר להן וסוקלין אותו.

¹⁴ ע"י רמב"ם (סנהדרין פ"ד ה"ד): הוב"ד לעיל הערה Error! Bookmark not defined.

הוי אומר כח המדיח. וקל וחומר: ומה חנק שחמור מסייף, שריפה חמורה ממנו, סייף הקל, לא כל שכן. סקילה חמורה מחנק, שכן ניתנה למגדף ולעובד עבודה זרה. ומאי חומרא, כדאמרן. אדרבה, חנק חמור, שכן ניתן למכה אביו ואמו, ומאי חומרא, שכן הוקש כו'. מדאפקיה רחמנא לארוסה בת ישראל מכלל נשואה בת ישראל מחנק לסקילה, שמע מינה סקילה חמורה. סקילה חמורה מסייף, שכן ניתנה למגדף כו'. אדרבה, סייף חמור שכן ניתן לאנשי עיר הנדחת, ומאי חומרא, שכן ממונם אבד. אמרת: וכי איזה כח מרובה, כח המדיח או כח הנידח. הוי אומר כח המדיח. וקל וחומר: ומה חנק שחמור מסייף, סקילה חמורה ממנו, סייף הקל, לא כל שכן. חנק חמור מסייף, שכן ניתן למכה אביו ואמו, ומאי חומרא, כדאמרן. אדרבה, סייף חמור, שכן ניתן לאנשי עיר הנדחת, ומאי חומרא, שכן ממונם אבד. אמרת: וכי איזה כח מרובה, כח המדיח או כח הנידח. הוי אומר: כח המדיח. ותניא: מדיחי עיר הנדחת בסקילה, רבי שמעון אומר בחנק.

מרגלא בפומיה דרבי יוחנן: נערה המאורסה בת כהן שזינתה, בסקילה¹⁵. רבי שמעון אומר: בשריפה. זינתה מאביה, בסקילה, רבי שמעון אומר: בשריפה. מאי קא משמע לן. לרבנן: נשואה יצאה לשריפה, ולא ארוסה. לרבי שמעון: אחת ארוסה ואחת נשואה יצאה לשריפה. וטעמא מאי, משום דלרבנן סקילה חמורה, לרבי שמעון שריפה חמורה. נפקא מינה למי שנתחייב שתי מיתות בית דין, נידון בחמורה. מאי רבי שמעון, דתניא, רבי שמעון אומר: שני כללות נאמרו בבת כהן. בבת כהן ולא בבת ישראל. אימא: אף בבת כהן. והוציא הכתוב נשואה מכלל נשואה, וארוסה מכלל ארוסה. מה כשהוציא הכתוב נשואה מכלל נשואה, להחמיר, אף כשהוציא הכתוב ארוסה מכלל ארוסה, להחמיר. זוממי נשואה בת כהן בכלל זוממי נשואה בת ישראל, וזוממי ארוסה בת כהן בכלל זוממי ארוסה בת ישראל.

תנו רבנן: ובת איש כהן כי תחל, יכול אפילו חללה את השבת, תלמוד לומר לזנות, בחילולין שבזנות הכתוב מדבר. יכול אפילו פנויה, נאמר כאן אביה ונאמר להלן אביה, מה להלן, זנות, עם זיקת הבעל, אף כאן, זנות עם זיקת הבעל. או אינו אומר אביה אלא להוציא את כל האדם. כשהוא אומר היא מחללת, הוי כל אדם אמור, הא מה אני מקיים אביה. נאמר כאן אביה ונאמר להלן אביה מה להלן, זנות עם זיקת הבעל, אף כאן, זנות עם זיקת הבעל. אי מה להלן נערה והיא ארוסה, אף כאן נערה והיא ארוסה. נערה והיא נשואה, בוגרת והיא ארוסה, בוגרת והיא נשואה, ואפילו הזקינה מנין. תלמוד לומר ובת כהן, מכל מקום. בת כהן

¹⁵ עי' רמב"ם (סנהדרין פט"ו ה"ב): עובד ע"ז אין סוקלין אותו אלא על שער שעבד בו, ואם היתה עיר שרובה עכו"ם סוקלין אותו על פתח בית דין, ודבר זה קבלה מפי השמועה אל שערין זה שער שעבד בו ולא שנגמר דינו בו.

עי' רמב"ם (סנהדרין פט"ו ה"א): הוב"ד לעיל הערה 12.

עי' רמב"ם (איסורי ביאה פ"ג ה"א): בת כהן שזינתה כשהיא אשת איש, בין שהיה בעלה כהן בין שהיה ישראל ואפילו היה בעלה ממזר או נתין או שאר מחייבי לאוין הרי זו בשריפה שנאמר ובת כהן כי תחל לזנות, ובעולה בחנק וכן בת ישראל אשת כהן בחנק כהן כל אשת איש.

עי' רמב"ם (איסורי ביאה פ"ג ה"ה): והבא על קטנה מאורסה בבית אביה הוא בסקילה והיא פטורה, ונערה מאורסה בת כהן שזינתה ב בסקילה.

{ נא ע"א }

אין לי אלא שניסת לכהן¹⁶, ניסת ללוי ולישראל, לכותי, לחלל, לממזר ולנתין, מניין. תלמוד לומר וכת איש כהן, אף על פי שאינה כהנת. היא בשריפה ואין כועלה בשריפה. היא בשריפה ואין זוממיה בשריפה¹⁷. רבי אליעזר אומר: את אביה בשריפה ואת חמיה בסקילה.

אמר מר: יכול אפילו חיללה שבת. חיללה שבת, בת סקילה היא. אמר רבא: הא מני רבי שמעון היא, דאמר: שריפה חמורה. סלקא דעתך אמינא: הואיל ואחמירי בהו רחמנא בכהני, דרבי בהו מצות יחירות, תידון בשריפה, קא משמע לך. מאי שנא מיניה דידיה. סלקא דעתך אמינא: איהו דאישתריא ליה שבת לגבי עבודה, היא כיון דלא אשתריא שבת לגביה, אימא תידון בשריפה, קא משמע לך. יכול אפילו פנויה, הא לזנות כתיב. כדרכי אליעזר, דאמר פני הבא על הפנויה שלא לשום אישות עשאה זונה. או אינו אומר אביה אלא להוציא את כל אדם אלא מאי ניהו, שזינתה מאביה, מאי איריא בת כהן. אפילו בת ישראל נמי¹⁸. דאמר רבא, אמר לי רב יצחק בר אבודימי: אתיא הנה הנה, אתיא זמה זמה. איצטריך, סלקא דעתך אמינא: קרא לאפוקי מדרבא, מדגלי רחמנא בבת כהן ולא בבת ישראל, קא משמע לך. בת כהן, אין לי אלא שניסת לכהן, ניסת ללוי, לישראל, ולכותי, ולחלל, לנתין, ולממזר, מניין. תלמוד לומר בת איש כהן, אף על פי שאינה כהנת. משום דאינסבא להו להני לאו בת כהן היא. ותו: מידי כהנת לכהן כתיב. סלקא דעתך אמינא כי תחל לזנות, אמר רחמנא, הני מילי, היכא דקא מתחלא השתא, אבל הא, כיון דקא מתחלא וקיימא מעיקרא, דאמר מר: וכת כהן כי תהיה לאיש זר, כיון שנבעלה לפסול לה¹⁹, פסלה, ללוי וישראל נמי, ושבה אל בית אביה כנעוריה, מכלל דכי איתיה גביה, לא אכלה, אימא לא תידון בשריפה, קא משמע לך. ודלא כרבי מאיר. דתניא: בת כהן שניסת לישראל ואכלה תרומה, משלמת את הקרן ואינה משלמת את החומש, ומיתתה בשריפה. ניסת לאחד מן הפסולין, משלמת קרן וחומש, ומיתתה בחנק, דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים: זו וזו משלמות קרן ולא חומש, ומיתתן בשריפה²⁰.

רבי אליעזר אומר: את אביה בשריפה, ואת חמיה בסקילה. מאי את אביה ואת חמיה. אילימא את אביה, מאביה, ואת חמיה, מחמיה, מאי איריא בת כהן. אפילו בת ישראל נמי, בתו בשריפה וכלתו בסקילה²¹. אלא: את אביה, ברשות אביה, ואת חמיה, ברשות חמיה. כמאן. אי כרבנן, האמרי נשואה יצאת לשריפה, ולא ארוסה. אי כרבי שמעון, האמר אחת ארוסה ואחת נשואה בשריפה. ואי כרבי ישמעאל, האמר: ארוסה יצאת לשריפה ולא נשואה, את חמיה חנק הוא. שלח רבין משמיה דרבי יוסי ברבי חנינא: כך היא הצעה של משנה: לעולם כרבנן, והכי קאמר: כל שהוא למטה ממיתת אביה, ומאי ניהו, נשואה בת ישראל, דאילו נשואה בת ישראל בחנק, הכא במיתת אביה, בשריפה. כל שהיא למעלה ממיתת אביה, ומאי ניהו, ארוסה בת ישראל, דאילו ארוסה בת ישראל בעלמא בסקילה, הכא במיתת חמיה, בסקילה. מתקיף לה רבי ירמיה: מידי למעלה למטה קתני. אלא אמר רבי ירמיה:

או גירשך. ומשכחת לה שגירשה והיא לא ידעה מזה כגון שעשתה שליח לקבל גיטה מיד בעלה במקום פלוני שגר רחוק משם מהלך י' ימים ומצא השליח סוס רץ ביותר והגיע בה' ימים וקיבל הגט והיא לא ידעה מזה וכן בת כהן שהייתה אוכלת בתרומה ובאו ואמרו לה אביך קידשך לזר:

וכן העבד. כנעני של כהן:

שהי' אוכל. בתרומה:

ואמרו לו. אחר שאכל:

מת רבן. בשעה שאכלת כבר מת רבן:

והניח יורש שאינו מאכיל. כגון בת הנשואה לישראל או בן בתו מישראל או בן או אח חלל:

או שמכר לישראל. בכסף או בשטר והעבד לא ידע מזה:

או נתנך לו. במתנה ע"י קנין:

או שחררך. וזיכה לך שטר שחרור ע"י אחר שאפשר לזכות שטר שחרור לעבד ע"י אחר שלא מדעתו כמש"כ רבנו ברפ"ו מה' עבדים:

ונודע לו. שבאו עדים והעידו בב"ד:

שהוא בן גרושה. והוא חלל ואסור בתרומה כזר:

או בן חלוצה. משמע שאם ידע מתחלה שהוא בן חלוצה משלם קר"ח ואף על גב דבן חלוצה אינו חלל אלא מדרבנן כמש"כ רבנו בפ"ט מא"ב ה"ח מ"מ שיונהו רבנן כחלל גמור וחייב קר"ח:

הרי אלו משלמין הקרן בלבד. משום גזל אם הוא תרומה שזכה בה כהן אבל לא החומש והטעם דפטור בכל אלו דכיון שאכל ברשות ב"ד שאילו הי' שואל לב"ד היו אומרים לו שמותר לאכל וא"צ לחוש שמא גירשה בעלה או מת או שחרר העבד דמוקמינן ל' אחזקתיה ה"ל אנוס וא"צ כפרה וכן בן גרושה וחלוצה כ"ז שלא באו עדים ופסלוהו ב"ד הוא בחזקת כהן כאבותיו וא"צ לחוש ומ"מ אינו אנוס לפטור מקרן אם הוא תרומה של חברו דלא ה"ל לאכל תרומה של חברו:

והי' ערב הפסח. שמצוה לבער את החמץ וזמנו בהול:

פטורין מלשלם. אפי' את הקרן:

ולא בדקו. ואף על גב שזה חמץ של חברו כיון שכל ישראל מצווין עליו לבערו ועשה מצוה בביעורו ה"ל אנוס גמור ופטור גם מן הקרן וי"א שחייב בקרן וי"א שבשאר ימות השנה חייב גם בחומש ובערב פסח פטור מחומש וחייב בקרן:

ויכולן. כל אלו שעשו בתחלה בהיתר:

יפלוטו. יוציא מפיו ולא אמר' הלעוס כבלוע ומותר לו לבלוע ואף על גב דלכשיפלוט ימאס ולא יהא ראוי לכהן לאכילה מ"מ לא פקע מיני' קדושת תרומה ואסור לזר לאוכלו:

²¹ ע"י רמב"ם (איסורי ביאה פ"א ה"ד): העריות שיש בהן מיתת ב"ד מהן ב שמייתתן בסקילה, ומהן שמייתתן בשריפה, ומהן שמייתתן בחנק, ואלו שמייתתן בסקילה: הבא על אמו, ועל אשת אביו, ועל אשת בנו והיא הנקראת כלתו, והשוכב עם זכר, והשוכב עם בהמה, והאשה המביאה את הבהמה עליה.

ע"י רמב"ם (סנהדרין פט"ו ה"י): הוב"ד לעיל הערה 13.

¹⁶ ע"י רמב"ם (איסורי ביאה פ"ג ה"ג): הוב"ד לעיל הערה 15.

¹⁷ ע"י רמב"ם (עדות פ"כ ה"י): שנים שהעידו על ראובן שנאף עם בת כהן ונגמר דין ראובן ליחנק ודין הנואפת לשריפה ואחר כך נמצאו זוממין הרי אלו נחנקין ולא נשרפין ודבר זה מפי הקבלה.

¹⁸ ע"י רמב"ם (איסורי ביאה פ"א ה"ה): ואלו הן העריות שמייתתן בשריפה: הבא על בת אשתו בחיי אשתו, ועל בת בתה, ועל בת בנה, ועל אם אשתו, ועל אם אמה, ועל אם אביה, והבא על בתו, ועל בת בתו, ועל בת בנו.

ע"י רמב"ם (סנהדרין פט"ו ה"א): הוב"ד לעיל הערה 12.

¹⁹ ע"י ש"ע (אה"ע סי' ו ס"ח):

²⁰ ע"י רמב"ם (תרומות פ"י ה"ב): בת כהן שהייתה נשואה לישראל או שנפסלה ואח"כ אכלה תרומה משלמת את הקרן ולא את החומש, האשה שהייתה אוכלת בתרומה ואמרו לה מת בעליך או גירשך, וכן העבד שהיה אוכל ואמרו לו מת רבן והניח יורש שאינו מאכיל או שמכר לישראל או נתנך לו או שחררך, וכן כהן שהיה אוכל ונודע לו שהוא בן גרושה או בן חלוצה הרי אלו משלמין הקרן בלבד, ואם הייתה תרומת חמץ והיה ערב הפסח הרי אלו פטורין מלשלם מפני שזמנה בהול נחפזו לאכול ולא בדקו, וכולן שהייתה להן תרומה בתוך פה כשידעו שיהא אסורין לאכול הרי אלו יפלוטו.

דך מונה: בת כהן שהייתה נשואה לישראל. ואפי' ילדה הימנו בנים לא מקריא זר מעיקרא אבל בת ישראל שנשאת לכהן ומת בעלה או גירשה או נתחלה מיקריא זר מעיקרא וכן מי שאכלה בשביל בנה מכהן ומת הבן או נתחלה מקריא זרה מעיקרא כיון שהיא בעצם בת ישראל רק כ"ז שחי בעלה או בנה אכלה מדין קנין כספו אבל לא נעשית כהנת:

שהייתה נשואה לישראל. אבל עבדיה הכנענים אם אכלו בשוגג חייבין קרן וחומש ויש מפקקין בה:

או שנפסלה. דהיינו שנתחלה ובתחלה כתב רבנו שהייתה נשואה לישראל שיכולה עדיין לחזור לבית אביה אם ימות בעלה או יגרשה בלא בנים ואח"כ נקט רבותא טפי דאפי' נתחלה ששוב אינה יכולה לחזור לבית אביה כיון דמ"מ בתחלה הייתה בת כהן לאו זרה מעיקרא היא ופטורה מחומש אבל אם נולדה חלה דהיינו מפסולי כהונה אף על פי שאביה כהן מקריא זרה מעיקרא וחייבת קר"ח:

ואח"כ אכלה תרומה. בשוגג:

משלמת את הקרן. משום גזל אם הוא תרומה שכבר זכה בו כהן: ולא את החומש. דכתיב וכל זר לא יאכל בו ואיש כי יאכל קדש וגו' וכל היכא דכתיב זר קבלו חז"ל דדוקא אם הי' זר מתחלתו משא"כ זו שמתחלתה הייתה כהנת ונראה דעבד כהן אפי' נולד אצל הכהן אם אח"כ נשתחרר או נמכר לישראל מקרי זר מעיקרא כיון דגם מתחלה לא הי' כהן אלא הי' אוכל מדין קנין כספו:

האשה. בת ישראל הנשואה לכהן:

ואמרו לה. אחרי שאכלה שבשעת אכילה כבר מת בעלה או גירשה ולא נשאר לה זרע ממנו שחוזרת לבית אביה ואסורה בתרומה:

{ נא ע"ב }

לעולם כרבי ישמעאל. והכי קאמר: את אביה, ברשות אביה, בשריפה. ואת חמיה, מחמיה, בסקילה, וכל אדם, בחנק. אמר רבא: מאי שנא. או אידי ואידי ממש, או אידי ואידי רשות. אלא אמר רבא: לעולם כרבי שמעון, וקסבר רבי אליעזר: נשואה כארוסה. מה ארוסה, חד דרגא מסקינן לה, מסקילה לשריפה. אף נשואה, חד דרגא מסקינן לה, מחנק לסקילה. מתקיף לה רבי חנינא: הא אידי ואידי רבי שמעון בשריפה קאמר. אלא אמר רבינא: לעולם כרבנן, ואיפוך. את אביה, בסקילה, ואת חמיה, בשריפה. והאי דקאמר את אביה, סירכא בעלמא נקט. אמר רב נחמן אמר רבה בר אבון אמר רב: הלכה כדשלה רבין משמיה דרבי יוסי ברבי חנינא. אמר רב יוסף: הלכתא למשיחא. אמר ליה אביי: אלא מעתה, שחיטת קדשים לא ליתני, הלכתא למשיחא. אלא, דרוש וקבל שכר, הכא נמי, דרוש וקבל שכר. הכי קאמרי: הלכתא למה לי. סוגיא דשמעתא הלכה קאמר.

מאי רבי ישמעאל, דתניא ובת [איש] כהן כי תחל לזנות, בנערה והיא ארוסה הכתוב מדבר. אתה אומר בנערה והיא ארוסה, או אינו אלא אפילו נשואה. תלמוד לומר איש אשר ינאף את אשת רעהו מות יומת הנאף והנאפה. הכל היו בכלל הנאף והנאפה, הוציא הכתוב בת ישראל בסקילה, ובת כהן בשריפה. מה כשהוציא הכתוב את בת ישראל לסקילה, ארוסה ולא נשואה, אף כשהוציא הכתוב בת כהן לשריפה, ארוסה ולא נשואה. זוממיה ובוועלה בכלל ועשיתם לו כאשר זמם וגו'. בוועלה מאי כאשר זמם איכא. אלא: זוממיה בכלל מיתת בוועלה²², משום שנאמר ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו ולא לאחותו, דברי רבי ישמעאל. רבי עקיבא אומר: אחת ארוסה ואחת נשואה יצאת לשריפה. יכול אפילו פנויה, נאמר כאן אביה ונאמר להלן אביה. מה להלן, זנות עם זיקת הבעל, אף כאן, זנות עם זיקת הבעל. אמר ליה רבי ישמעאל: אי מה להלן נערה והיא ארוסה, אף כאן נערה והיא ארוסה. אמר ליה רבי עקיבא: ישמעאל אחי בת ובת אני דורש. אמר ליה: וכי מפני שאתה דורש בת ובת נוציא זו לשריפה. אם משמע להביא את הנשואה, הביא את הפנויה, ואם משמע להוציא את הפנויה, הוציא את הנשואה. ורבי עקיבא: אהני גזירה שוה למעוטי פנויה, ואהני בת ובת לרבנות את הנשואה. ורבי ישמעאל סבר: מדקאמר ליה בת ובת שמע מינה הדר ביה מגזירה שוה. ורבי ישמעאל, הא כי בת ובת מאי דריש ביה. מיבעי ליה לכדתני אבוהי דשמואל בר אבין: לפי שמצינו שחלק הכתוב בזכרים בין תמימים לבעלי מומין, יכול נחלוך בבנותיהן, תלמוד לומר בת ובת. ורבי עקיבא: מוהם מקריבם והיו קדש, נפקא. ורבי ישמעאל: אי מההיא, הוה אמינא: הני מילי אינהו, אבל בנותיהן, לא, קא משמע לן. ורבי ישמעאל,

האי את אביה היא מחללת, מאי דריש ביה. מבעי ליה לכדתניא, היה רבי מאיר אומר: מה תלמוד לומר את אביה היא מחללת, שאם היו נוהגין בו קודש, נוהגין בו חול, כבוד, נוהגין בו כזיון, אומרין: ארור שזו ילד, ארור שזו גידל, ארור שיצא זו מחלציו. אמר רב אשי: כמאן קרינן רשיעא בר רשיעא ואפילו לרשיעא בר צדיקא, כמאן, כהאי תנא.

זו מצות הנסקלין. מאי תנא דקתני זו מצות הנסקלין. משום דתנא: נגמר הדין, מוציאין אותו לסקלו, בית הסקילה היה גבוה שתי קומות. ואידי דקא בעי למיתנא מצות הנשרפין, תנא נמי זו מצות הנסקלין.

משנה. מצות הנשרפין²³ היו משקעין אותו בזבל עד ארכובותיו, ונותנין סודר קשה לתוך הרכה, וכורך על צוארו, זה מושך אצלו וזה מושך אצלו עד שפותח את פיו, ומדליק את הפתילה וזורקה לתוך פיו, ויורדת לתוך מעיו וחומרת את בני מעיו. רבי יהודה אומר: אף הוא אם מת בידם לא היו מקיימין בו מצות שריפה. אלא, פותח את פיו בצבת שלא בטובתו, ומדליק את הפתילה וזורקה לתוך פיו, ויורדת לתוך מעיו וחומרת את בני מעיו. אמר רבי אלעזר (בן) +מסורת הש"ס: ברבי+ צדוק: מעשה בבת כהן אחת שזינתה, והקיפה חבילי זמורות, ושרפה. (אמר) לו: מפני שלא היה בית דין של אותה שעה בקי.

גמרא. מאי פתילה. אמר רב מתנה: פתילה של אבר. מנא לן. אתיא שריפה שריפה מעדת קרח, מה להלן, שריפת נשמה וגוף קיים, אף כאן, שריפת נשמה וגוף קיים. רבי אלעזר אמר: אתיא שריפה שריפה מבני אהרן, מה להלן שריפת נשמה וגוף קיים, אף כאן שריפת נשמה וגוף קיים. מאן דיליף מעדת קרח, מנא ליה. דכתיב ואת מחתות החטאים האלה בנפשם, שנשמתן נשרפת וגוף קיים. ואידך, ההיא שריפה ממש היא, ומאי בנפשם, שנשמתן נשרפת וגוף קיים. כדריש לקיש. דאמר ריש לקיש: מאי דכתיב בחנפי לעגי מעוג חרק עלי שנימו, בשביל חנופה²⁴ שהחניפו לקרח על עסקי לגימה, חרק עליהן שר של גיהנם שניו. ומאן דיליף מבני אהרן, מנא ליה. דכתיב וימתו לפני ה', כעין מיתה. ואידך: ההוא שריפה ממש הוא, ומאי דכתיב וימתו, דאתחיל בהו מגואי, כעין מיתה. דתניא, אבא יוסי בן דוסתאי אומר: שני חוטין של אש יצאו מבית קודש הקדשים, ונחלקו לארבע, ונכנסו שנים בחוטמו של זה ושנים בחוטמו של זה, ושרפום. והכתיב ותאכל אותם. אותם ולא בגדיהם. ונילף מפרים הנשרפים, מה להלן שריפה ממש, אף כאן שריפה ממש. מסתברא, מאדם הוה ליה למילף, שכן: אדם, חוטא, נשמה, פיגול. אדרבה, מפרים הנשרפים הוה ליה למילף, שכן: מכשיר לדורות. הנך נפישין. מאן דיליף מעדת קרח, מאי טעמא לא יליף מבני אהרן. ההוא שריפה ממש הוא. ונילף מינה. אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוא: אמר קרא ואהבת לרעך כמוך, ברור לו מיתה יפה. וכי מאחר דאיכא דרב נחמן, גזירה שוה למה לי. אי לאו גזירה שוה, הוה אמינא: שריפת נשמה וגוף קיים, לאו שריפה היא כלל, ואי משום ואהבת לרעך כמוך, לפיש ליה חבילי זמורות כי היכי דלישרוף לעגל, קא משמע לן.

וכבר היו משה ואהרן מהלכין בדרך ונדב ואביהוא מהלכין אחריהן וכל ישראל אחריהן, אמר לו נדב לאביהוא: אימתי ימותו שני זקנים הללו ואני ואתה ננהיג את הדור. אמר להן הקדוש ברוך הוא: הנראה מי קובר את מי. אמר רב פפא: היינו דאמרי אינשי: נפיש גמלי סבי דטעיני משכי דהוגני. אמר רבי (אליעזר) +מסורת הש"ס: אלעזר+ :

²³ ע' רמב"ם (סנהדרין פט"ו ה"א): מצות הנשרפין היו משקעין אותו בזבל עד ארכובותיו ונותנים סודר קשה לתוך הרך וכורך על צוארו, ושני עדיו זה מושך אצלו וזה מושך אצלו עד שהוא פותח את פיו, ומתיכים את הבדיל ואת העופרת וכיוצא בהן והוא זורק לתוך פיו והיא יורדת ושרפת את בני מעיו.

²⁴ פירוש בשביל שהיו להוטיין אחר אכילה ושתייה נמשך אחר זה הגיהנם. מפני כי כל שהוא להוט אחר אכילה ושתייה הוא חסר, והוא כמו הגיהנם אשר לא שבע שנאמר (משלי ל') שלשה אלה לא תשבענה שאול ועוצר רחם. וכאשר האדם רודף אחר תאוות הגוף שהוא חמרי והוא תמיד חסר, כמו שהוא ענין החומר שהוא תמיד חסר ואינו שבע לעולם, יורש גיהנם שהוא חסר תמיד כי שוה לו ודומה לו ביותר, שנאמר שאול ורחם לא תשבענה, כי הרחם הוא האשה לא תשבע וגו' כי החומר אינו שבע כלל וכן השאול אינו שבע לכך בעל חטא התאוה ראוי לו הגיהנם בפרט (מהר"ל).

{ נב ע"ב }

למה תלמיד חכם דומה לפני עם הארץ?²⁵ בתחלה דומה לקיתון של זהב, סיפר הימנו, דומה לקיתון של כסף, נהנה ממנו, דומה לקיתון של חרש, כיון שנשבר, שוב אין לו תקנה.

אימרתא בת טלי בת כהן שזינתה הואי, אקפה רב חמא בר טוביה חבילי זמורות ושרפה. אמר רב יוסף: טעה בתרתי, טעה בדרב מתנה, וטעה בדתניא: ובאת אל הכהנים הלויים ואל השפט אשר יהיה בימים ההם, בזמן שיש כהן²⁶, יש משפט, בזמן שאין כהן, אין משפט. אמר רבי אלעזר ברבי צדוק מעשה בבת כהן שזינתה וכו'. אמר רב יוסף: בית דין של צדוקים הוה. הכי אמר להו והכי אהדרו ליה. והתניא, אמר רבי אלעזר ברבי צדוק: זכורני כשהייתי תינוק ומורכב על כתיפו של אבא, והביאו בת כהן שזינתה, והקיפוה חבילי זמורות ושרפה. אמרו לו: קטן היית, ואין מביאין ראייה מן הקטן. שני מעשים הוו. הי אמר להו ברישא. אילימא הא קמייאתא אמר להו ברישא, אמר ליה כשהוא גדול ולא אשגחו ביה, אמר להו כשהוא קטן ואשגחו ביה. אלא: הא אמר להו ברישא, ואמרו ליה: קטן היית. ואמר להו כשהוא גדול. ואמרו ליה: מפני שלא היה בית דין של אותה שעה בקי.

משנה. מצות הנהרגין²⁷, היו מתזיזין את ראשו בסייף, כדרך שהמלכות עושה. רבי יהודה אומר: ניוול הוא לו, אלא מניחין את ראשו על הסדן וקוצץ בקופיין. אמרו לו: אין מיתה מנוולת מזו.

גמרא. תניא, אמר להן רבי יהודה לחכמים: אף אני יודע שמיתה מנוולת היא, אבל מה אעשה, שהרי אמרה תורה ובחקתייהם לא תלכו. ורבנן: כיון דכתבי סייף באורייתא, לא מינייהו קא גמרינן. דאי לא תימא הכי, הא דתניא: שורפין על המלכים ולא מדרכי האמור²⁸, היכי שרפינן. והכתובים ובחקתייהם לא תלכו. אלא, כיון דכתיב שריפה באורייתא, דכתיב ובמשרפתא אבותיך וגו', לאו מינייהו קא גמרינן. והכא נמי, כיון דכתיב סייף באורייתא, לאו מינייהו קא גמרינן. והא דתנן באידך פירקין: אלו הן הנהרגין: הרוצח ואנשי עיר הנדחת. בשלמא עיר הנדחת, כתיב בהו לפי חרב. אלא רוצח מנלן. דתניא: נקם ינקם, נקימה זו איני יודע מה הוא, כשהוא אומר והבאתי עליכם חרב נקמת נקם ברית, הוי אומר נקימה זו סייף. ואימא דבריו ליה מיברו. לפי חרב כתיב. ואימא דעביד ליה גיסטרא. אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוח: אמר קרא ואהבת לרעך כמוך, ברור לו מיתה יפה. ואשחזן דקטל עבדא, בר חורין מנא לן. ולא קל וחומר הוא: קטל עבדא, בסייף, בר חורין בחנק. הניחא למאן דאמר חנק קל, אלא למאן דאמר חנק חמור, מאי איכא למימר. נפקא ליה מדתניא: ואתה תבער הדם הנקי מקרבך, הוקשו כל שופכי דמים לעגלה ערופה, מה להלן, בסייף ומן הצואר אף כאן בסייף ומן הצואר. אי מה להלן בקופיין וממול עורף, אף כאן בקופיין וממול עורף. אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוח: אמר קרא ואהבת לרעך כמוך, ברור לו מיתה יפה.

משנה. מצות הנחנקין²⁹, היו משקעין אותו בזבל עד ארכובותיו, ונותן סודר קשה לתוך הרכה, וכורך על צוארו, זה מושך אצלו וזה מושך אצלו, עד שנפשו יוצאת.

גמרא. תנו רבנן: איש, פרט לקטן³⁰, אשר ינאף את אשת איש, פרט לאשת קטן³¹, אשת רעהו, פרט לאשת אחרים³², מות יומת, בחנק. אתה

אומר בחנק³³, או אינו אלא באחת מכל מיתות האמורות בתורה. אמרת: כל מקום שנאמר מיתה בתורה סתם, אין אתה רשאי למושכה להחמיר עליה, אלא להקל עליה, דברי רבי יאשיהו. רבי יונתן אומר: לא מפני שהיא קלה, אלא: כל מיתה האמורה בתורה סתם אינה אלא חנק³⁴. רבי אומר: נאמר מיתה בידי שמים, ונאמר מיתה בידי אדם. מה מיתה האמורה בידי שמים, מיתה שאין בה רשע, אף מיתה האמורה בידי אדם, מיתה שאין בה רשע. ואימא שריפה. מדאמר רחמנא בת כהן כשריפה, מכלל דהא לאו בת שריפה היא.

³⁰ ע"י רמב"ם (איסורי ביאה פ"א ה"א): כל אשה אסורה מאלו אם היתה בת ג' שנים ויום אחד ומעלה גדול הבא עליה חייב מיתה או כרת או מלקות והיא פטורה מכלום אלא אם כן היתה גדולה, ואם היתה פחותה מזה הרי שניהן פטורין שאין ביאתה ביאה, וכן אשה גדולה שבא עליה קטן אם היה בן ט' שנים ויום אחד ומעלה היא חייבת כרת או מיתה או מלקות והוא פטור, ואם היה בן ט' שנים ולמטה שניהם פטורין.

³¹ ע"י רמב"ם (איסורי ביאה פ"ג ה"א): הבא על אשת קטן אפילו היתה יבמה שבא עליה בן ט' שנים ויום אחד הרי זה פטור, וכן הבא על אשת חרש ושוטה ואשת טומטום ואנדרוגינוס ועל החרשת ועל השוטה אשת הפקח ועל אשה שהיא מקודשת בספק או מגורשת בספק כולן פטורין, ואם היו מזידין מכין אותן מכת מרדות.

³² ע"י רמב"ם (איסורי ביאה פ"ב ה"א): ישראל שבעל עכ"ם משאר האומות דרך אישות, או ישראלית שנבעלה לעכ"ם דרך אישות הרי אלו לוקין מן התורה שנאמר לא תתחנן בם בתך לא תתן לבנו ובתו לא תקח לבנך, אחד שבעה עממין ואחד * כל אומות באיסור זה, וכן מפורש על ידי עזרא ואשר לא נתן בנותינו לעמי הארץ ואת בנותיהם לא נקח לבנינו.

³³ ע"י רמב"ם (איסורי ביאה פ"א ה"ו): אין לך ערוה בחנק אלא אשת איש בלבד שנאמר מות יומת הנואף והנואפת ומיתה האמורה בתורה סתם היא חנק, ואם היתה בת כהן היא בשריפה ובעולה בחנק שנאמר ובת איש כהן כי תחל לזנות באש תשרף, ואם היתה נערה מאורשה שניהם בסקילה שנאמר כי תהיה נערה בתולה וגו' וסקלתם אותם באבנים, וכל מקום שנאמר בתורה מות יומתו דמיהם הם הרי הן בסקילה.

ע"י רמב"ם (סנהדרין פ"ו ה"ג): הנחנקין ששה ואלו הן: הבא על אשת איש, החובל באביו או באמו, וגונב נפש מישראל, וזקן ממרא, ונביא השקר, והמתנבא בשם ע"ז, נמצאו כל הרוגי בית דין ששה ושלושים.

³⁴ ע"י רמב"ם (איסורי ביאה פ"א ה"ו): הוב"ד לעיל הערה 33. ע"י רמב"ם (סנהדרין פ"ד ה"א): ארבע מיתות נמסרו לבית דין סקילה ושריפה והריגה בסייף וחנק, סקילה ושריפה מפורשין הן בתורה ומפי משה רבינו למדו שכל מיתה האמורה בתורה סתם היא חנק וההורג את חבירו מיתתו בסייף, וכן אנשי עיר הנדחת מיתתן בסייף.

{נג ע"א}

בשלמא לרבי יונתן, כדקא מפרש רבי טעמא. אלא לרבי יאשיה, ממאי דאיכא חנק בעולם. אימא סייף. אמר רבא: ארבע מיתות דרבי שמעון ורבנן. מאי לא מפני שהיא קלה, קמפלגי בפלוגתא דרבי שמעון ורבנן. אמר ליה רבי זירא לרבי לביי: שאר הנסקלין דלא כתיב בהו סקילה, דגמרי מאוב וידעוני, במאי גמרי. במות יומתו גמרי, או בדמיהם בס גמרי. אמר ליה: בדמיהם דמיהם בס גמרי³⁵. דאי במות יומתו גמרי, דמיהם דמיהם למה לי. אלא מאי, בדמיהם דמיהם גמרי, מות יומתו למה לי. כדתניא: מות יומת המכה רצח הוא, אין לי אלא במיתה הכתובה בו, מניין שאם אי אתה יכול להמיתו במיתה הכתובה בו שאתה ממיתו בכל מיתה שאתה יכול להמיתו, תלמוד לומר מות יומת המכה, מכל מקום. אמר ליה רב אחא מדפתי לרבינא: ואי במות יומתו גמרי מאי קא קשיא ליה. איילמא אשת איש קא קשיא ליה למיתי ולמיגמר מות יומת מאוב וידעוני, מה להלן בסקילה, אף כאן בסקילה. מדאמר רחמנא ארוסה בסקילה, מכלל דנשואה לאו בסקילה. ואלא מכה אביו ואמו קא קשיא ליה, למיתי ולמיגמר מאוב וידעוני. עד דגמרי מאוב וידעוני, ליגמרו מאשת איש, דאי אתה רשאי למושכה להחמיר עליה אלא להקל עליה. אמר ליה: שאר הנסקלין גופייהו קא קשיא ליה, דאי במות יומת גמרי, עד דגמרי מאוב וידעוני, ליגמרו מאשת איש.

משנה. אלו הן הנסקלין³⁶: הבא על האם, ועל אשת האב, ועל הכלה, ועל הזכור, ועל הבהמה, והאשה המביאה את הבהמה, והמגדף³⁷, והעובד עבודה זרה, והנותן מזרעו למולך³⁸, ובעל אוב וידעוני³⁹, והמחלל את השבת⁴⁰, והמקלל אביו ואמו⁴¹, והבא על נערה המאורסה, והמסית⁴²,

³⁵ ע"ר רמב"ם (איסורי ביאה פ"א ה"ו): הוב"ד לעיל הערה 33.

³⁶ ע"ר רמב"ם (סנהדרין פט"ו ה"י): הוב"ד לעיל הערה 13.

וע"ר רמב"ם (איסור"ב פ"א ה"ד) הוב"ד לעיל הערה 21.

³⁷ ע"ר רמב"ם (עבודה זרה פ"ב ה"ו): כל המודה בעבודת כוכבים שהיא אמת אף על פי שלא עבדה הרי זה מחרף ומגדף את השם הנכבד והנורא, ואחד העובד עבודת כוכבים ואחד המגדף את ה' שנאמר והנפש אשר תעשה ביד רמה מן האזרח ומן הגר את ה' הוא מגדף, לפיכך תולין עובד עבודת כוכבים כמו שתולין באת המגדף ושניהם נסקלין, ומפני זה כללתי דין המגדף בהלכות עבודת כוכבים ששניהם כופרים בעיקר ה'.

³⁸ ע"ר רמב"ם (עבודה זרה פ"ו ה"ג): הנותן מזרעו למולך ברצונו ובזדון חייב כרת, בשוגג מביא חטאת קבועה, ואם עשה בעדים והתראה נסקל שנאמר אשר יתן מזרעו למולך מות יומת וגו', ואזהרה שלו מנין שנאמר ומזרעך לא תתן להעביר למולך ולהלן הוא אומר לא ימצא בך מעביר בנו ובתו באש, כיצד היו עושים מדיק אש גדולה ולוקח מקצת זרעו ומוסרו לכהניהם עובדי האש ואותן הכהנים נותנים הבן לאביו אחר שנמסר בידן להעבירו באש ברושתו ואבי הבן הוא שמעביר בנו על האש ברושת הכהנים ומעבירו ברגליו מצד זה לצד אחר בתוך השלחבת, לא שהוא שורפו למולך כדרך ששורפין בניהם ובנותיהם לעבודת כוכבים אחרת אלא בהעברה בלבד היתה עבודה זו ששמה מולך, לפיכך העושה עבודה זו לעבודת כוכבים אחרת חוץ ממולך פטור.

³⁹ ע"ר רמב"ם (עבודה זרה פ"ו ה"א): העושה אוב או ידעוני ברצונו בזדון חייב כרת ואם היו שם עדים והתראה נסקל, היה שוגג מביא חטאת קבועה, כיצד הוא מעשה האוב, זה שהוא עומד ומקטיר קטרת ידועה ואוחז שרביט של הדס בידו ומניפו והוא מדבר בלאט בדברים ידועים אצלם עד שישמע הישואל כאלו אחד מדבר עמו ומשיבו על מה שהוא שואל בדברים מתחת הארץ בקול נמוך עד מאד וכאלו אינו ניכר לאוזן אלא במחשבה מרגיש בו, וכן הלוקח גולגולת המת ומקטיר לה ומנחש בה עד שישמע כאילו קול יוצא מתחת שחיו שפל עד מאד ומשיבו, כל אלו מעשה אוב הן והעושה אחד מהן נסקל. +/השגת הראב"ד/ כיצד מעשה האוב זה שהוא עומד ומקטיר. א"א בבית הקברות עושה כן ובעור של אדם מת ומדבר משחיו של מת. +

⁴⁰ ע"ר רמב"ם (שבת פ"א ה"א): שבתה בשביעי ממלאכה מצות עשה שנאמר +שמות כ"ג+ ויום השביעי תשבות, וכל העושה בו מלאכה ביטל מצות עשה ועבר על לא תעשה שנאמר +שמות כ"ג+ לא תעשה כל מלאכה, ומה הוא חייב על עשיית מלאכה, אם עשה ברצונו בזדון חייב כרת, ואם היו שם עדים והתראה נסקל, ואם עשה בשגגה חייב קרבן חטאת קבועה.

⁴¹ ע"ר שו"ע (י"ד סי' רמא ס"א): המקלל אביו או אמו אפילו לאחר מיתתו חייב סקילה אם הוא בעדים והתראה אחד האיש ואחד האשה שקללו במה דברים אמורים שקללים בשם מהשמות המיוחדים אבל קללם בכינוי אינו חייב אלא בלאו כמו המקלל אחד מישראל: הגה וכן המכה אביו או אמו בחייהם בין איש בין אשה חייבים חנק ודוקא אם עשו בהם חבורה אינו אלא בלאו כמו מי שמכה אחד מישראל:

ביאור: כינוי - כנון שד"ץ צבא"ת חנון ורחום (ש"ך).

⁴² ע"ר רמב"ם (עבודה זרה פ"ה ה"א): המסית אחד מישראל בין איש בין אשה הרי זה נסקל אף על פי שלא עבד המסית ולא המוסת עבודת כוכבים אלא מפני שהורהו לעבוד, בין שהיה המסית הדיוט בין שהיה נביא בין שהיה המוסת יחיד איש או אשה או יחידים מיתתו בסקילה.

המדית⁴³, והמכשף⁴⁴, ובן סורר ומורה⁴⁵. הבא על האם⁴⁶, חייב עליה משום אם ומשום אשת אב, רבי יהודה אומר: אינו חייב אלא משום האם בלבד. הבא על אשת אב⁴⁷ חייב משום אשת אב ומשום אשת איש, בין בחיי אביו בין לאחר מיתת אביו⁴⁸, בין מן האירוסין בין מן הנישואין. הבא על כלתו, חייב עליה משום כלתו, ומשום אשת איש, בין בחיי בנו בין לאחר מיתת בנו, בין מן האירוסין בין מן הנישואין.

גמרא. תניא, רבי יהודה אומר: אם לא היתה אמו ראויה לאביו, אינו חייב אלא משום האם בלבד. מאי אינה ראויה לו. אילמא חייבי כריתות וחייבי מיתות בית דין, מכלל דרבנן סברי אף על גב דאינה ראויה לו. הא לית ליה קידושין בגווה. אלא: חייבי לאוין. ורבי יהודה סבר לה כרבי עקיבא, דאמר: אין קידושין תופסין בחייבי לאוין. מתיב רב אושעיא: איסור מצוה ואיסור קדושה, חולצות ולא מתייבמות,

⁴³ ע"ר רמב"ם (עבודה זרה פ"ה ה"ב): המסית את רוב אנשי העיר הרי זה מדיח ואינו נקרא מסית, היה זה שהדיח רוב העיר נביא מיתתו בסקילה והנדיחים הרי הן כיחידים ואינם כאנשי עיר הנדחת עד שיהיו המדיחים שנים, ואחד האומר אמרה לי עבודת כוכבים עבדוה, או שאמר אמר לי הקדוש ברוך הוא עבדו עבודת כוכבים הרי זה נביא שהדיח, ואם הודחו אחריו רוב העיר נסקל, המסית שהסית בין בלשון רבים בין בלשון יחיד הרי זה נסקל, כיצד האומר לחבירו אעבוד כוכבים, אלך ואעבוד נלך ונעבוד בעבודה פלונית שדרך אותה עבודת כוכבים להעבד בה, אזבח אלך ואזבח נלך ונזבח, אקטר אלך ואקטר נלך ונקטר, אנסך אלך ואנסך נלך וננסך, אשתחווה אלך ואשתחווה נלך ונשתחווה הרי זה מסית, הסית לשנים הרי הן עדי וכן מביאין אותו לבית דין ומעיין עליו שכן אמר להן וסוקלין אותו.

⁴⁴ ע"ר רמב"ם (עבודה זרה פ"ה ה"ט): המכשף חייב סקילה והוא שעשה מעשה כשפים, אבל האוחז את העינים והוא שיראה שעשה והוא לא עשה לוקח מכת מרדות, מפני שלא זה שנאמר במכשף בכלל לא ימצא בך הוא ולא שניתן לאזהרת מיתת בית דין הוא ואין לוקין עליו שנאמר מכשפה לא תחיה.

⁴⁵ ע"ר רמב"ם (ממרים פ"ז ה"א): בן סורר ומורה האמור בתורה הרי נתפרשה בו סקילה ולא ענש הכתוב אלא אם כן הזהיר, והיכן הזהיר לא תאכלו על הדם לא תאכל אכילה המביאה לידי שפיכות דמים וזו אכילת בן סורר ומורה שאינו נהרג אלא על אכילה מכווערת שאכל, שנאמר זולל וסובא מפי השמועה למדו שזולל הוא האוכל בשר ברעבתנות וסובא השותה יין ברעבתנות.

⁴⁶ ע"ר רמב"ם (איסורי ביאה פ"ב ה"ב): לפיכך הבא על אמו שהיא אשת אביו חייב שתיים בין בחיי אביו בין לאחר מיתת אביו אחת משום א אמו ואחת משום אשת אביו, אחד אחיו מאביו או אחיו מאמו בין מנישואין בין מזנות אשתו ערוה עליו, אבל אשת אחי אביו מן האם הרי היא שנייה כמו שביארנו, ואחד אחותו מאביו או מאמו בין מן הנישואין בין מזנות כגון שזנתה אמו או אביו עם אחרים והיתה לו אחות מזנות הרי זו ערוה עליו שנאמר מולדת בית או מולדת חוץ.

⁴⁷ ע"ר רמב"ם (איסורי ביאה פ"ב ה"א): אשת אביו ואשת בנו ואשת אחיו ואשת אחי אביו ארבעתן ערוה עליו לעולם בין מן האירוסין בין מן הנישואין בין שנתגרשו בין שלא נתגרשו בין בחיי בעליהן בין אחר מיתת בעליהן חוץ מאשת אחי אביו הניח בן, ואם בא על אחת מהן חייב בעלה חייב שתיים, משום שאר בשר ומשום אשת איש, שהרי שניהן האירוסין באין כאחד.

⁴⁸ ע"ר רמב"ם (איסורי ביאה פ"ב ה"ב): לפיכך הבא על אמו שהיא אשת אביו חייב שתיים בין בחיי אביו בין לאחר מיתת אביו אחת משום א אמו ואחת משום אשת אביו, אחד אחיו מאביו או אחיו מאמו בין מנישואין בין מזנות אשתו ערוה עליו, אבל אשת אחי אביו מן האם הרי היא שנייה כמו שביארנו, ואחד אחותו מאביו או מאמו בין מן הנישואין בין מזנות כגון שזנתה אמו או אביו עם אחרים והיתה לו אחות מזנות הרי זו ערוה עליו שנאמר מולדת בית או מולדת חוץ.

{ נג ע"ב }

איסור מצוה⁴⁹, שניות מדברי סופרים. ואמאי קרו להו איסור מצוה, שמצוה לשמוע דברי חכמים. איסור קדושה, אלמנה לכהן גדול, גרושה וחלוצה לכהן הדיוט, ואמאי קרו להו איסור קדושה, דכתיב קדשים יהיו לאלהיהם. ותניא עלה: רבי יהודה מחליף. חלופי הוא דמחליף, הא חליצה, בעיא. ואי סלקא דעתך רבי יהודה כרבי עקיבא סבירא ליה, מכדי חייבי לאוין לרבי עקיבא כחייבי כריתות דמי, וחייבי כריתות, לאו בני חליצה ויבום ניהו. לדבריו דתנא קמא קאמר, וליה לא סבירא ליה. כי אתא רבי יצחק תני כדתנן: רבי יהודה אומר: אינו חייב אלא משום האם בלבד. וטעמא מאי. אמר אביי: דאמר קרא אמך היא, משום אמו אתה מחייבו, ואי אתה מחייבו משום אשת אב. אלא מעתה ערות אשת אביך לא תגלה ערות אביך היא, משום אשת אב אתה מחייבו ואי אתה מחייבו משום אמו. אלא: אמו שהיא אשת אביו, קאי הכא, וממעט לה, קאי הכא, וממעט לה. השתא אמו שאינה אשת אביו, מיחייב, אשת אביו שאינה אמו, מיחייב, אמו שהיא אשת אביו לא מיחייב כלל. ותו: לרבנן נמי הכתיב אמך היא. אלא, ההוא מיבעי ליה לכדרב שישא בריה דרב אידי, לרבי יהודה נמי, ההוא מיבעי ליה לכדרב שישא בריה דרב אידי. אלא אמר רב אחא בריה דרב איקא: אמר קרא ערותה, משום ערוה אחת אתה מחייבו, ואי אתה מחייבו משום שתי ערות. אלא מעתה ערות כלתך לא תגלה אשת בנך היא לא תגלה ערותה, הכי נמי, משום ערוה אחת אתה מחייבו ואי אתה מחייבו משום שתי ערות. והתנן: הבא על כלתו, חייב עליה משום כלתו, ומשום אשת איש, בין בחיי בנו בין לאחר מיתת בנו, ולא פליג רבי יהודה. אלא: כיון דחד גופא הוא אף על גב דתרי איסורי ניהו, כתיב ערותה, הכא נמי, כיון דחד גופא הוא, אף על גב דתרי איסורי ניהו כתיב ערותה. אלא אמר רבא: קסבר רבי יהודה ערות אביך, זו אשת אביך, ומייתי לה בגזירה שוה. ומשמע בין אשת אביו שהיא אמו בין אשת אביו שאינה אמו. אמו שאינה אשת אביו מניין, תלמוד לומר ערות אמך לא תגלה אמך היא, משום אמו אתה מחייבו ואי אתה מחייבו משום אשת אביו.

{גד ע"א}

על ידה, לפיכך אמר הכתוב תסקל. דבר אחר: שלא תהא בהמה עוברת בשוק, ויאמרו: זו היא שנסקל פלוני על ידה. גמרא. זכר מנא לן. דתנו רבנן: איש, פרט לקטן⁵², אשר ישכב את זכר, בין גדול בין קטן, משככי אשה, מגיד לך הכתוב⁵³ ששני משככות באשה. אמר רבי ישמעאל: הרי זה בא ללמד ונמצא למד. מות יומתו, בסקילה. אתה אומר בסקילה, או אינו אלא באחת מכל מיתות האמורות בתורה. נאמר כאן דמיהם בם ונאמר באוב וידעו דמיהם בם, מה להלן בסקילה, אף כאן בסקילה.

תניא כוותיה דרבא: איש, פרט לקטן, אשר ישכב את אשת אביו, משמע בין אשת אביו שהיא אמו, ובין אשת אביו שלא אמו. אמו שאינה אשת אביו מניין, תלמוד לומר ערות אביו גלה, מופנה, להקיש ולרין ממנו גזרה שוה. מות יומתו, בסקילה. אתה אומר בסקילה, או אינו אלא באחת מכל מיתות האמורות בתורה. נאמר כאן דמיהם בם ונאמר באוב וידעו דמיהם בם, מה להלן בסקילה, אף כאן בסקילה. עונש שמענו, אזהרה מניין, תלמוד לומר ערות אביו לא תגלה. ערות אביו, זו אשת אביו. אתה אומר אשת אביו, או אינו אלא ערות אביו ממש. נאמר כאן ערות אביו לא תגלה ונאמר להלן ערות אביו גלה, מה להלן, באישות הכתוב מדבר, אף כאן, באישות הכתוב מדבר. ומשמע בין אשת אביו שהיא אמו בין אשת אביו שאינה אמו. אמו שאינה אשת אביו מניין, תלמוד לומר ערות אביו לא תגלה. אין לי אלא באזהרה, שעשה הכתוב אמו שאינה אשת אביו כאמו שהיא אשת אביו, עונש מניין. נאמר כאן ערות אביו לא תגלה ונאמר להלן ערות אביו גלה, מה באזהרה, עשה הכתוב אמו שאינה אשת אביו כאמו שהיא אשת אביו, אף בעונש, עשה הכתוב אמו שאינה אשת אביו כאמו שהיא אשת אביו. אמך היא, משום אמו אתה מחייבו, ואי אתה מחייבו משום אשת אב. ורבנן, ערות אביו ממש, האי מואת זכר נפקא. לחייב עליו שתיים, וכדרב יהודה. דאמר רב יהודה: נכרי הבא על אביו, חייב שתיים, הבא על אחי אביו, חייב שתיים. אמר רבא: מסתברא מילתא דרב יהודה בישראל, בשוגג, ובקרבן. והאי דקאמר נכרי, לישנא מעליא הוא. דאי סלקא דעתך נכרי ממש, דינו מאי ניהו, קטלא, בתרי קטלי קטלת ליה. תניא נמי הכי: הבא על אביו⁵⁴, חייב שתיים, הבא על אחי אביו, חייב שתיים. איכא דאמרי: דלא כרבי יהודה, ואיכא דאמרי: אפילו תימא רבי יהודה, ומייתי לה בקל וחומר מאחי אביו. ומה אחי אביו דקורבה דאביו הוא, חייב שתיים, אביו, לא כל שכן. וקמפילגי בפלוגתא דאביי ורבא. מר סבר: עונשין מן הדין, ומר סבר: אין עונשין מן הדין. ורבנן אזהרה לאשת אביו מנא להו. נפקא להו מערות אשת אביו לא תגלה. ורבי יהודה: ההוא מיבעי ליה לאזהרה לאשת אביו לאחר מיתה. ורבנן: ההוא מסיפא דקרא נפקא ערות אביו היא. ורבי יהודה, ההוא מיבעי ליה: משום אשת אב אתה מחייבו, ואי אתה מחייבו משום אשת איש. והאנן תנן: הבא על אשת אב, חייב עליה משום אשת אב, ומשום אשת איש, בין בחיי אביו בין לאחר מיתת אביו, ולא פליגי רבי יהודה. אמר אביי: פליגי בברייתא. ורבנן, עונש דאשת אביו לאחר מיתה מנא להו. בשלמא רבי יהודה, מייתי לה בגזרה שוה, אלא רבנן מנא להו. אמרי לך: ההוא ערות אביו גלה, דמפיק לה רבי יהודה לגזירה שוה, מפיקי ליה אינהו לעונש דאשת אביו לאחר מיתה. ורבנן, עונש לאמו שאינה אשת אביו מנא להו. אמר רב שישא בריה דרב אידי: אמר קרא אמך היא, עשאה הכתוב לאמו שאינה אשת אביו כאמו שהיא אשת אביו. הבא על כלתו כו'. ולחייב נמי משום אשת בנו. אמר אביי: פתח הכתוב בכלתו וסיים באשת בנו, לומר לך: זו היא כלתו זו היא אשת בנו.

משנה. הבא על הזכור ועל הבהמה⁵¹, והאשה המביאה את הבהמה, בסקילה. אם אדם חטא בהמה מה חטאה. אלא: לפי שבאה לאדם תקלה

⁵⁰ עי' רמב"ם (שגגות פ"ד ה"א): העושה עבירות הרבה בהעלם אחת חייב חטאת על כל אחת ואחת אפילו עשה הארבעים ושלש אלו שמנינו בהעלם אחת חייב ארבעים ושלש חטאות וכן אם עשה מעשה אחד שהוא חייב עליו משום שמות הרבה חייב על כל שם ושם והוא שהיו האיסורין כולן באין כאחת או איסור מוסיף או איסור כולל, כיצד השוחט בהמת קדשים חוץ לעזרה בשבת לע"ז חייב שלש חטאות, משום שוחט קדשים בחוץ ומשום מחלל שבת ומשום עובד ע"ז שהרי שלשת האיסורין באין כאחת, במה דברים אמורים באומר בגמר זביחה הוא עובד אותה אבל אם לא היתה כוונתו לכך, משישחט בה מעט לשם ע"ז תאסר ואינו חייב משום שחוט חוץ עד שישחוט שנים או רוב שנים, ונמצא כשגמר השחיטה שחט בהמה האסורה לקרבן שאינו חייב עליה משום שוחט בחוץ כמו שביארנו, היתה חטאת העוף והיה חצי קנה שלה פגום והוסיף בו כל שהוא בשבת לשם ע"ז חייב שלש חטאות שהרי שלשת האיסורין באים כאחת, וכן העושה מלאכה ביום הכפורים שחל להיות בשבת חייב שתי חטאות מפני ששני האיסורין באין כאחת. הבא על אשת אחיו הקיים כשהיא נדה, מביא שלש חטאות משום אשת איש ומשום אשת אח והן שני איסורין הבאין כאחת ומשום נדה שהוא איסור מוסיף שמתוך שנתוסף את איסור זה לבעלה נוסף ליבמה וכן כיצוא בזה, הבא על אביו חייב שתיים אחת משום ערות אביו לא תגלה ומשום ואת זכר לא תשכב, וכן הבא על אחי אביו חייב שתיים שנאמר ערות אחי אביו לא תגלה, הבא על הזכור והביא זכור עליו בהעלם אחת אף על פי שהן שני גופין אינו חייב אלא חטאת אחת שנאמר ואת זכר לא תשכב הושכב שם אחד הוא, וכן הבא על הבהמה והביא בהמה עליו בהעלם אחת אינו חייב אלא חטאת אחת עשו הושכב בהמה וזכור כבעילה אחת.

⁵¹ עי' רמב"ם (סנהדרין פט"ו ה"י): הוב"ד לעיל הערה 13.

עי' רמב"ם (איסורי ביאה פ"א ה"ד): הוב"ד לעיל הרה 21.

⁵² עי' רמב"ם (איסורי ביאה פ"א ה"י): הבא על הזכר או הביא זכר עליו כיון שהערה אם היו שניהם גדולים נסקלים שנאמר ואת זכר לא תשכב בין שהיה בועל או נבעל, ואם היה קטן בן ט' שנים ויום אחד ומעלה זה שבא עליו או הביאו על עצמו נסקל והקטן פטור, ואם היה הזכר בן ט' או פחות שניהם פטורין וראוי לבית דין להכות הגדול מכת מרדות לפי ששכב עם זכר ואף על פי שהוא פחות מבן ט'.

⁵³ עי' רמב"ם (איסורי ביאה פ"א ה"י): המכניס ראש העטרה בלבד הוא הנקרא מערה מלשון את מקורה הערה, והמכניס כל האבר הוא הנקרא גומר, ובכל הביאות האסורות אחד המערה ואחד הגומר ואף על פי שלא הוציא שכבת זרע ואף על"פ שפירש ולא גמר כיון שהכניס ראש העטרה נתחייבו שניהם מיתת ב"ד או כרת או מלקות או מכת מרדות, (ואחד הבא על העורה כדרכה ואחד הבא עליה שלא כדרכה) משיערה בה יתחייבו שניהן מיתה או כרת או מלקות או מכת מרדות בין שהיו שוכבין בין שהיו עומדים על הכנסת העטרה הוא החיוב.

{ נד ע"ב }

עונש שמענו, אזהרה מניין. תלמוד לומר ואת זכר לא תשכב משכבי אשה תועבה היא. למדנו אזהרה לשוכב, אזהרה לנשכב מניין. תלמוד לומר לא יהיה קדש מבני ישראל ואומר וגם קדש היה בארץ עשו ככל התועבת הגוים אשר הוריש וגו'. דברי רבי ישמעאל, רבי עקיבא אומר: אינו צריך, הרי הוא אומר ואת זכר לא תשכב משכבי אשה, קרי ביה לא תשכב.

בהמה מנא לן. דתנו רבנן: איש, פרט לקטן, אשר יתן שכבתו בבהמה, בין גדולה בין קטנה⁵⁴, מות יומת, בסקילה. אתה אומר בסקילה, או אינו אלא באחת מכל מיתות האמורות בתורה. נאמר כאן תהרגו ונאמר להלן כי הרג תהרגו, מה להלן בסקילה, אף כאן בסקילה. למדנו עונש לשוכב, עונש לנשכב מנלן. תלמוד לומר כל שכב עם בהמה מות יומת, אם אינו ענין לשוכב, תניהו ענין לנשכב. למדנו עונש בין לשוכב בין לנשכב, אזהרה מניין. תלמוד לומר ובכל בהמה לא תתן שכבתך לטמאה בה. למדנו אזהרה לשוכב, לנשכב מניין. תלמוד לומר לא יהיה קדש מבני ישראל ואומר וגם קדש היה בארץ וגו', דברי רבי ישמעאל. רבי עקיבא אומר: אינו צריך, הרי הוא אומר לא תתן שכבתך, לא תתן שכיבתך. הבא על הזכור, והביא עליו זכר, אמר רבי אבהו: לדברי רבי ישמעאל חייב שתיים, חדא מלא תשכב וחדא מלא יהיה קדש, לדברי רבי עקיבא, אינו חייב אלא אחת⁵⁵, לא תשכב לא תשכב חדא היא. הבא על הבהמה והביא בהמה עליו, אמר רבי אבהו: לדברי רבי ישמעאל חייב שתיים: חדא מלא תתן שכבתך וחדא מלא יהיה קדש. לדברי רבי עקיבא אינו חייב אלא אחת, שכבתך ושכיבתך חדא היא. אביי אמר: אפילו לדברי רבי ישמעאל נמי אינו חייב אלא אחת, דכי כתיב לא יהיה קדש בגברי כתיב. אלא לרבי ישמעאל אזהרה לנשכב מנא ליה. נפקא ליה מכל שכב עם בהמה מות יומת, אם אינו ענין לשוכב, תניהו ענין לנשכב. ואפקיה רחמנא לנשכב בלשון שוכב, מה שוכב, ענש והזהיר, אף נשכב, ענש והזהיר. הנרבע לזכר והנרבע לבהמה, אמר רבי אבהו: לדברי רבי עקיבא, חייב שתיים, חדא מלא תשכב וחדא מלא תתן שכבתך, לדברי רבי ישמעאל, אינו חייב אלא אחת, אידי ואידי לא יהיה קדש הוא. אביי אמר: אפילו לדברי רבי ישמעאל נמי חייב שתיים, דכתיב כל שכב עם בהמה מות יומת אם אינו ענין לשוכב תניהו ענין לנשכב, ואפקיה רחמנא לנשכב בלשון שוכב, מה שוכב ענש והזהיר, אף נשכב ענש והזהיר. אבל הבא על הזכור והביא זכר עליו, הבא על הבהמה והביא בהמה עליו, בין לרבי אבהו בין לאביי, לרבי ישמעאל חייב שלש, לרבי עקיבא חייב שתיים.

תנו רבנן: זכור לא עשו בו קטן כגדול, בהמה עשו בה קטנה כגדולה. מאי לא עשו בו קטן כגדול. אמר רב: לא עשו ביאת פחות מבן תשע שנים כבן תשע שנים⁵⁶. ושמואל אמר: לא עשו ביאת פחות מבן שלש שנים כבן שלש שנים. במאי קמיפלגי. רב סבר: כל דאיתיה בשוכב איתיה בנשכב, וכל דליתיה בשוכב, ליתיה בנשכב. ושמואל סבר: משכבי אשה כתיב. תניא כוותיה דרב: זכר בן תשע שנים ויום אחד⁵⁷

⁵⁴ עי' רמב"ם (איסורי ביאה פ"א ה"טז): הבא על הבהמה או שהביא בהמה עליו שניהן נסקלין שנאמר ובכל בהמה לא תתן שכבתך בין שרבעה או הביאה עליו, ואחד בהמה ואחד חיה ועוף הכל בסקילה, ולא חלק הכתוב בבהמה בין גדולה לקטנה שנאמר ובכל בהמה אפילו ביום לידתה (הבא עליה בין כדרכה בין שלא כדרכה) כיון שהערה בה או שהערתה בו חייב.

⁵⁵ עי' רמב"ם (שגגות פ"ה ה"ג): הבא על עריות הרבה בהעלם אחת, אף על פי שכולן משם אחד הואיל והן גופים מוחלקים חייב על כל אחת ואחת, כיצד הרי שבעל חמש נשיו נדות, או שבא על חמש אחיותיו או על חמש בנותיו בהעלם אחת, חייב על כל גוף וגוף, מכאן אתה למד שזה שאמרו חכמים הבא על הזכור והביא זכור עליו בהעלם אחת חייב חטאת אחת, במה דברים אמורים כשהיה אותו הזכור עצמו, אבל אם היה זכור אחר, בין שבא על שנים בין שבא על זה והביא זה עליו חייב על כל גוף וגוף, והוא הדין בבא על הבהמה והביא בהמה עליו.

⁵⁶ עי' רמב"ם (איסורי ביאה פ"א ה"ד): הבא על הזכר או הביא זכר עליו כיון שהערה אם היו שניהם גדולים נסקלים שנאמר ואת זכר לא תשכב בין שהיה בועל או נבעל, ואם היה קטן בן ט' שנים ויום אחד ומעלה זה שבא עליו או הביאו על עצמו נסקל והקטן פטור, ואם היה הזכר בן ט' או פחות שניהן פטורין וראוי לבית דין להכות הגדול מכת מרדות לפי ששכב עם זכר ואף על פי שהוא פחות מבן ט'.

⁵⁷ עי' רמב"ם (איסורי ביאה פ"א ה"ז): קטן בן ט' שנים ויום אחד שבא על הבהמה או הביאה עליו היא נסקלת על ידו והוא פטור, היה בן ט' או פחות אין סוקלין את הבהמה, וכן קטנה בת ג' שנים ויום אחד שהביאה בהמה וחיה עליה בין בהמה גדולה בין בהמה קטנה כיון שהערתה בה הבהמה (בין כדרכה בין שלא כדרכה) הבהמה נסקלת והיא פטורה, ואם היתה גדולה שניהן נסקלין ואם היתה מבת ג' שנים ולמטה אין הבהמה נסקלת.

הבא על הבהמה, בין כדרכה בין שלא כדרכה והאשה המביאה את הבהמה עליה, בין כדרכה בין שלא כדרכה, חייב. דרש רב נחמן בר רב חסדא: באשה שני משכבות. ובבהמה משכב אחד. מתקיף לה רב פפא: אדרבה, אשה דאורחה היא, אמשכב, מיחייב, אמידעם אחרינא, לא מחייב. בהמה דלאו אורחא היא, לחייב עלה על כל נקב ונקב. תניא (דלא כתרויהו): זכר בן תשע שנים ויום אחד הבא על הבהמה, בין כדרכה בין שלא כדרכה, והאשה המביאה את הבהמה עליה בין כדרכה בין שלא כדרכה, חייב. אמר ליה רבינא לרבא: המערה בזכור מהו. המערה בזכור⁵⁸. משכבי אשה כתיב ביה. אלא: המערה בבהמה מהו. אמר ליה: אם אינו ענין להעראה דכתיבא גבי אחות אביו ואחות אמו דלא צריכא, דהא איתקש להעראה דנדה, תניהו ענין להעראה דבהמה⁵⁹. מכדי בהמה מחייבי מיתות בית דין היא, למה לי דכתיב להעראה דידה גבי חייבי כריתות. לכתביה גבי חייבי מיתות בית דין, וליגמור חייבי מיתות בית דין מחייבי מיתות בית דין. הואיל וכוליה קרא לדרשא הוא דאתי, כתיבא נמי מילתא דדרשא. בעא מיניה רב אחדבוי בר אמי מרב ששת: המערה בעצמו, מהו. אמר ליה: קבסתן. אמר רב אשי: מאי תיבעי לך. בקושי, לא משכחת לה, כי משכחת לה, במשמש מת. למאן דאמר משמש מת בעריות פטור⁶⁰, הכא פטור, ולמאן דאמר חייב, הכא מיחייב תרתי, מיחייב אשוכב ומיחייב אנשכב. בעו מיניה מרב ששת: נכרי הבא על הבהמה מהו⁶¹. תקלה וקלון בעינן, והכא תקלה, איכא, קלון, ליכא, או דילמא: תקלה אף על פי שאין קלון. אמר רב ששת, תניתוה: מה אילנות שאין אוכלין ואין שותין ואין מריחין אמרה תורה השחת שרוף וכלה, הואיל ובא לאדם תקלה על ידן, המתעה את חבריו מדרכי חיים לדרכי מיתה, על אחת כמה וכמה. אלא מעתה נכרי המשתחוה לבהמתו תיתסר ומקטלא. מי איכא מידי דלישראל לא אסר, ולנכרי אסר. ישראל גופיה ליתסר, מידי דהוה ארביעה. אמר אביי: זה קלוננו מרובה, וזהו קלוננו מועט. והרי אילנות, דאין קלונן מרובה, ואמרה תורה השחת שרוף וכלה. בבעלי חיים קאמרינן, דחס רחמנא עליהו. רבא אמר: אמרה תורה בהמה נהנית מעבירה תיהרג. והרי אילנות, דאין נהנין מעבירה ואמרה תורה השחת שרוף וכלה. בבעלי חיים קאמרינן, דחס רחמנא עליהו. תא שמע, דבר אחר: שלא תהא בהמה עוברת בשוק ויאמרו: זו היא שנסקל פלוני על ידה. מאי לאו

⁵⁸ עי' רמב"ם (איסור"ב פ"א ה"ד): הוב"ד לעיל הערה 52.

⁵⁹ עי' רמב"ם (איסור"ב פ"א ה"ז): הוב"ד לעיל הערה 54.

⁶⁰ עי' רמב"ם (איסורי ביאה פ"א ה"א): כל הבא ביאה אסורה בלא קישוי, אלא שהיה האבר שלו מדולדל כמו אבר ג המתים כגון החולים, או מי שנולד כך כגון סריס חמה אף על פי שהכניס את האבר בידו אינו חייב לא כרת ולא מלקות ואין צריך לומר מיתה, שאין זו ביאה, אבל פוסל הוא מן התרומה וב"ד מכין את שניהם מכת מרדות.

⁶¹ עי' רמב"ם (מלכים פ"ט ה"ו): בן נח חייב על מפותת אביו ואנוסת אביו הרי היא אמו מכל מקום, וחייב על אשת אביו אפילו לאחר מיתת אביו, וחייב על הזכור בין קטן בין גדול ועל הבהמה בין קטנה בין גדולה, והוא נהרג לבדו, ואין הורגין את הבהמה, שלא נצטוו בהריגת בהמה אלא ישראל.

אחד מכל העריות האמורות בתורה⁶⁶, מומתין על ידה, והיא פטורה. אחד מכל עריות, ואפילו בהמה, והא הכא, דקלון, איכא, תקלה, ליכא, וקתני: מומתין על ידה. כיון דמזידה היא, תקלה נמי איכא, ורחמנא הוא דחס עלה. עלה דידה, חס, אבהמה, לא חס. אמר רבא, תא שמע: בן תשע שנים ויום אחד הבא על יבמתו, קנאה⁶⁷, ואינו נותן גט עד שיגריל. ומטמא כנדה לטמא משכב תחתון כעליון⁷⁰. פוסל ואינו מאכיל⁷¹. ופוסל את

מדסיפא תקלה וקלון, רישא תקלה בלא קלון. והיכי דמי, נכרי הבא על הבהמה. לא, סיפא תקלה וקלון, רישא, הא קא משמע לן: דאפילו קלון בלא תקלה נמי מחייבי. והיכי דמי, ישראל הבא על הבהמה בשוגג, וכדבעי רב המנונא.

דבעי רב המנונא: ישראל הבא על הבהמה בשוגג מהו. תקלה וקלון⁶² בעינן, והכא קלון, איכא, תקלה, ליכא. או דילמא: קלון אף על פי שאין תקלה. אמר רב יוסף, תא שמע: בת שלש⁶³ שנים ויום אחד מתקדשת בביתא, ואם בא עליה יבם⁶⁴, קנאה. וחייבין עליה משום אשת איש⁶⁵, ומטמאה את בועלה לטמא משכב תחתון כעליון⁶⁶. ניסת לכהן, אוכלת בתרומה⁶⁷. בא עליה אחד מן הפסולים, פסלה מן הכהונה. ואם בא עליה

ולאחיותיה ואפי' קטנה יתומה שנשואיה דרבנן אוכלת בתרומה דרבנן משנכנסה לחופה אף על פי שלא נבעלה:

גזרה שמא כו'. דכיון שנמצאת בבית אביה יש לחוש לכך ואפי' אם אינה נמצאת בבית אביה לא פלוג רבנן ואפי' אם קידשה בביתא אינה אוכלת בתרומה דביאה אין עושה אלא אירוסין:

שמה תאכיל. בשוגג או שיטלו הן בעצמן בשוגג אידי דרגילי בה:

בבית אביה. ואפי' אם הגיע ל"ב חדש צצריכה להמתין לנשואין ולא נשאה עדיין ואפי' אם מסרה האב לשלוחי הבעל להוליכה לחופה שכבר אינה בבית אביה ג'כ אינה אוכלת כנ"ל דחששו שמא תאכיל לשלוחי האב בדרך כיון שעדיין אינה בבית בעלה וי"א שאם מסר האב לשלוחי הבעל אין לחוש לשמא תשקה להשלוחים אלא דשם אסור מטעם אחר שמא ימצא בה מום ויתבטל הקדושין ולפי' אם קיבל עליו הבעל שאפי' אם יש בה מומים מסכים אוכלת דשוב אין כאן משום מום וגם לא משום שמא יזמנו לה כוס ותשקה לאחי' ואחיותי' שהרי מסרה לשלוחי הבעל:

⁶⁸ עי' רמב"ם (איסור' פ"א ה"ג): הוב"ד לעיל הערה 30.

⁶⁹ עי' שו"ע (אה"ע סי' קצ"ט):

⁷⁰ עי' רמב"ם (מטמאי משכב פ"ג ה"ג): הוב"ד לעיל הערה

⁷¹ עי' רמב"ם (תרומות פ"ח ה"א): העובר והיבם והאירוסין והחרש וכן ט' שנים ויום אחד פוסלין ולא מאכילין.

דרך אמונה: העובר והיבם כו'. כל אלו פוסלין ולא מאכילין דהיינו שאם היתה בת כהן ונתעברה או נתארסה או שומרת יבם או שנשאת לחרש והם ישראלים נפסלת מתרומה אבל אם היתה בת ישראל ונתעברה או נתארסה או שומרת יבם או שנשאת לחרש או לקטן כהן אינה אוכלת בתרומה וכדמפרש רבנו כל הני בסמך אבל אם היתה בת כהן וגם הם היו כהנים כשרים פשיטא שאוכלת בתרומה:

ובן ט' שנים. היינו קטן בן ט' כדמפרש רבנו לקמן ה"א:

פוסלין ולא מאכילין. יש מהן מה"ת יש מהן מדרבנן וכדמפרש ואזיל:

ולא מאכילין. אפי' בתרומה דרבנן כדלקמן ה"ב:

עי' רמב"ם (תרומות פ"ח ה"א): בן תשע שנים ויום אחד כיצד, מי שנבעלה לאסור לה והוא בן תשע שנים ויום אחד הואיל וביאתו ביאה נפסלה מן הכהונה ואסורה מלאכול בתרומה מפני שנעשית זונה או חללה כמו שביארנו, אפילו היה שחוף, ובת ישראל שנשאת לכהן בן ט' שנים ויום אחד אף על פי שביאתו ביאה אינה אוכלת בשביל הקטן לפי שאינו קונה עד שיגריל, ספק שהוא בן ט' שנים ויום אחד ספק שאינו, נשאת לבן י"ג שנה ויום אחד ספק שהביא שתי שערות ספק שלא הביא הרי זו אסורה לאכול.

דרך אמונה: לאסור לה. כנ"ל פ"ו ה"ז וה"ה אם נבעלה לחלל:

בן תשע שנים ויום א'. אבל פחות מכאן אין ביאתו ביאה ואינו פוסל:

כמו שביארנו. בפ"ו ה"ז:

אפי' ה' שחוף. דהיינו שאינו מתקשה ואינו מוליד כגון סריס חמה שהכניס את האבר בידו וכן הבא בלי קישוי אלא שהי' האבר שלו מדולדל כמו אבר המתים אף על פי שאין חייב לא כרת ולא מיתה ולא מלקות שאין זו ביאה מ"מ פוסל מן התרומה מדרבנן וי"א מדאורייתא וי"א ששחוף היינו שבשרו נשחף וכלה ויבש ואין בו כח להזריע וי"א שמתקשה ובעל כדרכו רק שאין מזריע:

לכהן בן ט'. לאו דוקא דה"ה לבן י"ג שלא הביא ב' שערות ואפי' ספק אם הביא אינו מאכיל כדמסיים רבנו בסמוך:

לפי שאינו קונה. וה"ה בת כהן שנשאת לקטן ישראל אינו פוסלה מתרומה שאין קנינו כלום:

עד שיגריל. וביא ב' שערות כדבסמוך:

ספק שהוא בן ט'. זה קאי על א' מהפוסלין שבא עלי' וספק שהוא בן ט' פסלה מספק ואף על גב דאית לה חזקה כשרות מ"מ כיון דהשתא הוא ודאי בן ט' אף על גב שהי' ספק כשבא עליה אין מעמידין אותה על חזקה דאיתרע חזקה כיון דהשתא הוא ודאי בן ט':

נשאת לבן י"ג שנה. היינו בת ישראל שנשאת לכהן בן י"ג וספק אם הביא ב' שערות אינו מאכילה מספק אבל אם אכלה אינה לוקה ואפי' בתרומה דרבנן אינו מאכילה ואף על גב דבכל מידי דרבנן מוקמינן ל' אחזקה דבן י"ג בודאי הביא ב' שערות הכא גזר' תרומה דרבנן אטו דאורייתא כמש"כ רבנו בסמוך:

ספק שהביא שתי שערות. וכן אם ודאי הביא שתי שערות וספק אם הוא בן י"ג:

אסורה לאכל. וה"ה בת כהן שנתארסה לישראל בן י"ג וספק הביא ב' שערות פוסלה מתרומה ואם אכלה אינה לוקה:

⁶² עי' רמב"ם (איסורי ביאה פ"א ה"ח): וכן השובב עם הבהמה בשגגה והאשה שהביאה את הבהמה עליה בשגגה אין הבהמה נסקלת על ידו ואף על פ' שהן גדולים, כל העריות כולן שהיה אחד גדול ואחד קטן הקטן פטור והגדול חייב כמו שביארנו, אחר ער ואחד ישן הישן פטור, אחד מזיד ואחד שוגג המזיד חייב והשוגג מביא קרבן, אחד אנוס ואחד ברצון האנוס פטור כמו שביארנו.

⁶³ עי' שו"ע (אה"ע סי' לו ס"א):

⁶⁴ עי' שו"ע (אה"ע סי' קצ"ט ס"ד):

⁶⁵ עי' רמב"ם (איסורי ביאה פ"ג ה"ב): הבא על הקטנה אשת הגדול אם קידשה אביה הרי זה בחנק והיא פטורה מכלום ונאסרה על בעלה כמו שביארנו בהלכות סוטה, ואם היא בת מיאון מכין אותה מכת מרדות והיא מותרת לבעלה, ואפילו היה כהן. +/השגת הראב"ד/ ונאסרה על בעלה. כתב הראב"ד ז"ל ל' א"/א' לא ידעתי למה נאסרת על בעלה ישראל שהרי אמרו פיתוי קטנה אנוס הוא עכ"ל +.

⁶⁶ עי' רמב"ם (מטמאי משכב ומושב פ"ג ה"ג): אחד הבא על הנדה או על שומרת יום כנגד יום או על היולדת [בין כדרכן בין שלא כדרכן] אחד המערה ואחד הגומר בין גדול שבא על הקטנה בין קטן שבא על הגדולה מתטמא משום בועל נדה, בד"א כשהיה הבועל בן ט' שנים ויום אחד והנבעלת היתה בת שלש שנים ויום אחד אבל פחות מכאן אינו מתטמא משום בועל נדה אלא משום נוגע בנדה בלבד שהוא ולד ואינו אב, וכן בועל הזב הרי הוא כנוגע בו ואחד הנוגע בזב או הנבעלת מן הזב.

⁶⁷ עי' רמב"ם (תרומות פ"ו ה"ג): ישראלית שנשאת לכהן אפילו קטנה בת ג' שנים ויום אחד תאכל בתרומה וחזה ושוק, ודין תורה שתאכל משנתארסה שהרי היא קנינו, אבל אסור חכמים שתאכל עד שתכנס לחופה גזירה שמא תאכיל תרומה לאביה ולאחיה כשהיא ארוסה בבית אביה.

דרך אמונה: ישראלית. היינו בת ישראל או בת לוי שכשרה לכהן אבל אם אסורה לכהן יתבאר בסמוך הלכה ז' שאינה אוכלת בתרומה:

שנשאת לכהן. היינו ע"י חופה כמו שיתבאר בסמוך ואפי' היא מאותן שוכפין להוציא כגון שהוא מוכה שחין ובעל פולפיס כ"ז שלא גירשה אוכלת בתרומה:

אפי' קטנה. ודוקא שהשיאה אביה שהיא נשואין דאורייתא [ואם קידשה אביה ונשאת שלא מדעתו יתבאר בפ"ח ה"ז] אבל אם אין לה אב והשיאה אמה ואחיה שאינן אלא נשואין דרבנן לא תאכל אלא בתרומה דרבנן כגון בתרומת חו"ל וכי"ב ולא גזר' שמא יאכיל קטן קטנה כדגזר' בסמוך ה"ד גבי חרש דקטן אין לו נשואין אבל בתרומה דאורייתא לא תאכל ודוקא אם מאכילין אותה בידים או שגדלה ואוכלת על סמך קדושין הראשונים אבל ל"ז שהיא קטנה ואוכלת בתרומה דאורייתא מעצמה אין ב"ד מצווין להפרישה דק"ל קטן אוכל נבלות אין ב"ד מצווין להפרישו וי"א שאף אם נוטלת מעצמה ג"כ אסור לה לאכול בתרומה דאורייתא גזרה שמא תאכל אחר שתגריל קודם שתבעל:

בת ג' שנים ויום א'. אבל פחותה מבת ג' אין חופתה חופה כיון שאין ראוי לביאה וה"ל כארוסה ואם הכניסה לחופה פחותה מבת ג' ואח"כ גדלה ונעשית בת ג' יכולה לאכול ע"י חופתה הראשונה:

תאכל בתרומה. כ"ז שהוא חי ואפי' הוא גוסס אבל אם מת ולא הניח זרע אסורה בתרומה כדלקמן:

וחזה ושוק. דכיון שהשיאה אביה ה"ל נשואין דאורייתא ואוכלת גם בחזה ושוק וה"ה בתרומת לחמי תודה והמורם מאיל נזיר שכל הנאכל לנשי כהנים אוכלת:

ודין תורה שתאכל משנתארסה. בין בתרומה בין בחזה ושוק ואפי' בת יום א' אם קיבל אביה קדושיה בכסף ובשטר אבל לא בביאה עד שתהא בת ג' שנים ויום א':

שהרי היא קנינו. וכתוב וכהן כי יקנה נפש קנין כספו ואפי' קנה אותה בשטר ובביאה איתקוש היות להדדי:

אסור חכמים שתאכל. ואפי' בתרומה דרבנן ואפי' אם מסרה האב או שלוחיו לבעל או לשלוחיו דנחשבת כנשואה לענין ירושה כמש"כ רבנו ברפכ"ב מאישות מ"מ אין אוכלת בתרומה עד שתכנס לחופה ועי' בסמוך אות מ"א:

עד שתכנס לחופה. ומשנכנסה לחופה אף על פי שעדיין לא נבעלה אוכלת בתרומה שכיון שהיא בבית חמיה תו ל"ש לחוש שתשקה הכוס לאחיה

הבהמה מעל גבי המזבח⁷², ונסקלת על ידו⁷³, ואם בא על אחת מכל העריות האמורות בתורה, מומתים על ידו. והא הכא, קלון, איכא, תקלה, ליכא, וקתני: נסקלת על ידו. כיון דמזיד הוא, תקלה נמי איכא, ורחמנא הוא דחס עילויה. עליה דידיה, חס רחמנא, אבהמה, לא חס רחמנא. תא שמע, דבר אחר: שלא תהא בהמה עוברת בשוק ויאמרו: זו היא שנסקל פלוני על ידה. מאי לאו, מדסיפא תקלה וקלון, רישא קלון בלא תקלה. והיכי דמי, ישראל הבא על הבהמה בשוגג. לא, סיפא, תקלה וקלון, רישא, תקלה בלא קלון. והיכי דמי, נכרי הבא על הבהמה, וכדבעו מיניה מרב ששת.

משנה. המגדף אינו חייב עד שיפרש השם⁷⁴. אמר רבי יהושע בן קרחה:

לאכל. אפי' בתרומה דרבנן כדבסמוך ה"ב אבל בת ישראל שנסאת לכהן ע"י עצמה ספק הביאה ב' שערות ספק לא הביאה אוכלת בתרומה דרבנן ולא בתרומה דאורייתא כנ"ל פ"ו ה"ג ע"ש:

⁷² עי' רמב"ם (איסורי מזבח פ"ד ה"ג): בהמה ששחקו בה והגיחוה עד שהמיתה את האדם הרי זה כשירה למזבח מפני שהיא כאנוסה, אין הבהמה נפסלת משום רובע או נרבע עד שיהיה האדם שרבעה בן תשע שנים ויום אחד, בין ישראל בין עכו"ם [בין] עבד הואיל ורבעה אדם נפסלה, ואם האדם הוא שנרבע מן הבהמה אינה נפסלת עד שתהיה האשה הנרבעת בת שלש שנים ויום אחד או יהא האישי הנרבע בן תשע שנים ויום אחד. +/השגת הראב"ד/ או יהיה האישי הנרבע בן ט' שנים ויום אחד. א"א זה המחבר דימה איסור מזבח לאיסור סקילה ואולי אין מדמין כן שהרי נרבע על פי הבעלים או על פי עד אחד שאינו במיתה ופסול למזבח הואיל ונעבדה בו עבירה מפני שהוא מאוס ואם הבהמה נרבעה ודאי בעינן שיהא הרובע בן ט' שנים ויום אחד לפי שאין לה הנאה ממנו והיא אנוסה ומתני' היא במסכת נדה, אבל כשהבהמה רובעת שנהנית מן העבירה נפסלת מכ"מ. +

⁷³ רמב"ם (איסורי פ"א ה"ז): הוב"ד לעיל הערה 57.

⁷⁴ עי' רמב"ם (עבודה זרה פ"ב ה"ז): ואלו הן דיני המגדף, אין המגדף חייב סקילה עד שיפרש את השם המיוחד של ארבע אותיות שהוא אל"ף דל"ת נו"ן יל"ד ויברך אותו בשם מן השמות שאינם נמחקים שנאמר ונוקב שם ה' על השם המיוחד חייב סקילה ועל שאר הכינויים באזהרה, ויש מי שמפרש שאינו חייב אלא על שם יל"ד ה"א וא"ו ה"א ואני אומר שעל שניהם הוא נסקל.

{נו ע"א}

בכל יום דנין את העדים⁷⁵ בכינוי יכה יוסי את יוסי. נגמר הדין לא הורגין בכינוי, אלא מוציאין כל אדם לחרץ, שואלין את הגדול שביניהן, ואומר לו: אמור מה ששמעת בפירוש, והוא אומר, והדיינים עומדים על רגליהן וקורעין ולא מאחין. והשני אומר: אף אני כמוהו, והשלישי אומר: אף אני כמוהו.

גמרא. תנא⁷⁶: עד שיברך שם בשם. מנהגי מילי. אמר שמואל: דאמר קרא ונוקב שם וגו' בנקבו שם יומת. ממאי דהאי נוקב לישנא דברוכי הוא, דכתיב מה אקב לא קבה אל. ואזהרתיה מהכא, אלהים לא תקלל. ואימא מיברזו הוא, דכתיב ויקב חר בדלתו, ואזהרתיה מהכא ואברתם את שמם לא תעשון כן לה' אלהיכם. בעינא שם בשם, וליכא. ואימא דמנח שני שמות אהרדי ובזע להו. ההוא נוקב וחוזר ונוקב הוא. ואימא דחייק שם אפומא דסכינא, ובזע בה. ההוא חורפא דסכינא הוא דקא בזע. אימא פרושי שמיה הוא, דכתיב ויקח משה ואהרן את האנשים האלה אשר נקבו בשמות, ואזהרתיה מהכא את ה' אלהיך תירא. חדא, דבעינא שם בשם, וליכא. ועוד: הויא ליה אזהרת עשה, ואזהרת עשה לא שמה אזהרה. ואיבעית אימא: אמר קרא ויקב ויקלל, למימרא דנוקב קללה הוא. ודילמא עד דעבד תרוייהו. לא סלקא דעתך, דכתיב הוצא את המקלל, ולא כתיב הוצא את הנקב והמקלל, שמע מינה חדא היא.

תנו רבנן: איש מה תלמוד לומר איש איש, לרבות את הנכרים⁷⁷, שמוזהרין על ברכת השם כישראל. ואינן נהרגין אלא בסייף⁷⁸, שכל מיתה האמורה בכני נח אינה אלא בסייף. והא מהכא נפקא. מהתם נפקא: ה', זו ברכת השם. אמר רבי יצחק נפחא: לא נצרכא אלא לרבות את הכינויין, ואליבא דרבי מאיר. דתניא: איש איש כי יקלל אלהיו ונשא חטאו, מה תלמוד לומר. והלא כבר נאמר ונקב שם ה' מות יומת, לפי שנאמר ונקב שם מות יומת, יכול לא יהא חייב אלא על שם המיוחד בלבד, מניין לרבות כל הכינויין. תלמוד לומר איש כי יקלל אלהיו, מכל מקום, דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים: על שם המיוחד, במיתה, ועל הכינויין, באזהרה, ופליגא דרבי מיישא. דאמר רבי מיישא: בן נח שבירך את השם בכינויים, לרבנן חייב. מאי טעמא. דאמר קרא כגר כאזרח, גר ואזרח הוא דבעינן בנקבו שם, אבל נכרי, אפילו בכינוי. ורבי מאיר: האי כגר כאזרח מאי עביד ליה. גר ואזרח, בסקילה, אבל נכרי, בסייף. סלקא דעתך אמינא: הואיל ואיתרבו איתרבו, קא משמע לן. ורבי יצחק נפחא אליבא דרבנן, האי כגר כאזרח, מאי עביד ליה. גר ואזרח, הוא דבעינן שם בשם, אבל נכרי, לא בעינן שם בשם. איש איש למה לי. דיברה תורה כלשון בני אדם. תנו רבנן: שבע מצות נצטוו בני נח⁷⁹: דינין, וברכת השם, עבודה זרה, גילוי עריות, ושפיכות דמים, וגזל, ואבר מן החי.

⁷⁵ עי' רמב"ם (עבודה זרה פ"ב ה"ח): אזהרה של מגדף מנין שנאמר אלהים לא תקלל, בכל יום ויום בודקין את העדים בכינויים יכה יוסי את יוסי, נגמר הדין מוציאין את כל אדם לחרץ ושואלים את הגדול שבעדים ואומרים לו אמור מה ששמעת בפירוש והוא אומר והדיינים עומדים על רגליהם וקורעין ולא מאחין, והעד השני אומר אף אני כמוהו שמעתי, ואם היו עדים רבים צריך כל אחד ואחד מהן לומר כזה שמעתי.

⁷⁶ עי' רמב"ם (ע"ז פ"ב ה"ז): הוב"ד לעיל הערה 74.

⁷⁷ עי' רמב"ם (מלכים פ"ט ה"א): על ששה דברים נצטווה אדם הראשון: ועל ע"ז, ועל ברכת השם, ועל שפיכות דמים, ועל גילוי עריות, ועל הגזל, ועל הדינים, אף על פי שכולן הן קבלה בידינו ממש רבינו, והדעת נוטה להן, מכלל דברי תורה יראה שעל אלו נצטווה, הוסיף לנח אבר מן החי שנאמר אך בשר בנפשו דמו לא תאכלו, נמצאו שבע מצות, וכן היה הדבר בכל העולם עד אברהם, בא אברהם ונצטווה יתר על אלו במילה, והוא התפלל שחרית, ויצחק הפריש מעשר והוסיף תפלה אחרת לפנות היום, ויעקב הוסיף גיד הנשה והתפלל ערבית, ובמצרים נצטווה עמרם במצות יתירות, עד שבא משה רבינו ונשלמה תורה על ידו. +/השגת הראב"ד/ וכן היה הדבר בכל העולם וכו' והוסיף תפלה לפנות היום. א"א כן היה ראוי לומר והוא התפלל שחרית והפריש מעשר (ויצחק הוסיף תפלה אחרת) עכ"ל. +

עי' רמב"ם (מלכים פ"ט ה"ג): בן נח שבירך את השם, בין שבירך בשם המיוחד, בין שבירך בכינוי בכל לשון חייב, מה שאין כן בישראל.

⁷⁸ עי' רמב"ם (מלכים פ"ט ה"ד): וכיצד מצווין הן על הדינין, חייבין להושיב דיינין ושופטים בכל פלך ופלך לודן בשש מצות אלו, ולהזהיר את העם, וכן נח שעבר על אחת משבע מצות אלו יהרג בסייף, ומפני זה נתחייבו כל בעלי שכם הריגה, שהיה שכם גזל והם ראו וידעו ולא דנוהו, וכן נח נהרג בעד אחד ובדיין אחד בלא התראה ועל פי קרובין אבל לא בעדות אשה ולא תדון אשה להם.

עי' רמב"ם (מלכים פ"י ה"ה): כבר ביארנו שכל מיתת בני נח בסייף, אלא אם בעל אשת ישראל או נערה מאורסה יסקל, ואם בעלה אחר שנכנסה לחופה קודם שתבעל יחנק.

⁷⁹ עי' רמב"ם (מלכים פ"ט ה"א): הוב"ד לעיל הערה 77.

תקללונג, אלהים אני, לא תמירונג, אלהים אני, יהא מוראי עליכם. כמאן, כיש אומרים.
תנא דבי מנשה אי דריש ויצו, אפילו הנך נמי, אי לא דריש ויצו, הני מנא ליה. לעולם לא דריש ויצו, הני, כל חזא וחדא באפי נפשיה כתיבא. עבודה זרה וגילוי עריות,

{נו ע"ב}

רבי חנניה בן (גמלא) + מסורת הש"ס: גמליאל + אומר: אף על הדם מן החי. רבי חידקא אומר: אף על הסירוס. רבי שמעון אומר: אף על הכישוף. רבי יוסי אומר: כל האמור בפרשת כישוף, בן נח מוזהר עליו. לא ימצא בך מעביר בנו ובתו באש קסם קסמים מעונן ומנחש ומכשף וחבר חבר ושאל אוב וידעני ודורש אל המתים וגו' ובגלל התועבת האלה ה' אלהיך מוריש אותם מפניך, ולא ענש אלא אם כן הזהיר. רבי אלעזר אומר: אף על הכלאים. מותרין בני נח ללבוש כלאים, ולזרוע כלאים, ואין אסורין⁸⁰ אלא בהרבעת בהמה ובהרכבת האילן.

מנהגי מילי. אמר רבי יוחנן: דאמר קרא ויצו ה' אלהים על האדם לאמר מכל עץ הגן אכל תאכל. ויצו, אלו הדינין, וכן הוא אומר כי ידעתיו למצו אשר יצוה את בניו וגו'. ה', זו ברכת השם, וכן הוא אומר ונקב שם ה' מות יומת. אלהים, זו עבודה זרה, וכן הוא אומר לא יהיה לך אלהים אחרים. על האדם, זו שפיכות דמים, וכן הוא אומר שפך דם האדם וגו'. לאמר, זו גילוי עריות, וכן הוא אומר לאמר הן ישלח איש את אשתו והלכה מאתו והיתה לאיש אחר. מכל עץ הגן, ולא גזל, אכל תאכל ולא אבר מן החי. כי אתא רבי יצחק תני איפכא: ויצו, זו עבודה זרה, אלהים זו דינין. בשלמא אלהים זו דינין, דכתיב ונקרב בעל הבית אל האלהים. אלא ויצו זו עבודה זרה, מאי משמע. רב חסדא ורב יצחק בר אבדימי. חד אמר: סרו מהר מן הדרך אשר צויתם עשו להם וגו'. וחד אמר עשוק אפרים רצון משפט כי הואיל הלך אחרי צו. מאי בינייהו, איכא בינייהו נכרי שעשה עבודה זרה ולא השתחוה לה. למאן דאמר עשו, משעת עשייה מיחייב, למאן דאמר כי הואיל הלך, עד דאזיל בתרה ופלח לה. אמר רבא: ומי איכא למאן דאמר נכרי שעשאה עבודה זרה ולא השתחוה לה חייב. והתניא: בעבודה זרה⁸¹, דברים שבית דין של ישראל ממיתין עליהן, בן נח מוזהר עליהן, אין בית דין של ישראל ממיתין עליהן, אין בן נח מוזהר עליהן. למעוטי מאי, לאו למעוטי נכרי שעשה עבודה זרה ולא השתחוה לה. אמר רב פפא: לא, למעוטי גיפוף ונישוק. גיפוף ונישוק דמאי. אילמא כדרכה, בר קטלא הוא, אלא למעוטי שלא כדרכה.

דינין בני נח איפקוד. והתניא: עשר מצות נצטוו ישראל במרה⁸², שבע שקיבלו עליהן בני נח, והוסיפו עליהן: דינין, ושבת, וכיבוד אב ואם. דינין, דכתיב שם שם לו חק ומשפט, שבת וכיבוד אב ואם, דכתיב כאשר צוך ה' אלהיך, ואמר רב יהודה: כאשר צוך, במרה. אמר רב נחמן אמר רבה בר אבהו: לא נצרכה אלא לעדה ועדים והתראה. אי הכי, מאי והוסיפו עליהן דינין. אלא אמר רבא: לא נצרכה אלא לדיני קנסות. אכתי והוסיפו בדינין מיבעי ליה. אלא אמר רב אחא בר יעקב: לא נצרכה אלא להושיב בית דין בכל פלך ופלך ובכל עיר ועיר⁸³. והא בני נח לא איפקוד. והתניא: כשם שנצטוו ישראל להושיב בתי דינין בכל פלך ופלך ובכל עיר ועיר, כך נצטוו בני נח להושיב בתי דינין בכל פלך ופלך ובכל עיר ועיר⁸⁴. אלא אמר רבא: האי תנא, תנא דבי מנשה הוא, דמפיק ד"ך ועייל ס"ך. ותנא דבי מנשה: שבע מצות נצטוו בני נח: עבודה זרה, וגילוי עריות, ושפיכות דמים, גזל, ואבר מן החי, סירוס, וכלאים. רבי יהודה אומר: אדם הראשון לא נצטווה אלא על עבודה זרה בלבד, שנאמר ויצו ה' אלהים על האדם. רבי יהודה בן בתירה אומר: אף על ברכת השם, ויש אומרים: אף על הדינים. כמאן אזלא הא דאמר רב יהודה אמר רב: אלהים אני, לא

⁸⁰ ע"י רמב"ם (מלכים פ"י ה"ו): מפי הקבלה שבני נח אסורין בהרבעת בהמה ובהרכבת אילן בלבד, ואין נהרגין עליהן, ועכ"ם שהכה ישראל אפילו חבל בו כל שהוא אף על פי שהוא חייב מיתה אינו נהרג.

⁸¹ ע"י רמב"ם (מלכים פ"ט ה"ב): בן נח שעבד ע"ז הרי זה חייב, והוא שיעבוד כדרכה, וכל ע"ז שבית דין של ישראל ממיתין עליה בן נח נהרג עליה, וכל שאין בית דין של ישראל ממיתין עליה אין בן נח נהרג עליה, ואף על פי שאינו נהרג אסור בכל, ואין מניחין אותו להקים מצבה, ולא ליטע אשרה, ולא לעשות צורות וכיוצא בהן לנוי.

⁸² מקשים והלא מילה נתנה לאברהם ואיכא מאן דאמר דגיד הנשה ניתן לבני יעקב וא"כ למה לא הוסיף אלו שנים ג"כ. ואין זה קשיא דאין טעם שנתנו ז' מצות במרה בשביל שכבר היה להם המצות, רק הטעם מפני כי לאלו מצות יש דין קדימה על שאר המצות. כי ז' מצות כיון שנתנו לכל העולם אף לבני נח מזה תראה כי אלו המצות יש להם דין קדימה. וכן שבת כבוד אב ואם ודינין אלו מצות הם קודמים לשאר מצות. אבל מילה וגיד הנשה אף על גב שנתנו אותם לאברהם ובניו, היינו כי מצות מילה שייך לאברהם רק שנתנה המצות לאברהם ולבניו אחריו, והתורה נתנה מצד ישראל ומצד ישראל אין המצוה הזאת קודמת לשאר מצות שנתנו לישראל. ולכך לא נתנה המילה במרה, וכן גיד הנשה ג"כ בשביל יעקב נתנה המצוה ליעקב ולבניו דכתיב (בראשית ל"ב) כי נגע בכף ירך יעקב, ולכך לא היה למצות אלו דין קדימה ונתנו עם שאר מצות, רק אלו ז' מצות יש להם דין קדימה (מהר"ל).

⁸³ ע"י רמב"ם (סנהדרין פ"א ה"א): הוב"ד לעיל הערה **Error! Bookmark not defined.**

⁸⁴ ע"י רמב"ם (מלכים פ"ט ה"ד): הוב"ד לעיל הערה 78.

{נו ע"א}

כיוצא בו בגזל מאי היא. אמר רב אחא בר יעקב: לא נצרכה אלא לפועל בכרם. פועל בכרם אימת. אי בשעת גמר מלאכה, התירא הוא, אי לאו בשעת גמר מלאכה, גזל מעליא הוא. אלא אמר רב פפא: לא נצרכה אלא לפחות משוה פרוטה. אי הכי נכרי בישראל אסור. הא בר מחילה הוא. נהי דבתר הכי מחיל ליה, צערא בשעתיה מי לית ליה. נכרי בנכרי כיוצא בהן, כיון דלאו בני מחילה נינהו, גזל מעליא הוא. אלא אמר רב אחא בריה דרב איקא: לא נצרכה אלא לכוּבש שכר שכיר. נכרי בנכרי ונכרי בישראל, אסור, ישראל בנכרי, מותר. כיוצא ביפת תואר מאי היא. כי אתא רב דימי אמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא: בן נח שייחד שפחה לעבדו⁸⁰, ובא עליה, נהרג עליה. כיוצא בו דשפיכות דמים לא תניא. אמר אביי: אי משכחת דתניא, רבי יונתן בן שאול היא. דתניא, רבי יונתן בן שאול אומר: רודף אחר חבריו להורגו⁸¹, ויכול להצילו באחד מאבריו ולא הציל,

דכתיב ותשחת הארץ לפני האלהים, ותנא דבי רבי ישמעאל: בכל מקום שנאמר השחתה אינו אלא דבר ערוה ועבודה זרה. דבר ערוה, שנאמר כי השחית כל בשר את דרכו. עבודה זרה, דכתיב, פן תשחתון ועשייתם וגו'. ואידך: אורחיהו דקא מגלי. שפיכות דמים, דכתיב שפך דם האדם וגו'. ואידך, קטליהו הוא דקמגלי. גזל דכתיב כירק עשב נתתי לכם את כל, ואמר רבי לוי: כירק עשב, ולא כירק גנה. ואידך: ההוא למישרי בשר הוא דאתא. אבר מן החי, דכתיב אך בשר בנפשו דמו לא תאכלו. ואידך: ההוא למישרי שרצים הוא דאתא. סירוס, דכתיב שרצו בארץ ורבו בה, ואידך, לברכה בעלמא. כלאים, דכתיב מהעוף למינהו. ואידך, ההוא לצוות בעלמא.

אמר רב יוסף, אמרי בי רב: על שלש מצות בן נח נהרג: (גש"ר סימן). על גילוי עריות, ועל שפיכות דמים, ועל ברכת השם. מתקיף לה רב ששת: בשלמא שפיכות דמים, דכתיב שפך דם האדם וגו'. אלא הנך מנא להו. אי גמר משפיכות דמים, אפילו כולהו נמי, אי משום דאיתרבי מאיש איש, עבודה זרה נמי איתרבי מאיש איש. אלא אמר רב ששת אמרי בי רב: על ארבע מצות בן נח נהרג. ועל עבודה זרה בן נח נהרג. והתניא: בעבודה זרה דברים שבית דין של ישראל ממיתין עליהן, בן נח מוזהר עליהן. אזהרה, אין, מיתה, לא. אמר רב נחמן בר יצחק: אזהרה שלהן זו היא מיתתן. רב הונא ורב יהודה וכולהו תלמידי דרב אמרי: על שבע מצות בן נח נהרג⁸⁵. גלי רחמנא בחדא, והוא הדין לכולהו. ועל הגזל בן נח נהרג. והתניא: על הגזל, גנב וגזל, וכן יפת תואר, וכן כיוצא בהן, נכרי בנכרי⁸⁶ ונכרי בישראל, אסור, וישראל בנכרי, מותר. ואם איתא, ניתני חייב. משום דקבעי למיתני סיפא: ישראל בנכרי מותר, תנא רישא אסור. והא כל היכא דאית ליה חיובא מיתנא קתני, דקתני רישא: על שפיכות דמים⁸⁷, נכרי בנכרי ונכרי בישראל, חייב⁸⁸, ישראל בנכרי, פטור. התם היכי ליתני. ליתני אסור ומותר, והתניא: נכרי ורועי בהמה דקה לא מעלין ולא מורדין⁸⁹.

⁸⁵ ע"י רמב"ם (מלכים פ"ט ה"ד): הוב"ד לעיל הערה 78.

⁸⁶ ע"י רמב"ם (מלכים פ"ט ה"ט): בן נח חייב על הגזל, בין שגזל עכ"ם בין שגזל ישראל, ואחד הגוזל או הגונב ממון או גונב נפש, או הכובש שכר שכיר וכיוצא בו, אפילו פועל שאכל שלא בשעת מלאכה, על הכל הוא חייב, והרי הוא בכלל גזלן, מה שאין כן בישראל, וכן חייב על פחות משוה פרוטה, ובן נח שגזל פחות משוה פרוטה ובא אחר וגזלה ממנו, שניהן נהרגין עליה.

⁸⁷ ע"י רמב"ם (מלכים פ"ט ה"ד): בן נח שהרג נפש אפילו עובר במעיו אמו נהרג עליו, וכן אם הרג טריפה או שכפתו ונתנו לפני הארי או שהניחו ברעב עד שמת, הואיל והמית מכל מקום נהרג, וכן אם הרג רודף שיכול להצילו באחד מאבריו נהרג עליו, מה שאין כן בישראל. +/השגת הראב"ד/ וכן אם הרג רודף וכו'. א"א קשיא ליה אבנר, עכ"ל. +

⁸⁸ ע"י רמב"ם (רוצח ושמירת הנפש פ"ב ה"א): ישראל שהרג גר תושב אינו נהרג עליו בבית דין שנ' + שמות כ"א י"ד+ וכי יזיד איש על רעהו, ואין צריך לומר שאינו נהרג על הגוי, ואחד ההורג את עבד אחרים או ההורג עבדו הרי זה נהרג עליו, שהעבד כבר קבל עליו מצות ונוסף על נחלת ה'.

⁸⁹ ע"י ש"ע (י"ד סי' קנח ס"א)

ע"י ש"ע (ח"מ סי' תכה ס"ה): אפיקורס מישראל והם עובדי עכ"ם או עושה עבירות להכעיס, אפילו אכל נבילה או לבש שעטני להכעיס והאפיקורס והכופרים בתורה ובנבואה מישראל, מצוה (להעבירן) [להרגן], אם יש בידו כח (להעבירן) [להרגן בסייף] בפרהסיא הורג, ואם לאו (יסבב בסיבת העברתן) [יבא עליהם בעלילות עד שיסבב הריגתן]. כיצד: ראה אחד מהם שנפל לבאר והסולם בבאר, קודם ומסלקו, ואומר הריני טרוד להוריד בני מהגג ואחזירנו לך וכיוצא בדברים אלו. אבל העכ"ם שאין בינינו ובינם מלחמה ורועה בהמה דקה מישראל במקום שהשדות הם של ישראל וכיוצא בהם, אין מסבבים להם המיתה ואסור להצילן. במה דברים אמורים: בישראל בעל עבירות והוא עומד ברשעו ושונה בו תמיד, כגון רועה בהמה דקה שפקרו בגזל והם הולכים באולתם, אבל ישראל בעל עבירות שאינו עומד ברשעו תמיד אלא עושה עבירות להנאת עצמו כגון אוכל נבילות לתיאבון, מצוה להצילו ואסור לעמוד על דמו (עיי' ביורה דעה סימן קנח).

אפיקורס מישראל והם כו' - היינו המינים מישראל והן העובדים אלילים כו', עד הרי זה מין, והאפיקורסין והן שכופרים כו' (סמ"ע).

להורגן בסייף - לאו דוקא סייף קאמר, אלא כאילו אמר אם יש בידינו כח להורגן הרי מצוה עלינו להורגן כל ובחרב, והנשארין ישמעו וייראו, ואם לאו לפחות יסבבו להן המיתה וכדמסיק (סמ"ע).

קודם ומסלקו - נ"ל לחמוק הוי"ו של ומסלקו, וה"ק, אם הסולם בבור קודם בואו אזי מסלקו משם ואומר הריני טרוד כו', ולפי הנוסח שלפנינו צריכין לפרש קודם לשון מקדיש, דמקדים נפשו ומסלקו (סמ"ע).

שאינו בינם ובינינו מלחמה - דאילו יש מלחמה, על זה אמרו טוב שבגוים הרוג, והיינו דמצוה להורידן ולסבב עליהן המיתה, ועיי' בי"ד סימן קנ"ח מדינים אלו (סמ"ע), הא דאמרין לא מעלין ולא מורדין, פירושו דאיסור יש דבור (ט"ז).

במקום שהשדות הן של ישראל - פירוש, לאו דוקא ארץ ישראל אלא בכל מקום שיש לישראל שדות (סמ"ע).

כגון אוכל נבילות לתאבון - פירוש, כשאינו מוצא בשר כשר אוכל נבילות למלאות תאוות, ולהכעיס מיקרי שיש בנמצא בשר כזה ואוכל נבילה להכעיס מצות בוראו יתבדד (סמ"ע).

מצוה להצילו - החילוק שיש בין מומר אוכל נבילות לתיאבון ובין רועה בהמה דקה [דאף שגם רועה לתאבון ולהנאת עצמו מניחו לרעות בשדות ישראל], דהרועה עושה עבירה מידי יום ביום וכל היום, משא"כ אוכל נבילות לתאבון, ועוד, דהאוכל נבילות לתאבון אינו חוטא אלא לה' ית', משא"כ רועה דגוזל וחוטא לחבירו ישראל (סמ"ע), ומ"מ אין מחויב לפדותו אם נשבה אלא דאם רוצה לפדותו אין איסור (ש"ך).

⁹⁰ ע"י רמב"ם (מלכים פ"ט ה"ח): בן נח שייחד שפחה לעבדו ובא עליה הרי זה נהרג עליה משום אשת חבירו, ואינו חייב עליה עד שיפוט הדבר ואמרו לה העם זו דבית עבד פלוני, ומאימתי תחזור להתירה משפירשנה מעבדו ויפרע ראשה בשוק, ומאימתי תהיה אשת חבירו כגרושה שלנו משיצאינה מביתו וישלחנה לעצמה, או משתצא היא מתחת רשותו ותלך לה, שאין להם גירושין בכתב, ואין הדבר תלוי בו לבד, אלא כל זמן שירצה הוא או היא לפרוש זה מזה פורשיין.

⁹¹ ע"י רמב"ם (מלכים פ"ט ה"ד): הוב"ד לעיל הערה 87.

אשכח רבי יעקב בר אחא דהוה כתיב בספר אגדתא דבי רב: בן נח נהרג בדין אחד⁹², ובעד אחד, שלא בהתראה, מפי איש ולא מפי אשה, ואפילו קרוב. משום רבי ישמעאל אמרו: אף על העוברין. מנהני מילי. אמר רב יהודה: דאמר קרא אך את דמכם לנפשתיכם אדרש, אפילו בדין אחד, מיד כל חיה, אפילו שלא בהתראה, אדרשנו ומיד האדם, אפילו בעד אחד, מיד איש, ולא מיד אשה, אחיו, אפילו קרוב. משום רבי ישמעאל אמרו אף על העוברין. מאי טעמיה דרבי ישמעאל. דכתיב שפך דם האדם באדם דמו ישפך, איזהו אדם שהוא באדם, הוי אומר זה עובר שבמעו אמר. ותנא קמא, תנא דבי מנשה הוא, דאמר: כל מיתה האמורה לבני נח אינו אלא חנק, ושדי ליה האי באדם אסיפיה דקרא, ודרוש ביה הכי: באדם דמו ישפך, איזהו שפיכות דמים של אדם שהוא בגופו של אדם, הוי אומר זה חנק. מתיב רב המנונא: ואשה לא מפקדה. והכתיב כי ידעתיו למען אשר יצוה וגו', הוא מותיב לה והוא מפרק לה: בניו, לדין, ביתו, לצדקה. אמר ליה רב אויא סבא לרב פפא: אימא בת נח שהרגה לא תיהרג, מיד איש ולא מיד אשה כתיב. אמר ליה: הכי אמר רב יהודה: שפך דם האדם, מכל מקום. אימא בת נח שזינתה לא תיהרג דכתיב על כן יעזב איש ולא אשה. אמר ליה הכי אמר רב יהודה: והיו לבשר אחד, הדר ערבינהו קרא.

תנו רבנן: איש מה תלמוד לומר איש איש, לרבות את הכותים שמוזהרין על העריות כישראל⁹³. והא מהכא נפקא. מהתם נפקא, לאמר, זה גילוי עריות. התם בעריות דידהו, והכא בעריות דידן. דקתני סיפא: בא על עריות ישראל, נידון בדיני ישראל. למאי הלכתא. אמר רב נחמן אמר רבה בר אבהו: לא נצרכה, אלא לעדה ועדים והתראה. מגרע גרע. אלא אמר רבי יוחנן: לא נצרכה אלא לנערה המאורסה, דלדידהו לית להו, דדיינינן להו בדינא דידן. אבל אשת איש, בדינא דידהו דיינינן להו. והתניא: בא על נערה המאורסה⁹⁴, נידון בסקילה, על אשת איש, נידון בחנק. ואי בדינא דידהו, סייף הוא. אמר רב נחמן בר יצחק: מאי אשת איש דקתני, כגון שנכנסה לחופה ולא נבעלה, דלדידהו לית להו, דיינינן להו בדינא דידן. דתני רבי חנינא: בעולת בעל, יש להן, נכנסה לחופה ולא נבעלה, אין להן. תניא כוותיה דרבי יוחנן: כל ערוה שבית דין של ישראל ממיתין עליה, בן נח מוזהר עליה, אין בית דין של ישראל ממיתין עליה, אין בן נח מוזהר עליה, דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים: הרבה עריות יש שאין בית דין של ישראל ממיתין עליהן, ובן נח מוזהר עליהן. בא על עריות ישראל, נידון בדיני ישראל, בא על עריות בן נח, נידון בדיני בן נח. ואנו אין לנו אלא נערה המאורסה בלבד. ונחשוב נמי נכנסה לחופה ולא נבעלה. האי תנא תנא דבי מנשה הוא דאמר: כל מיתה האמורה לבני נח אינו אלא חנק, אידי ואידי חנק הוא. וסבר רבי מאיר: כל ערוה שבית דין של ישראל ממיתין עליה בן נח מוזהר עליה. והא תניא: גר

⁹² עי' רמב"ם (מלכים פ"ט ה"ד): הוב"ד לעיל הערה 78.

⁹³ עי' רמב"ם (מלכים פ"ט ה"א): הוב"ד לעיל הערה 77.

עי' רמב"ם (מלכים פ"ט ה"ה): שש עריות אסורות על בני נח: האם, ואשת האב, ואשת איש, ואחותו מאמו, וזכור, ובהמה, שנאמר על כן יעזוב איש את אביו זו אשת אביו, ואת אמו כמשמעה, ודבק באשתו ולא באשת חבירו, באשתו ולא בזכור, והיו לבשר אחד להוציא בהמה חיה ועוף שאין הוא והם בשר אחד, ונאמר אחותי בת אבי היא אך לא בת אמי ותהי לי לאשה.

⁹⁴ עי' רמב"ם (מלכים פ"ט ה"ז): אין בן נח חייב על אשת חבירו עד שיבא עליה כדרכה אחר שנבעלה לבעלה, אבל מאורסה או שנכנסה לחופה ולא נבעלה אין חייבין עליה, שנאמר והיא בעולת בעל, במה דברים אמורים בבן נח שבא על בת נח, אבל עכ"ם הבא על הישראלית בין כדרכה בין שלא כדרכה חייב, ואם היתה נערה מאורסה נסקל עליה כדיני ישראל, בא עליה אחר שנכנסה לחופה ולא נבעלה הרי זה בחנק כדיני ישראל, אבל אם בא על אשת ישראל אחר שנבעלה הרי זה כמי שבא על אשת עכ"ם חבירו ויהרג בסיף.

{ נח ע"א }

שהיתה הורתו שלא בקדושה ולידתו בקדושה, יש לו שאר האם ואין לו שאר האב⁹⁵, הא כיצד: נשא אחרתו מן האם, יוציא, מן האב, יקיים. אחרת האב מן האם, יוציא, מן האב, יקיים. אחרת האם מן האם, יוציא, מן האב, יקיים. רבי מאיר אומר: יוציא, וחכמים אומרים: יקיים. שהיה רבי מאיר אומר: כל ערוה שהיא משום שאר אב, יוציא, משום שאר האב, יקיים. ומותר באשת אחיו, ובאשת אחי אביו, ושאר כל עריות מותרות לו, לאתוויי אשת אביו. נשא אשה ובתה⁹⁶, כונס אחרת ומוציא אחרת, ולכתחילה לא יכנס. מתה אשתו, מותר בחמותו⁹⁷. ואיכא דאמרי: אסור בחמותו. אמר רב יהודה: לא קשיא. הא, רבי מאיר אליבא דרבי אליעזר, והא, רבי מאיר אליבא דרבי עקיבא. דתניא: על כן יעזב, איש את אביו ואת אמו, רבי אליעזר אומר: אביו, אחרת אביו, אמו, אחרת אמו. רבי עקיבא אומר: אביו⁹⁸, אשת אביו, אמו, אמו ממש. ודבק, ולא בזכר, באשתו, ולא באשת חבירו, והיו לבשר אחד, מי שנעשים בשר אחד, יצאו בהמה וחיה שאין נעשין בשר אחד.

אמר מר: רבי אליעזר אומר: אביו, אחרת אביו. אימא: אביו ממש. היינו ודבק, ולא בזכר. אימא אשת אביו. היינו באשתו ולא באשת חבירו. אימא לאחר מיתה. דומיא דאמו, מה אמו, דלאו אישות, אף אביו, דלאו אישות. אמו, אחרת אמו. ואימא אמו ממש. היינו באשתו ולא באשת חבירו. ואימא לאחר מיתה. דומיא דאביו, מה אביו, דלאו ממש, אף אמו, דלאו ממש. רבי עקיבא אומר: אביו, אשת אביו, ואימא: אביו ממש. היינו ודבק, ולא בזכר. אי הכי, אשת אביו נמי היינו באשתו ולא באשת חבירו. לאחר מיתה⁹⁹. אמו אמו ממש, היינו באשתו ולא באשת חבירו. אמו מנוסתו. במאי קא מיפלגי. רבי אליעזר סבר:

⁹⁵ עי' שו"ע (י"ד סי' רסט ס"ג):

⁹⁶ עי' שו"ע (י"ד סי' רסט ס"ה):

⁹⁷ עי' שו"ע (י"ד סי' רסט ס"ו):

⁹⁸ עי' רמב"ם (מלכים פ"ט ה"ה): הוב"ד לעיל הערה 93.

עי' רמב"ם (איסור' פ"ד ה"י): הוב"ד לעיל הערה **Error! Bookmark not defined.**

⁹⁹ עי' רמב"ם (מלכים פ"ט ה"ו): בן נח חייב על מפותת אביו ואנוסת אביו הרי היא אמו מכל מקום, וחייב על אשת אביו אפילו לאחר מיתת אביו, וחייב על הזכור בין קטן בין גדול ועל הבהמה בין קטנה בין גדולה, והוא נהרג לבדו, ואין הורגין את הבהמה, שלא נצטוו בהריגת בהמה אלא ישראל.

אביו דומיא דאמו, ואמו דומיא דאביו, לא משכחת לה אלא באחוזה. ורבי עקיבא: מוטב לאוקמיה באשת אביו דאיכרי ערות אביו, לאפוקי אחות אביו דשאר אביו, איכרי, ערות אביו, לא איכרי. תא שמע: ויקח עמרם את יוכבד דרתו, מאי לאו, דודתו מן האב. לא, דודתו מן האב. תא שמע: וגם אמנה אחתי בת אבי היא אך לא בת אמי, מכלל דבת האם אסורה. ותסברא, אחותו הואי. בת אחיו הואי. וכיון דהכי הוא, לא שנא מן האב, ולא שנא מן האם, שריא. אלא התם הכי קאמר ליה: קורבא דאחות אית לי בהדה, מאבא ולא מאמא. תא שמע: מפני מה לא נשא אדם את בתו, כדי שישא קין את אחותו, שנאמר כי אמרתי עולם חסד יבנה. הא לאו הכי, אסירא. כיון דאשתרי, אשתרי. אמר רב הונא: נכרי מותר בבתו¹⁰⁰, ואם תאמר: מפני מה לא נשא אדם את בתו, כדי שישא קין את אחותו, משום עולם חסד יבנה. ואיכא דאמרי, אמר רב הונא: נכרי אסור בבתו. תדע, שלא נשא אדם את בתו. ולא היא, התם היינו טעמא, כדי שישא קין את אחותו, משום דעולם חסד יבנה.

אמר רב חסדא: עבד מותר באמו, ומותר בבתו. יצא מכלל נכרי ולכלל ישראל לא בא. כי אתא רב דימי אמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא: בן נח שייחד שפחה לעבדו ובא עליה, נהרג עליה¹⁰¹. מאימתי. אמר רב נחמן: מדקראו לה רביחא דפלגיא. מאימתי התרתה. אמר רב הונא: משפרעה ראשה בשוק. אמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא: בן נח שבא על אשתו שלא כדרכה, חייב, שנאמר ודבק, ולא שלא כדרכה. אמר רבא: מי איכא מידי דישאל לא מיחייב ונכרי מיחייב. אלא אמר רבא: בן נח שבא על אשת חבירו שלא כדרכה¹⁰², פטור, מאי טעמא, באשתו ולא באשת חבירו, ודבק, ולא שלא כדרכה. אמר רבי חנינא: נכרי שהכה את ישראל¹⁰³, חייב מיתה, שנאמר ויפן כה וכה וירא כי אין איש [ויך את המצרין] וגו'. ואמר רבי חנינא: הוטרף לועז של ישראל כאילו סוטר לועז של שכניו¹⁰⁴, שנאמר מוקש אדם ילע קדש. מגביה עבדו שבת סימן. אמר ריש לקיש: המגביה ידו על חבירו¹⁰⁵, אף על פי שלא הכהו, נקרא רשע, שנאמר ויאמר לרשע למה תכה רעך,

¹⁰⁰ עי' רמב"ם (מלכים פ"ט ה"ה): הוב"ד לעיל הערה 93.

עי' רמב"ם (איסור פ"ד ה"י): הוב"ד לעיל הערה **Error Bookmark not defined.**

¹⁰¹ עי' רמב"ם (מלכים פ"ט ה"ח): בן נח שייחד שפחה לעבדו ובא עליה הרי זה נהרג עליה משום אשת חבירו, ואינו חייב עליה עד שיפוט הדבר ואמרו לה העם זו דבית עבד פלוגי, ומאימתי תחזור להתייר משפירשנה מעבדו ויפרע ראשה בשוק, ומאימתי תהיה אשת חבירו כגרושה שלנו משיצויאנה מביתו וישלחנה לעצמה, או משתצא היא מתחת רשותו ותלך לה, שאין להם גירושין בכתב, ואין הדבר תלוי בו לבד, אלא כל זמן שירצה הוא או היא לפרוש זה מזה פורשין.

¹⁰² עי' רמב"ם (מלכים פ"ט ה"ז): הוב"ד לעיל הערה 94.

¹⁰³ עי' רמב"ם (מלכים פ"י ה"ו): מפי הקבלה שבני נח אסורין בהרבעת בהמה ובהרבת אילן בלבד, ואין נהרגין עליה, ועכ"ם שהכה ישראל אפילו חבל בו כל שהוא אף על פי שהוא חייב מיתה אינו נהרג.

¹⁰⁴ פירוש כי האדם נברא בצלם אלקים, ועיקר צלם אלקים הוא בפניו של אדם ששם הוא תואר צלמו. ולפיכך הסוטר לועז של חבירו כאלו סוטר לועז של שכניו. וקאמר אפילו המגביה ידו על חבירו נקרא רשע, כי הרשע הוא מי שיש לו זרוע רמה כדכתי' (תהלים י') שבור זרוע רשע, וכשמגביה ידו הרי יש לו זרוע רמה להגביה ידו על חבירו ולפיכך מיד שהגביה ידו על חבירו נקרא רשע. ומה שנקרא חוטא ההפרש שיש בין הרשע ובין החוטא כי הרשע נקרא שיוצא מן הצדק ומן השוויון וזהו הרשע, ועל זה אמר שיותר מזה עוד שנקרא ג"כ חוטא שהוא בעל חסרון ממש שזהו בעל חסרון ממש, שזהו לשון חטא בכל מקום שהוא בעל חסרון. וכאשר מגביה ידו ויש לו זרוע רמה תוספת כמו זה להתגבר על חבירו ולהיות לו זרוע רמה הוא חסרון נחשב, כמו כל תוספת שנחשב חסרון. ולפיכך רב הונא קץ ידו דכתיב זרועו רמה תשבר שכל דבר תוספת הוא ראוי שיהיה נטל ולכן זרוע רמה תשבר. ורבי אליעזר מוסיף שאין תקנה לו אלא בקבורה, כי אף אם קץ ידו סוף הוא איש בעל זרוע וראוי לו הקבורה, וע"י הקבורה נבלע עד שאינו נמצא. ודבר זה ראוי לבלע זרוע שעושה עצמו בריה ומציאות מה עד שהוא בעל זרוע, ולכן ראוי שיהיה נבלע בקבר ולא יהיה נמצא כלל. ונראה אף על גב דאמר קץ ידו, מ"מ לא עדיף ממה שנאמר יד תחת יד וישראל יד קופר לראשי אבריהם והכי נמי יש כופר לזה (מהר"ל).

¹⁰⁵ עי' שו"ע (ח"מ סי' תכ ס"א): אסור לאדם להכות חבירו, ואם הכה עובר בלאו שנאמר (דברים כה, ג) פן יוסיף ואם הקפידה תורה בהכאת רשע שלא להכותו יותר על רשעו קל וחומר בהכאת צדיק, והמרים יד על חבירו להכותו, אע"פ שלא הכהו נקרא רשע. הגה: וע"ל סימן תכא סעיף יג, ודין הכאת איש לאשתו עיין באבן העזר סימן קנד, יש אומרים דיש חרם קדמונים באדם המכה לחבירו, וצריכין להתיר לו כדי לצרפו למנין עשרה, ומיד שמקבל עליו לעשות דין מתירין לו אע"פ שאין המכה מתרצה: ביאור: בהכאת הרשע - דשם בקרא ארשע קאי (סמ"ע).

למה הכית לא נאמר, אלא למה תכה, אף על פי שלא הכהו נקרא רשע. (אמר) זעירי אמר רבי חנינא: נקרא חוטא, שנאמר ואם לא לקחתי בחזקה וכתוב ותהי חטאת הנערים גדולה מאד. רב הונא אמר: תיקצץ ידו, שנאמר וזרוע רמה תשבר. רב הונא קץ ידו. רבי אלעזר אומר: אין לו תקנה אלא קבורה, שנאמר ואיש זרוע לו הארץ. ואמר רבי אלעזר: לא נתנה קרקע אלא לבעלי זרועות¹⁰⁶, שנאמר ואיש זרוע לו הארץ. ואמר ריש לקיש: מאי דכתיב עבד אדמתו ישבע לחם, אם עושה אדם עצמו כעבד לאדמה, ישבע לחם, ואם לאו, לא ישבע לחם.

ואמר ריש לקיש: נכרי ששבת, חייב מיתה¹⁰⁷, שנאמר ויום ולילה לא ישבתו¹⁰⁸. ואמר מר: אזהרה שלהן זו היא מיתתן. אמר רבינא: אפילו שני בשבת. וליחשבה גבי שבע מצות. כי קא חשיב, שב ואל תעשה, קום עשה, לא קא חשיב.

אעפ"י שלא הכהו - דכתיב (שמות ב יג) רשע למה תכה רעך, הכית לא נאמר אלא תכה (סמ"ע).

דיש חרם קדמונים באדם המכה לחבירו וצריכין להתיר לו כו' - הלשון משמע דאין צריך לנדונו עתה מחדש, אלא מנודה ועומד זה המכה מהחרם שהחרימו על זה הקדמונים, וקאמר דצריך להתיר עתה אותו חרם למי שעברו. ונ"ל דה"ה היכן שנזכרו בדברי האחרונים שהקהילות החרימו ע"ז או שיש בו חרם רבינו גרשום, נמי פירושו הכי שאין צריך לנדונו עתה מחדש אלא שהוא מוחרם ועומד העובר על דברי תקנות. ומדסתם הרמ"א וכתב ז"ל, וצריכין להתיר לו כו', משמע דר"ל כסתם התרת נדוי שהוא בג' וכמ"ש ב"ד סימן של"ד סעיף כ"ד (סמ"ע).

להתיר לו כדי לצרפו למנין - איש רע מעללים שהכה באגרוף רשע לבן תורה עד שפוח דם, ובעו"ה רבו עוזרי זרוע רשע ואין זורש ואין מבקש, והנה המכה הוא אבל על אביו ואמו ומתפלל לפני התיבה, ונסתפק השואל אם לענות אחריו אמן יהי"ר וקדושה. אין ברכתיו ותפלותיו כתפלת הגוים שאין עונים אחריהם אמן, שהרי ברכתיו כולם לה', אלא מחמת עונש וקנס נידוהו הקדמונים ז"ל, ולא יצורף לדבר שבקדושה, ואם יתפלל בחזקה לא יענה הצבור אחריו אמן, והכל כדי לרדות ולכופו כאגמון ראשו עד ישוב. אך בעו"ה בנידון זה אשר אין איש שם על לב לענשו ולהפרישו וכל הציבור על ימיו, ולשחוק יהיה בעיניו הם יודע שאין היחידים הללו עונים אמן אחר ברכתיו, נמצא הם יפסידו עניינת יהי"ר וקדושה והוא יעמוד במדרו ויוסיף חטא על פשע, אין בידינו להעמיד הדת על תילה, ואם באנו לדון כמותרים כל המחויבים נדוי ע"פ תקנת רבותינו ז"ל בזה"ז, לא נוכל להתעסק עם רוב בנין אנשי הדור הזה (פ"ת).

¹⁰⁶ אצל הארץ כתיב (בראשית א') וכבשה לשון כבוש וכל כבוש הוא בכח ובזרוע. והטעם שצריכה כבוש כי הארץ נתן לבני אדם יותר והוא תחת רשות האדם, וצריך שיהיה כבוש אותו תחת רשותו ולא תצא מן רשותו, ולכן לא נתנה הארץ אלא לבעלי זרוע שכובשים הארץ תחת רשותם. ומה שאמר שעושה עצמו כעבד לאדמה וכו' פירוש כי האדם פרנסתו מן האדמה, וכיון שהאדם פרנסתו מן האדמה כמו העבד שמקבל פרס מן אדון שלו, אם האדם עושה עצמו כך אל האדמה ישבע לחם כי יחס האדם אל האדמה יחוס העבד אל האדמה] [האדון] שמקבל פרנסתו מן האדון (מהר"ל).

¹⁰⁷ עי' רמב"ם (מלכים פ"י ה"ט): עכ"ם שעסק בתורה חייב מיתה, לא יעסוק אלא בשבע מצות שלהן בלבד, וכן עכ"ם ששבת אפילו ביום מימות החול, אם עשהו לעצמו כמו שבת חייב מיתה, ואין צריך לומר אם עשה מועד לעצמו, כללו של דבר אין מניחין אותן לחדש דת ולעשות מצות לעצמן מדעתן, אלא או יהיה גר צדק ויקבל כל המצות, או יעמוד בתורתו ולא יוסיף ולא יגרע, ואם עסק בתורה, או שבת, או חדש דבר, מכין אותו ועונשין אותו, ומודיעין אותו שהוא חייב מיתה על זה אבל אינו נהרג.

¹⁰⁸ פירוש כי הדבר שהוא בפעל הוא בעל הנחה שכבר נמצא בפעל וזא הוא נח, והגוים אינם בפעל בשלימות כלל שיאמר עליהם שהם בפעל, והתנועה הוא אינה בפעל כלל, כמו שהוא ידוע מענין התנועה שהיא בכת, ואין התנועה בכח על שהיא יוצאת לפעל, אבל היא נשאר בכח לעולם, וכל זה ידוע למי שידע מענין התנועה. ולפיכך ראוי לאומות התנועה כי אין יוצאים לפעל השלימות לעולם, ולכן לא ינחוהו אבל התנועה ראוי להם. ולפיכך גוי ששבת חייב מיתה וזה מפני כי השביתה הוא מצד שהוא בפעל, ואין שייך דבר זה לשמי והגוי כאשר שובת נכנס במדריגה אשר אינה ראוי לו כלל כי אין ראוי לו השביתה ואשר יכנס במדריגה אשר אין מציאות אלו עמה ונעדר ממנו אותה מדריגה, הוא יקבל העדר והבן זה, ובארנו זה בכמה מקומות כי הוא ברור. אבל ישראל שנתן להם התורה ונמצאו בפעל השלימות ולהם ראוי השביתה דוקא, ואם לא היה להם השביתה כאלו היה עדיין בכת, ולכן אם אינו שובת חייב מיתה כי יחסר ממדריגתו. וכן מה שאמר אחר כך גוי שעוסק בתורה חייב מיתה, כי כמו שאין לגוים השביתה שהוא המציאות בפעל כך אין ראוי להם השכל העליון ואין להם מציאות כלל עם המדריגה הזאת, ולכן חייב מיתה שנכנס במדריגה שאין ראוי לו לכן כאשר הגוי נכנס למדריגת התורה שמדריגה הזאת היא חסירה ממנו ועודרת המדריגה הזאת ממנו ולכן מקבל העדר ולכן חייב מיתה והעדר (מהר"ל).

{נט ע"א}

והא דינין קום עשה הוא, וקא חשיב. קום עשה ושב אל תעשה נינהו. ואמר רבי יוחנן: נכרי שעוסק בתורה חייב מיתה, שנאמר תורה צוה לנו משה מורשה, לנו מורשה ולא להם. וליחשבה גבי שבע מצות. מאן דאמר מורשה, מיגזל קא גזיל לה, מאן דאמר מאורסה, דינו כנערה המאורסה, דבסקילה. מיתבי, היה רבי מאיר אומר: מניין שאפילו נכרי ועוסק בתורה שהוא ככהן גדול¹⁰⁹, שנאמר אשר יעשה אתם האדם וחי בהם, כהנים לויים וישראלים לא נאמר, אלא האדם. הא למדת: שאפילו נכרי ועוסק בתורה הרי הוא ככהן גדול. התם בשבע מצות דידהו.

רבי חנינא בן גמליאל אומר: אף הדם מן החי. תנו רבנן: אך בשר בנפשו דמו לא תאכלו, זה אבר מן החי. רבי חנינא בן גמליאל אומר: אף הדם מן החי. מאי טעמא דרבי חנינא בן גמליאל. קרי ביה בשר בנפשו לא תאכל, דמו בנפשו לא תאכל, ורבנן: ההוא למישרי שרצים הוא דאתא. כיוצא בדבר אתה אומר רק חזק לבלתי אכל הדם כי הדם הוא הנפש וגו' (רק חזק לבלתי אכל הדם, זה אבר מן החי, כי הדם הוא הנפש, זה דם מן החי), ורבנן: ההוא לדם הקזה שהנשמה יוצאה בו הוא דאתא. למה לי למיכתב לבני נח ולמה לי למשני בסיני. כדרבי יוסי ברבי חנינא. דאמר רבי יוסי ברבי חנינא: כל מצוה שנאמרה לבני נח ונשנית בסיני, לזה ולזה נאמרה. לבני נח ולא נשנית בסיני, לישראל נאמרה ולא לבני נח. ואנו אין לנו אלא גיד הנשה ואליבא דרבי יהודה.

אמר מר: כל מצוה שנאמרה לבני נח ונשנית בסיני לזה ולזה נאמרה. אדרבה, מדרשית בסיני, לישראל נאמרה ולא לבני נח. מדאיתני עבודה זרה בסיני, ואשכחן דענש נכרי עילוה, שמע מינה לזה ולזה נאמרה. לבני נח ולא נשנית בסיני לישראל נאמרה ולא לבני נח. אדרבה, מדלא נישנית בסיני לבני נח נאמרה ולא לישראל. ליכא מידעם דלישראל שרי ולנכרי אסור. ולא. והרי יפת תואר. התם משום דלאו בני כיבוש נינהו. והרי פחות משוה פרוטה. התם משום דלאו בני מחילה נינהו. כל מצוה שנאמרה לבני נח ונישנית בסיני לזה ולזה נאמרה

¹⁰⁹ ופירוש שאל יאמר האדם כי התורה הוא שכל נקי אין ראוי להתחבר התורה השכלית אלא למי שיש לו גוף זך ואין בו זוהמא, והיינו ישראל שעמדו על הר סיני שפסקו זוהמתן (יבמות ק"ג ב') אבל גוי לא. וע"ז אמר שהרי הוא ככהן גדול שאין לך גוף קדוש כמו תורת כהן גדול, מפני שהשכל אינו מתחבר לגוף והוא נבדל מן הגוף ולכך אין תורתו נמאסת. ומתוך דוקא בשבע מצות השייכים לו ואז נחשב ככהן גדול, אבל התורה אין ראויים לגוי למדריגות התורה העליונים ונכנסים במדריגה שאין ראוייה להם והיא נעדרת ממנו וחייב מיתה והעדר (מהר"ל).

מזדמנין לו שני נחשים טובים, אחד משגרו לצפון ואחד משגרו לדרום להביא לו סנדלבוניס טובים ואבנים טובות ומרגליות. ולא עוד אלא שמפשילין רצועה תחת זנבו, ומוציא בה עפר לגנתו ולחורבתו. מיתבי: היה רבי יהודה בן חימא אומר: אדם הראשון מיסב בגן עדן היה, והיו מלאכי השרת צולין לו בשר, ומסננין לו יין. הציץ בו נחש וראה בכבודו, ונתקנא בו. התם בבשר היוורד מן השמים. מי איכא בשר היוורד מן השמים. אין, כי הא דרבי שמעון בן חלפתא הוה קאזיל באורחא, פגעו בו הנך אריותא דהוה קא נהמי לאפיה, אמר: הכפירים שאגים לטרף. נחיתו ליה תרתי אטמתא, חדא אכלוה וחדא שבקוה. איתיה ואתא לבי מדרשא, בעי עלה: דבר טמא הוא זה או דבר טהור. אמרו ליה: אין דבר טמא יורד מן השמים. בעי מיניה רבי זירא מרבי אבהו: ירדה לו דמות חמור מהו. אמר ליה יארוך נאלא. הא אמרי ליה: אין דבר טמא יורד מן השמים. רבי שמעון אומר אף על הכישוף. מאי טעמיה דרבי שמעון,

והרי מילה שנאמרה לבני נח, דכתיב ואתה את בריתי תשמר, ונשנית בסניו ביום השמיני ימול, לישראל נאמרה ולא לבני נח. ההוא למישרי שבת הוא דאתא: כיום, ואפילו בשבת. והרי פריה ורביה, שנאמרה לבני נח, דכתיב ואתם פרו ורבו, ונשנית בסניו לך אמר להם שובו לכם לאהליכם, לישראל נאמרה, ולא לבני נח. ההוא לכל דבר שבמנין צריך מנין אחר להחירו הוא דאתא. אי הכי, כל חדא וחדא נמי נימא משום מילתא איתני. הכי קאמר: אזהרה מיהדר ומיתנא בה למה לי. ואין לנו אלא גיד הנשה בלבד, ואליבא דרבי יהודה. הני נמי לא איתני. הני איתני לשום מילתא בעלמא, הא לא איתני כלל. אי בעית אימא: מילה מעיקרא לאברהם¹¹⁰ הוא דקא מזהר ליה רחמנא ואתה את בריתי תשמר אתה וזרעך אחריתך לדרתם, אתה וזרעך, אין, איניש אחרינא, לא. אלא מעתה בני ישמעאל לחייבו. כי ביצחק יקרא לך זרע. בני עשו לחייבו. ביצחק, ולא כל יצחק. מתקיף לה רב אושעיא: אלא מעתה בני קטורה לא לחייבו. האמר רבי יוסי בר אבין ואיתימא רבי יוסי בר חנינא: את בריתי הפר, לרבות בני קטורה¹¹¹.

אמר רב יהודה אמר רב: אדם הראשון לא הותר לו בשר לאכילה¹¹², דכתיב לכם יהיה לאכלה ולכל חית הארץ, ולא חית הארץ לכם. וכשבאו בני נח הותר להם, שנאמר כירק עשב נתתי לכם את כל. יכול לא יהא אבר מן החי נוהג בו, תלמוד לומר אך בשר בנפשו דמו לא תאכלו. יכול אף לשרצים תלמוד לומר אך. ומאי תלמודא. אמר רב הונא: דמו, מי שדמו חלוק מבשרו, יצאו שרצים שאין דמם חלוק מבשרם. מיתבי: ורודו בדגת הים מאי לאו לאכילה. לא, למלאכה. ודגים בני מלאכה נינהו. אין, כדרחבה. דבעי רחבה: הנהיג בעיזא ושיבוטא מאי. תא שמע: ובעוף השמים, מאי לאו לאכילה. לא, למלאכה. ועופות בני מלאכה נינהו. אין, כדבעי רבה בר רב הונא: דש באוורין ותרנגולין, לרבי יוסי ברבי יהודה, מאי. תא שמע: ובכל חיה הרמשת על הארץ. ההוא לאתויי נחש הוא דאתא. דתניא, רבי שמעון בן מנסיא אומר: חבל על שמש גדול שאבד מן העולם¹¹³, שאלמלא (לא) נתקלל נחש, כל אחד ואחד מישראל היו

¹¹⁰ ע"י רמב"ם (מלכים פ"י ה"ז): המילה נצטוה בה אברהם וזרעו בלבד, שנאמר אתה וזרעך אחריתך, יצא זרעו של ישמעאל שנאמר כי ביצחק יקרא לך זרע, ויצא עשו שהרי יצחק אמר ליעקב ויתן לך את ברכת אברהם לך ולזרעך, מכלל שהוא לבדו זרעו של אברהם המחזיק בדתו ובדרכו הישרה, והם המחוייבין במילה.

¹¹¹ ע"י רמב"ם (מלכים פ"י ה"ח): אמרו חכמים שבני קטורה שהם זרעו של אברהם שבא אחר ישמעאל ויצחק חייבין במילה, והואיל ונתערבו היום בני ישמעאל בבני קטורה יתחייבו הכל במילה בשמיני, ואין נהרגין עליה.
¹¹² לא היה [מותר לו] בשר לאכילה וכו'. יש מפרשים הטעם, מפני כי עדיין לא נתברכו החיות מפני הנחש שעתיד להתקלל ולא תהא הנחש בכלל, ומעתה הבהמות אם יהיו צדין ואוכלין אותם יהיו מתמעטים והרי לא נתברכו והיו חסרים, שלכך הוצרכו הדגים לברכה מפני כי צדין מהם, ולכך אסור להם. וכאשר יצא נח מן התיבה נתברכו הבהמות ואז הותר לבני נח הבשר. אבל מפני מה נאסרו הדגים לבני נח, שהרי לא הותר להם דוקא פרי העץ ועשב השדה. אבל דבר זה רמזו חכמים במה שאמרו (פסחים מ"ט ב') עם הארץ אסור לאכול בשר, והטעם הוא כי עם הארץ שהוא חמרי לגמרי אין ראוי שיהיה על הבהמה החמורית. כי גם עם הארץ הוא בהמי, ואין האחד ראוי שיהיה גובר על השני לאכול אותו. ואדם הראשון נקרא אדם על שם שנברא מן האדמה, וכל הדורות עד נח מתיחסים לאדם הראשון שנברא מן האדמה עד שבא נח כי הוא היה איש האדמה שהיה מושל על האדמה, ולכן אין ראוי שיהיה מושל על הבהמה וכל בעלי חיים עד שבא נח שהוא איש האדמה ואילו הותר לאכול בשר. ולפי הנראה דאפילו אם מתה מאליה נמי אסור לאכלה, דהא דומיא דירק עשב ממעטינן דוקא עשב השדה שאין בה נפש, אבל חיות השדה אפילו אין בו נפש אסור. ואין הטעם שחש והרי על נפש הבהמה שלא להמית אות' רק [שאינ] כ"כ במעלה האדם שיאכל בשר שהיה לו נפש החיוני, ואל"כ לכתוב בתורה הותר בהמה שמתה שיש לו לאכול וכ"ש עשב השדה. והתוספת פרשו דאם מתה מעצמה מותר, ולכן הוצרך לאסור אבר מן החי לאדם, שאם נפלו מעצמו אפילו הכי אסור. ואין נראה כך כלל אבל מה שהוצרך לאסור [אבר מן החי] (לבני נח) [לאדה"ר] היינו שאבר [מן החי] הוא באזהרה וחייב מיתה עליו דבן נח אזהרתו מיתתו. אבל אסור בשר אין עליו מיתה, ולכן לא חשיב אותו בכלל הצעות שנצטוו עליהם והרי פרו ורבו זה הוה עשה ולא חשיב אותו רק מן החי שיש עליו אזהרה ומיתה כך יראה (מה"ל).

¹¹³ פירוש שבא לומר על הנחש כמה גדול היה כחו קודם שנתקלל, שעתה נראה כי היא גוררת בארץ וגם אין לה כח כלל, וקודם הקללה היה הנחש על כל חיות הארץ שהיה שולח אותם לצפון ודרום. וזה כי האדם והנחש שני הפכים, שהרי מיתה באה לאדם על ידי הנחש. וכמו שביארנו זה במקום אחר איך אלו שני דברים הם הפכים, כמו שבסוף אמר (בראשית ג') ואיבה אשית בינך וגו'. ותחלה לא בא הנחש רק בשביל שיחטא האדם וימות וישא את חוה ואין להאריך וכמו שהאדם נברא מן עיקר העולם וישבו של אדם הוא באמצע

הישוב דהיינו מא"י שמשם נברא ראשו, וכך הנחש כחו הוא בהפך זה בקצה דרום וצפון, כי הנחש הוא רחוק מן העיקר המציאות. והבן למה אמר שהיה שולח אותם לדרום וצפון, כי דרום נקרא ימין וצפון נקרא שמאל. והבן מה שאמר להביא לו אבנים טובות ומרגליות הסנדל"ל הוא אדום מתיחס לצפון. והמרגליות לבנים מתיחסים לדרום, והימין והשמאל הם פרישה והרחקה מן האדם. ור"ל כי אם לא חטא האדם ונתקלל הנחש, אף על גב שאין האדם מושל בקצות דרום וצפון הרחוקים שהם נבדלים מן האדם, כי האדם נברא שיהיה בעיקר הישוב, מ"מ היה הנחש אשר מקומו מן הצד ברחוק מקום ושם היה משלח שני נחשים. כי לא היה הנחש כמו שהם עתה ב"ח שעושה האדם עתה בהם מלאכה, שצריך האדם להנהיג אותם לעשות מלאכה ולהכריח על המלאכה, אבל היו עושים ומשמשים את האדם מעצמם כמו שעושה הטבע פעולתו מעצמו כך היו פועלים בטבע, והיה שולח אחד לצפון ואחד לדרום אשר אלו שני צדדין נחשבים ביותר רחוק מן האדמה עד שהיה האדם עושה צרכו אף בקצות העולם, וזה היה ע"י הנחש דוקא שראוי לזה. ואמר ולא עוד אלא שהיה מפשיל רצועה תחת זנבו, כלומר כמו שהיה פועל הנחש למרחקים להביא לו דברים החשובים להביא לו אבנים טובות ומרגליות, כך היה פועל עמו דברים הפחותים להוציא בו העפר לכרמו. כי הנחש הוא עומד לכל דבר וכמו שאמר בהמות עומדים לזה גם הנחש בכחו היה הכל, וכדכתיב (בראשית ג') והנחש היה ערום מכל חיות השדה ולפיכך ג"כ כחו היה מכל חיות השדה, והאדם אשר נברא בצלם אלקים היה מושל עליו והיה עושה בו צרכו. ובשני הדברים הראשונים אמר שהיה שולח לצפון ודרום, ודבר זה היה עושה הנחש מעצמו כמו שאמרנו, אבל זה שהיה מוציא עפר לגנתו היה מפשיל רצועה תחת זנבו, כי דבר זה אין פעולת הנחש מצד עצמו, רק מצד האדם אשר האדם עובד אדמה והאדם היה מושל על הנחש לעשות כן צורך עבודתו. עד שנתקלל שקצץ את רגליו הפך מה שהיה לו קודם, שהיה שולח אותו עד צפון ודרום וברגלו שזה היה עיקר תשמיש שלו (מה"ל).

דכתיב מכשפה לא תחיה, וכתוב כל שכב עם בהמה מות יומת, כל שישנו בכלל כל שכב עם בהמה, ישנו בכלל מכשפה לא תחיה.

רבי אלעזר אומר אף על הכלאים. מנא הני מילי. אמר רש"י: דאמר קרא את חקתי תשמרו, חוקים שחקקתי לך כבר, בהמתך לא תרביע כלאים שדך לא תזרע כלאים, מה בהמתך בהרבעה¹¹⁴, אף שדך בהרכבה, מה בהמתך, בין בארץ בין בחוצה לארץ, אף שדך, בין בארץ בין בחוצה לארץ. אלא מעתה ושמרתם את חקתי ואת משפטי, חקים שחקקתי לך כבר. התם ושמרתם את חקתי, דהשתא, הכא את חקתי תשמרו, חקים דמעיקרא תשמרו.

אמר רבי יהושע בן קרחה כו'. אמר רב אחא בר יעקב: אינו חייב עד שיברך שם בן ארבע אותיות¹¹⁵, לאפוקי בן שתי אותיות דלא. פשיטא, יכה יוסי את יוסי תנן. מהו דתימא: מילתא בעלמא הוא דנקט, קא משמע לך. איכא דאמרי, אמר רב אחא בר יעקב: שמע מינה שם בן ארבע אותיות, נמי שם הוא. פשיטא, יכה יוסי את יוסי תנן. מהו דתימא: עד דאיכא שם רבה, ומילתא בעלמא הוא דנקט, קא משמע לך.

נגמר הדין כו'. עומדין מנלן¹¹⁵. אמר רבי יצחק בר אמי: דאמר קרא ואהוד בא אליו והוא ישב בעליה המקרה אשר לו לבדו ויאמר אהוד דבר אלהים לא אליך ויקא מעל הכסא. והלא דברים קל וחומר, ומה עגלון מלך מואב, שהוא נכרי ידע אלא בכינוי, עמד, ישראל ושם המפורש, על

¹¹⁴ עי' רמב"ם (כלאים פ"ט ה"א): המרכיב זכר על נקבה שאינו מינו בין בבהמה בין בחיה ובעוף ואפילו במיני חיה שבים הרי זה לוקה מן התורה בכל מקום בין בארץ בין בחוצה לארץ שנאמר בהמתך לא תרביע כלאים, ואחד בהמה חיה ועוף שלו או של חבירו, ואינו לוקה עד שיכניס בידו כמכחול בשפופרת, אבל אם העלם זה על זה בלבד או שעוררן בקול מכין אותו מכת מרדות.

דך אמונה: המרכיב כו'. כתיב בתורה בהמתך לא תרביע כלאים והיינו שכל שני מינים אסור להרביע זה על זה. ודעת רבנו שגם בני נח מוזהרין על איסור זה דילפ' מדרתיב מעשה בראשית למינהו שלא להרביע על מין אחר אבל אין נהרגין עליו שרק על ז' מצות בני נח נהרגין וכן דעת הגאונים אבל דעת רוב הראשונים שב"נ אין מוזהר על הרבעה ומצד בחז"ל דהעיקר כדעת רוב הראשונים וע"פ פ"א סק"ג:

זכר על נקבה. אבל מותר להושיב עוף על ביצי עוף אחר שאינו מינו שאין התרנגולת עושה אלא מעשה דברים שמוסיפין הבל אך יש אוסרים מפני צער בעלי חיים וכן מותר ליתן זרע של מין זה לתוך מין אחר שלא אסרה תורה אלא מעשה ההרבעה:

שאינו מינו. אבל מין אחד כגון שור שחור ע"ג שור לבן וכי"ב מותר ולקמן יתבאר ב"ה מה נחשב מין אחד:

בין בבהמה. ובזה אין נ"מ גם לדעת רבנו בין אם שניה טהורין או שניהן טמאין או אחד טמא וא' טהור [כדמחלק לקמן גבי הנהגה]:

בין בחיה. וכן בחי' על בהמה או בהמה על חי' כמ"ש בה"ד וכן הם על עופות:

ובעוף. וה"ה כל בעלי חיים:

ואפ' במיני חי' שבים. דשייך בהו הרבעה. ולא נקט דגים שבדגים לא שייך הרבעה וכן אסור להרביע מין חי' שבים על חי' שביבשה:

בין בחי' שאין זה מצוה התלו' בארץ:

שלו או של חבירו. אף על גב דכתיב בהמתך מרבינן בת"כ אפ' בהמה של אחר ואפ' של גוי ואין נ"מ אם שתי הבהמות של חבירו או א' שלו וא' של חבירו:

אבל אם העלם כו'. שזה אינו אסור אלא מדרבנן:

או שעוררן בקול. אף על גב דלקמן ה"ז בבי הנהגה לוקה אפ' בקול כאן קבלו חז"ל שאין לוקה עד שיעשה מעשה ממש:

¹¹⁵ עי' שו"ע (י"ד סי' שמ ס"א): מי שמת לו מת, והוא מהמתים שראוי להתאבל עליהם, חייב לקרוע עליו. וצריך שיקרע מעומד, ואם קרע מיושב, לא יצא, (וצריך לחזור ולקרוע. ולכתחלה צריך לקרוע קודם שיסתום פני המת).

ביאור: שראוי להתאבל - כאשר יתבאר לקמן (סי' שעד ס"ד) (ש"ך).

חייב לקרוע - מדרבנן ואסמכוה אקרא (ש"ך), כל קריעה טוב שתהיה ע"י אחר דמתבייש ממנו, ואיכא עגמת נפש טפי שאחר קורע כסותו והוא שותק, ומקבל עליו דינו ית'. אם קרע לו חבירו יותר מדאי, חייב¹¹⁵, שהיה לו לדייק, ואף

על ידי עצמו אינו רשאי לקרוע אלא כדינו, דקא עבר על בל תשחית (פ"ת). קודם שיסתום פני המת בקבר - ולעיל (סי' שלט ס"ג) נתבאר דכשמגיע לברכת "דיין האמת", קורע האבל (ש"ך).

עי' רמב"ם (עבודה זרה פ"ב ה"ח): אזהרה של מגדף מנין שנאמר אלהים לא תקלל, בכל יום ויום בודקין את העדים בכינוים יכה יוסי את יוסי, נגמר הדין מוציאין את כל אדם לחוץ ושואלים את הגדול שבעדים ואומרים לו אמור מה ששמעת בפירוש והוא אומר והדיינים עומדים על רגליהם וקורעין ולא מאחין, והעד השני אומר אף אני כמותו שמעתי, ואם היו עדים רבים צריך כל אחד ואחד לומר כזה שמעתי.

אחת כמה וכמה. קורעין, מנלן¹¹⁶. דכתיב ויבא אליקים בן חלקיהו [וגר'] ורשבנא הספר ויואח בן אסף המזכיר אל חזקיהו קרועי בגדים ויגידו לו את דברי רבשקה.

לא מאחין. מנלן. אמר רבי אבהו: אתיא קריעה קריעה, כתיב הכא קרועי בגדים וכתיב התם ואלישע ראה והוא מצעץ אבי אבי רכב ישראל ופרשיו ולא ראהו עוד ויחזק בבגדיו ויקרעם לשנים קרעים, ממשמע שנאמר ויקרעם לשנים איני יודע שהן קרעים. ומה תלמוד לומר קרעים, מלמד שהן קרועים לעולם. תנו רבנן: אחד השומע¹¹⁶, ואחד שומע מפי שומע, חייב לקרוע. והעדים אין חייבין לקרוע, שכבר קרעו בשעה ששמעו. וכי קרעו בשעה ששמעו מאי הוי. הא קא שמעי השתא. לא סלקא דעתך, דכתיב ויהי כשמע המלך חזקיהו (את דברי רבשקה) ויקרע את בגדיו, המלך חזקיהו קרע, והם לא קרעו.

אמר רב יהודה אמר שמואל: השומע אזכרה מפי הנכרי אינו חייב לקרוע, ואם תאמר רבשקה, ישראל מומר היה. ואמר רב יהודה אמר שמואל: אין קורעין אלא על שם המיוחד בלבד, לאפוקי כינוי, דלא. ופליגי דרבי חייה בתרויהו. דאמר רבי חייה: השומע אזכרה בזמן הזה, אינו חייב לקרוע, שאם אי אתה אומר כן, נתמלא כל הבגד קרעים. ממאן. אילימא מישראל, מי פקירי כולי האי. אלא פשיטא מנכרי, ואי שם המיוחד, מי גמירי. אלא לאו, בכינוי, ושמע מינה: בזמן הזה הוא דלא, הא מעיקרא, חייב, שמע מינה.

השני אומר אף אני כמוהו. אמר ריש לקיש: שמע מינה אף אני כמוהו¹¹⁶, כשר בדיני ממונות ובדיני נפשות, ומעלה הוא דעביד רבנן, והכא כיון דלא אפשר, אוקמה רבנן דאראורייתא. דאי סלקא דעתך פסול, הכא משום דלא אפשר קטלינן לגברא. והשלישי אומר אף אני כמוהו. סתמא כרבי עקיבא, דמקיש שלשה לשנים.

¹¹⁶ עי' שו"ע (י"ד סי' שמ ס"ז): השומע ברכת השם, ואפילו ברכת הכינוי (אפילו אמרו בלשון לעז הוי כינוי) חייב לקרוע, והוא שישמענה מישראל. (וי"א בזמן הזה מומר דינו כעובד כוכבים). ואפילו השומע מהעדים היאך בירך פלוני, חייב לקרוע. והעדים אינם צריכים לקרוע פעם אחרת. הרואה ס"ת שנשרף, או תפילין, או אפילו מגילה אחת מהנביאים או מהכתובים, קורע שתי קריעות. ודוקא ששורפין אותה בזרוע, וכמעשה שהיה.

ביאור: ברכת השם - שאמר יכה יוסי את יוסי (ט"ז), אם ראה ס"ת שנשרף בשבת או שמע ברכת השם בשבת צ"ע אי צריך לקרוע במוצ"ש (פ"ת).

הכינוי - אפ' כינוים הנמחקים כגון חנון ורחום חייב לקרוע (פ"ת).

והוא שישמע מישראל - ובשם המיוחד חייב לקרוע אפ' בעובד כוכבים, ופי' שם המיוחד בין בכתיבתו בין בקריאתו (ש"ך), ואם היינו קורעים על עובדי כוכבים יתמלאו כל הבגדים קרעים (ט"ז), אף על פי שהשומע מפי עובד כוכבים א"צ לקרוע אם בא ישראל ואמר ששמע מפי עובד כוכבים שגידף, כיון דעתה שמע הגידוף מפי הישראל, חייב לקרוע וה"ה השומע עצמו שחזר הגידוף, כיון דבעת ששמע מעובד כוכבים לא היה קורע מחוייב עתה לקרוע (פ"ת).

ואפילו השומע מהעדים כו' - כלומר כגון ששמע מהעדים שפלוגי בירך השם אף על פי שאין העד מוציא הגדוף מפיו ממש חייב השומע מפי העד לקרוע וא"צ לשמוע משני העדים אלא אפ' מאחד מן העדים, וה"ה כשאנו עד כשהעיד בב"ד, אלא ששמע הגדוף ממש, כל השומע מפי אותו ששמע הגדוף ממש, אף על פי שזה לא הוציא מפיו הגדוף ממש, אלא שאמר פלוני גידף השם, חייב השומע לקרוע. אבל השומע מפי אחד פלוני גידף השם והוא עצמו לא שמע הגידוף ממש אלא שמעו מפי אחד מהעדים, אין זה האחרון חייב לקרוע (ש"ך), וי"א דכל שאומר שפלוגי גידף ולא הוציא הגידוף כלשונו מפיו א"צ לקרוע ועיקר ממותם להקל בדרבנן, דמצותו של קריעה הוא מדרבנן, וכל שכן שני מפי שלישי (פ"ת).

היאך בירך פלוני - פשוט בזמן שאין דנין ד"נ רק שמנדין אותו, כמבואר בח"מ (סי' חל"ה?), אין לבדוק עדים של מגדף כמו שהיו בודקים בזמן שהיו דנין, דדוקא כדי לקיים מצות סקילה היו מוציאין השם בפירוש וגם לשון הגידוף, אבל לענין להרחיקו מקהל ולחייבו נידוי, אין להעדים להוציא שם שמם מפייהם, ואצ"ל הלשון גידף, ואם אומרים שפלוגי גידף מרחיקין אותו ומנדין אותו (פ"ת).

והעדים א"צ לקרוע - אם בא א' ואמר שפלוגי גידף והוצרך לקרוע ושוב בא א' והגיד כן א"צ לקרוע כיון שכבר שמע וקרע (פ"ת).

שנשרף - וה"ה נקרע ונחתך ונמחק בזרוע בין מישראל בין מעובדי כוכבים דהכל תלוי כשרואה החלול השם בזרוע (ש"ך וט"ז), צ"ע אם קורעין על תלמוד ומדרש וכדומה כיון דניתן לכתוב משום עת לעשות ומה"ט מצילין מפני הדליקה, ועיין לעיל (סי' ר"ע ס"ב) (פ"ת).

קורע ב' כו' - אחת על הכתב וא' על הגויל (ש"ך וט"ז).

וכמעשה שהיה - ששרף יהויקים את המגלה (ש"ך).

{ ס ע"ב }

מר: הייתי אומר בזובח קדשים בחוץ הכתוב מדבר. זובח קדשים בחוץ כרת הוא¹²². סלקא דעתך אמינא: כי אתרו ביה, קטלא, כי לא אתרו ביה, כרת, קא משמע לן. אמר ליה רבא בר רב חנן לאביי: אימא יצאה השתחוואה ללמד על הכלל כולו, וכי תימא זובח למה לי, לגופיה, דמחשבין מעבודה לעבודה¹²³. דאיתמר, השוחט בהמה לזרוק דמה לעבודה זרה, ולהקטיר חלבה לעבודה זרה, רבי יוחנן אמר:

משנה. העובד עבודה זרה, אחד העובד¹¹⁷, ואחד המזבח, ואחד המקטור, ואחד המנסך, ואחד המשתחוה ואחד המקבלו¹¹⁸. עליו לאלוה, והאומר לו אלי אתה. אבל המגפף¹¹⁹, והמנשק, והמכבד, והמרבץ, והמרחץ, והסך, והמלביש, והמנעיל, עובר בלא תעשה. הנודר בשמו והמקיים בשמו¹²⁰, עובר בלא תעשה. הפוער עצמו לבעל פעור¹²¹, זו היא עבודתה, הזורק אבן למרקוליס, זו היא עבודתה.

גמרא. מאי אחד העובד. אמר רבי ירמיה: הכי קאמר, אחד העובד כדרכה, ואחד המזבח, ואחד המקטור, ואחד המנסך, ואחד המשתחוה, ואפילו שלא כדרכה. וליחשוב נמי זורק. אמר אביי: זורק היינו מנסך, דכתיב בל אסיך נסכיהם מדם.

מנהגי מילי. דתנו רבנן: אילו נאמר זבח יחרם, הייתי אומר: בזובח קדשים בחוץ הכתוב מדבר, תלמוד לומר לאלהים, בזובח לעבודה זרה הכתוב מדבר. אין לי אלא בזובח, מקטור ומנסך מניין. תלמוד לומר בלתי לה' לבדו, ריקן העבודות כולן לשם המיוחד. לפי שיצאה זביחה לידון בעבודות פנים, מניין לרבות השתחוואה. תלמוד לומר: וילך ועבד אלהים אחרים וישתחו להם, וסמך ליה והוצאת את האיש ההוא וגו'. עונש, שמענו, אזהרה מניין. תלמוד לומר כי לא תשתחוה לאל אחר. יכול שאני מרבה המגפף והמנשק והמנעיל, תלמוד לומר זבח, זביחה בכלל היתה, ולמה יצאה, להקיש אליה ולומר לך: מה זביחה מיוחדת, שהיא עבודת פנים וחייבין עליה מיתה אף כל שהיא עבודת פנים, וחייבין עליה מיתה, יצאה השתחוואה לידון בעצמה, יצאה זביחה לידון על הכלל כולו. אמר

¹¹⁷ עי' רמב"ם (עבודה זרה פ"ג ה"ג): ואזהרה של עבודות אלו וכיוצא בהן הוא מה שכתוב ולא תעבדם, במה דברים אמורים בשאר עבודות חוץ ממשתחוה וזובח ומקטור ומנסך אבל העובד באחת מעבודות אלו לאחד מכל מיני עבודת כוכבים חייב ואף על פי שאין דרך עבודתו בכך, כיצד הרי שניסך לפעור או שזבח למרקוליס חייב שנאמר זובח לאלהים יחרם בלתי לה' לבדו, זביחה בכלל עבודה היתה ולמה יצאת לומר לך מה זביחה מיוחדת שעובדין בה לשם וחייב הזובח לאל אחר סקילה עליה בין היתה דרך עבודתו בזביחה או אינה בזביחה, אף כל עבודה שהיא מיוחדת לשם אם עבד בה לאל אחר בין שהיתה דרך עבודתו בכך בין שאינה בכך חייב עליה, לכך נאמר לא תשתחוה לאל אחר לחייב על השתחויה אפילו אין דרך עבודתו בכך והוא הדין למקטור ומנסך, וזורק ומנסך אחד הוא.

¹¹⁸ עי' רמב"ם (עבודה זרה פ"ג ה"ד): ספת לה צואה או שניסך לה עביט של מי רגלים חייב, שחט לה חגב * פטור אלא א"כ היתה עבודתה בכך, וכן אם שחט לה בהמה מחוסרת אבר פטור אלא אם כן היתה דרך עבודתה בכך, עבודת כוכבים שעובדין אותה במקל, שבר מקל בפניה חייב ונאסרת, זרק מקל בפניה חייב ואינה נאסרת, שאין זריקת המקל כעין זריקת הדם שהרי המקל כמו שהוא והדם מתפזר, המקבל עליו אחד מכל מיני עבודת כוכבים באלוה חייב סקילה ואפילו הגביה לבנה ואמר לה אלי אתה וכן כל כיוצא בדבור זה חייב ואפילו חזר בו בתוך כדי דיבור ואמר אין זה אלי אין חזרתו כלום אלא נסקל. +/השגת הראב"ד/ שחט לה חגב פטור אלא א"כ היתה דרך עבודתה בכך. א"א אין הדעת מקבלת כל זה, וכי שחטת חגב או שחטת בהמה מחוסרת אבר פחותים הם מספיתת צואה ומניסוך מי רגלים, אלא מראין הדברים שהחכמים שפוטרין בשחטת חגב אין להם תולדות בעבודת כוכבים ומי שפטר במחוסרת אבר ג"כ ס"ל כחכמים, אבל רב יהודה ורב נחמן אילבא דרב סבירא להו כר' יהודה וכתנא דספת וכן הלכתא דכל כעין זביחה וזריקה של פנים המשתברים חייב אפילו שלא כדרכה, וכשאמר רב יהודה עבודת כוכבים שעובדין אותה במקל לא שיהא עבודתה לא בשבירה ולא בזריקה אלא בענין אחר ורבותא קאמר דא"ג דעבודתה במקל זרק מקל לפניה פטור הואיל ואין עבודתה בזריקה ואינה משתברת. +

¹¹⁹ עי' רמב"ם (עבודה זרה פ"ג ה"ו): העובד עבודת כוכבים מאהבה כגון שחשק בצורה זו מפני מלאכתה שהיתה נאה ביותר, או שעבדה ב מיראתו לה שמא תרוע לו כמו שהן מדמים עובדיה שהיא מטיבה ומריעה, אם קבלה עליו באלוה חייב סקילה ואם עבדה דרך עבודתה או באחת מארבע עבודות מאהבה או מיראה פטור, המגפף עבודת כוכבים והמנשק לה והמכבד והמרבץ לפניה והמרחץ לה והסך והמלביש והמנעיל וכל כיוצא בדברי כבוד האלו עובר בלא תעשה שנאמר ולא תעבדם ודברים אלו בכלל עבודה הן, ואף על פי כן אינו לוקה על אחת מהן לפי שאינן בפירוש, ואם היתה דרך עבודתה באחד מכל הדברים האלו ועשהו לעבדה חייב. +/השגת הראב"ד/ ואם עבדה דרך עבודתה או באחת מארבע עבודות מאהבה פטור. א"א דומה שהוא השמיט מכאן מיראה ובגמרא הולכין יחד מאהבה ומיראה ואנו מפרשין מאהבת אדם ומיראת אדם ולא מאהבת עבודת כוכבים ולא מיראתה. +

¹²⁰ עי' שו"ע (יו"ד סי' קמז ס"א): הנודר או נשבע בשם עבודת כוכבים, הרי זה לוקה. ואסור להזכירה בשמה, בין לצורך בין שלא לצורך.

¹²¹ עי' רמב"ם (עבודה זרה פ"ג ה"ה): העובד עבודת כוכבים כדרכה ואפילו עשה דרך בזיון חייב, כיצד הפוער עצמו לפעור כדי לבזותו או זרק אבן למרקוליס כדי לבזותו הואיל ועבודתו בכך חייב ומביא קרבן על שגגתו.

¹²² עי' רמב"ם (מעשה הקרבנות פ"ח ה"ב): המקריב קרבן חוץ לעזרה ביטל מצות עשה ועבר על לא תעשה שנאמר השמר לך פן תעלה עולותיך בכל מקום אשר תראה, ואם הקריב במזיד חייב כרת שנאמר אשר יעלה עולה או זבח ואל פתח אהל מועד לא הביאו ונכרת מעמיו, בשוגג מביא חטאת קבועה.

¹²³ עי' שו"ע (יו"ד סי' ד ס"א): השוחט לשם עבודת כוכבים, אפילו לא חישב לעבדה בשחטיה זו אלא חישב בשעת שחטיה לזרוק דמה או להקטיר חלבה לעבודת כוכבים, הרי זה זבחי מתים, ואסורה בהנאה.

{ סא ע"א }

אסורה. וריש לקיש אמר: מותרת. הניחא לרבי יוחנן, אלא לריש לקיש בעי קרא. מתקיף לה רב פפא: ולרבי יוחנן לא בעי קרא. עד כאן לא קא אסר רבי יוחנן אלא בהמה, אבל גברא, לא בר קטלא הוא, ואתא קרא לחיובי גברא לקטלא. מתקיף לה רב אחא בריה דרב איקא: ולריש לקיש מי בעי קרא. עד כאן לא קא שרי ריש לקיש, אלא בהמה, אבל גברא, בר קטלא הוא, מידי דהוה אמשתחוה להר, דהר מותר ועובדה בסייף. אמר ליה רב אחא מדפתי לרבינא: למאי דקאמר ליה רבא בר רב חנן לאביי: אימא יצאה השתחוואה ללמד על הכלל כולו, איכה יעבדו, למעוטי מאי. וכי תימא: למעוטי הפוער עצמו לזובחים, מהשתחוואה נפקא, מה השתחוואה דרך כיבוד, אף כל דרך כיבוד. אלא, למעוטי הפוער עצמו למרקוליס¹²⁴. סלקא דעתך אמינא: הואיל ועבודתו בזיון הוא, אף כל בזיון, קא משמע לך. אלא הא דאמר רבי אליעזר: מניין לזובח בהמה למרקוליס שהוא חייב¹²⁵, שנאמר ולא יזבחו עוד את זבוחיהם לשעירם, אם אינו ענין לכדרכה, דכתיב איכה יעבדו, תניהו ענין לשלא כדרכה. שלא כדרכה מהשתחוואה נפקא. התם בזובח להכעיס.

רב המנונא אירכסו ליה תורי, פגע ביה רבה, רמא ליה מתניתין אהדי: תנן העובד עבודה זרה עובד, אין, אומר, לא. והאנן תנן: האומר אעבוד אלך ואעבוד נלך ונעבוד. אמר ליה: באומר איני מקבלו עלי אלא בעבודה. רב יוסף אמר: תנאי שקלת מעלמא. תנאי היא. דתניא האומר בואו ועבדוני, רבי מאיר מחייב, ורבי יהודה פוטר¹²⁶. היכא דפלחו, כולי עלמא לא פליגי, דכתיב לא תעשה לך פסל. כי פליגי, כדיבורא בעלמא. רבי מאיר סבר: דיבורא מילתא היא, ורבי יהודה סבר: דיבורא לאו מילתא היא. הדר אמר רב יוסף: לאו מילתא היא דאמרי, דאפילו לרבי יהודה כדיבורא נמי חיובי מחייב. (דתנן) +מסורת הש"ס: דתני'+: רבי יהודה אומר: לעולם אינו חייב עד שיאמר אעבוד, אלך ואעבוד, נלך ונעבוד. במאי קמיפלגי, במסית לעצמו, ואמרי ליה אין, קמיפלגי. מר סבר: מסית לעצמו, שמעי ליה, ואין דקאמרי ליה, קושטא הוא. ומר סבר: מסית לעצמו לא שמעי ליה, מימר אמרי:

¹²⁴ עי' רמב"ם (עבודה זרה פ"ג ה"ב): עבודות הרבה קבעו עובדי כוכבים לכל צלם וצלם ולכל צורה וצורה ועבודת זה אינה כעבודת זה כגון פעור שעבודתו שפוער אדם עצמו לו ומרקוליס שעבודתו שיזרוק לו אבנים או יסקל מלפניו אבנים והרבה עבודות כגון אלו תקנו לשאר צלמים, לפיכך הפוער עצמו למרקוליס או שזרק אבן לפוער פטור עד שיעבוד אותו דרך עבודתו שנאמר איכה יעבדו הגוים האלה את אלהיהם ואעשה כן גם אני, ומפני זה הענין צריכין בית דין לידע דרכי העבודות שאין סוקלין עובד כוכבים עד שידעו שזו היא דרך עבודתו.

¹²⁵ רמב"ם ע"ז פ"ג ה"ג

¹²⁶ עי' רמב"ם (עבודה זרה פ"ה ה"ה)

המסית אחרים לעבדו ואמר להם עבדוני אם עבדוהו נסקל ואם לא עבדוהו אף על פי שקיבלו ממנו ואמרו הן אינו נסקל, אבל אם הסית לעבודת איש אחר או לשאר מיני עבודת כוכבים אם קבל ממנו ואמר הן נלך ונעבוד אף על פי שעדין לא עבד שניהן נסקלין המסית והמוסת שנאמר לא תאבה לו ולא תשמע אליו הא אם שמע ואבה חייב.

{ סא ע"ב }

מאי שנא איהו מינן דידן. ואין דקאמרי, אחוכי עליה. ומתניתין, כאן ביחיד הניסת, כאן, ברבים הניסתים. יחיד, לא מימלך, וטעי בתריה, רבים מימלכי ולא טעו בתריה. אמר רב יוסף: מנא אמינא לה, דכתיב לא תאבה לו ולא תשמע אליו, הא אבה ושמע, חייב¹²⁷. איתביה אביי: מי שאני בין ניסת דרבים לניסת יחיד. והתניא: כי יסיתך אחיך בן אמך, אחד יחיד הניסת ואחד רבים הניסתים, והוציא הכתוב יחיד מכלל רבים, ורבים מכלל יחיד. יחיד מכלל רבים, להחמיר על גופו ולהקל על ממונו, רבים מכלל יחיד, להקל על גופם ולהחמיר על ממונם. בהא מילתא, הוא דשאני, אבל בכל מילי, כי הדדי נינהו. אלא אמר אביי: כאן, בניסת מפי עצמו, כאן, בניסת מפי אחרים. מפי עצמו, מימלך, מפי אחרים, גריר בתרייהו. אמר אביי: מנא אמינא לה, דכתיב לא תאבה לו ולא תשמע אליו, הא אבה ושמע, חייב. רבא אמר: אידי ואידי בניסת מפי אחרים, הא, דאמר ליה כך אוכלת, כך שותה, כך מטיבה, כך מריעה, הא, דלא אמר ליה כך אוכלת כך שותה כו'. אמר רבא: מנא אמינא לה, דכתיב מאלהי העמים אשר סביבתים הקרבים אליך וגו' מה לי קרובים ומה לי רחוקים. הכי קאמר לך: מטיבותן של קרובים אתה למד מה טיבותן של רחוקים, מאי לאו דאמר ליה כך אוכלת, כך שותה, כך מטיבה, כך מריעה, שמע מינה. רב אשי אמר: סיפא בישראל משומד. רבינא אמר: לא זו אף זו קתני.

איתמר, העובד עבודה זרה מאהבה ומיראה, אביי אמר: חייב, רבא אמר: פטור. אביי אמר: חייב, דהא פלחה. רבא אמר: פטור¹²⁸, אי קבליה עליה באלוה, אין, אי לא, לא. סימן עב"ד ישתחו"ה למשי"ח. ואמר אביי: מנא אמינא לה, דתנן: העובד עבודה זרה אחד העובד כו'. מאי לאו: אחד העובד מאהבה ומיראה. ורבא אמר לך: לא, כדמתרין רבי ירמיה. אמר אביי: מנא אמינא לה, דתניא: לא תשתחוה להם, להם אי אתה משתחוה, אבל אתה משתחוה לאדם כמותך. יכול אפילו נעבד כהמן, תלמוד לומר ולא תעבדם. והא המן מיראה הוה נעבד. ורבא: כהמן, ולא כהמן. כהמן, דאיהו גופיה עבודה זרה, ולא כהמן, דאילו המן מיראה, והכא לאו מיראה. ואמר אביי: מנא אמינא לה, דתניא: כהן משיח בעבודה זרה, רבי אומר: בשגגת מעשה, וחכמים אומרים: בהעלם דבר¹²⁹. ושויין שבשעירה כיחיד, ושויין שאין מביא אשם תלוי¹³⁰. האי שגגת מעשה דעבודה זרה היכי דמי. אי קסבר בית הכנסת הוא והשתחוה לו, הרי לבו לשמים. אלא דחזא אנדרטא והשתחוה לו, אי קבליה עליה באלוה, מזיד הוא,

¹²⁷ עי' רמב"ם (ע"ז פ"ה ה"ה) הוב"ד לעיל הערה 126.

¹²⁸ עי' רמב"ם (עבודה זרה פ"ג ה"ו): הוב"ד לעיל הערה 119.

¹²⁹ עי' רמב"ם (שגגות פט"ו ה"ג): הורה לעצמו לבטל מקצת ולקיים מקצת בע"ז ועשה כפי הוראתו, הרי זה מביא שעירה כהדיוט והוא שישגוג בהוראה כמו שביארנו, שאין הכהן המשיח חייב קרבן אלא בהעלם דבר בהוראה עם שגגת המעשה כצבור אבל אם שגג במעשה בלבד בלא הוראה בין בע"ז בין בשאר מצות אינו מביא קרבן כלל.

¹³⁰ עי' רמב"ם (שגגות פט"ו ה"ו): כהן משיח שנסתפק לו אם שגג שגגה זו שהיא שגגת הוראה עם המעשה או לא שגג אותה, אינו מביא אשם תלוי מפני שהוא בה כצבור שאינו מביאין אשם תלוי על לא הודע של שגגת הוראה, אבל הנשיא אם נסתפק לו אם חטא או לא חטא מביא אשם תלוי כשאר ההדיוטות, מפני שאין שגגתו תלויה בהוראתו, אי זהו נשיא האמור בתורה זה מלך שאין עליו רשות מאדם מישראל ואין למעלה ממנו במלכותו אלא ה' אלהיו, בין שהיה מבית דוד או משאר שבטי ישראל, ואם היו מלכים רבים ואין אחד מהן עובד את חבירו, כל אחד ואחד מהן מביא שעיר עזים על שגגתו, ואי זהו כהן משיח זה כהן גדול שנמשח בשמן המשחה לא המרובה בבגדים.

ואי לא קבליה עליה באלוה, לא כלום הוא, אלא לאו, מאהבה ומיראה. ורבה אמר לך: לא, באומר מותר. אומר מותר היינו העלם דבר. באומר מותר לגמרי. העלם דבר, קיום מקצת וביטול מקצת¹³¹. תני רבי זכאי קמיה דרבי יוחנן: זיבוח וקיסר וניסוך והשתחוה בהעלם אחד, אינו חייב אלא אחת. אמר ליה: פוק תני לברא. אמר רבי אבא: הא דאמר רבי זכאי, מחלוקת רבי יוסי ורבי נתן. דתניא: הבערה ללאו יצאה, דרבי יוסי. ורבי נתן אומר: לחלק יצאה. למאן דאמר הבערה ללאו יצאה, השתחוואה נמי ללאו יצאה. למאן דאמר הבערה לחלק יצאה, השתחוואה נמי לחלק יצאה. מתקיף לה רב יוסף: דילמא עד כאן לא קאמר רבי יוסי התם הבערה ללאו יצאה, דנפקא ליה חילוק מלאכות מאחת מהנה, דתניא, רבי יוסי אומר: ועשה מאחת מהנה, פעמים שחייב אחת על כולן, פעמים שחייב על כל אחת ואחת. ואמר רבי יונתן: מאי טעמא דרבי יוסי, דכתיב ועשה מאחת מהנה אחת מאחת, הנה מהנה, אחת שהיא הנה, והנה שהיא אחת אחת, שמעון, מאחת, שם משמעון, הנה, אבות מהנה, תולדות. אחת שהיא הנה, וזון שבת ושגגות מלאכות¹³², הנה שהיא אחת, שגגת שבת וזון מלאכות¹³³. אבל הכא, דלא נפקא ליה חילוק מלאכות מדוכתא אחריתי, דכולי עלמא השתחוואה לחלק יצאה. חילוק מלאכות דעבודה זרה נמי תיפוק ליה מאחת מהנה: אחת, זביחה, מאחת, סימן אחד, הנה, אבות: זיבוח קיסור ניסוך והשתחוואה. מהנה, תולדות: שבר מקל לפניה. אחת שהיא הנה¹³⁴, וזון עבודה זרה ושגגת עבודות. הנה שהיא אחת, שגגת עבודה זרה וזון עבודות. האי שגגת עבודה זרה היכי דמי. אי קסבר בית הכנסת הוא והשתחוה לו, הרי לבו לשמים, אלא דחזא אנדרטא וסגיד ליה, אי קבליה עליה, מזיד הוא, אי לא קבליה עליה, לא כלום הוא, אלא מאהבה ומיראה. הניחא לאביי דאמר חייב, אלא לרבה דאמר פטור, מאי איכא למימר. אלא באומר מותר. תפשוט דבעא מיניה רבא מרב נחמן: העלם זה וזה בידו מהו. תפשוט דאינו חייב אלא אחת¹³⁵. הא לא קשיא, ותפשוט. ומי מצית מוקמת להני קראי בעבודה זרה, דאילו הכא כתיב במשיח פר ובנשיא שיער וביחיד כשבה ושעירה, ואילו בעבודה זרה תנן: ושיוין שבשעירה כיחיד, ותו לא מידר. כי אתא רב שמואל בר יהודה אמר:

¹³¹ ע"י רמב"ם (שגגות פט"ו ה"א): כבר ביארנו שכל שגגה שההדיוט מביא עליה חטאת הקבועה כשבה או שעירה אם שגג בה הנשיא מביא שיער ואם שגג בה כהן משיח מביא פר, במה דברים אמורים שכהן משיח מביא פר על שגגתו כשטעה בהוראת עצמו ועשה מעשה בשגגת הוראתו לבדה והיא שיהיה חכם מופלא שנאמר אם הכהן המשיח יחטא לאשמת העם הרי משיח כצבור מה הצבור שהן בית דין אינן חייבין בקרבן עד שיהיו חכמים ראויין להוראה ויטעו בהוראה ויעשו העושים על פיהם ויורו לבטל מקצת ולקיים מקצת כך המשיח בכל הדרכים האלו.

¹³² ע"י רמב"ם (שגגות פ"ז ה"א): וכל היודע שהיום שבת ושגג במלאכות ולא ידע שמלאכות אלו אסורות או שידע שהן אסורות ולא ידע שחייבין עליהן כרת ועשה מלאכות הרבה, חייב חטאת על כל אב מלאכה ומלאכה אפילו עשה הארבעים חסר אחת בהעלם אחת מביא שלשים ותשע חטאות.

¹³³ ע"י רמב"ם (שגגות פ"ז ה"ב): כלל גדול אמרו בשבת כל השוכח עיקר שבת ושכח שנצטוו ישראל על השבת, או שנשבה והוא קטן לבין העכו"ם או נתגיייר קטן והוא בין העכו"ם אף על פי שעשה מלאכות הרבה בשבתות הרבה אינו חייב אלא חטאת אחת שהכל שגגה אחת היא, וכן חייב חטאת אחת על כל חלב שאכל וחטאת אחת על דם שאכל וכן כל כיוצא בזה בעבודות אלו, וכל היודע עיקר שבת אבל שכח שהיום שבת ודימה שהוא חול אף על פי שעשה בו מלאכות הרבה חייב חטאת אחת על היום כולו וכן חטאת על כל שבת ושבת ששגג בו.

¹³⁴ ע"י רמב"ם (שגגות פ"ז ה"א): המשתחוה לע"ז וניסך וקיסר וזיבוח בהעלם אחת חייב ארבע חטאות, וכן אם פיער עצמו לפעור זרק אבן למרקוליס בהעלם אחת, חייב שתים, וכן כל כיוצא בזה יהא חייב על כל עבודה ועבודה, במה דברים אמורים בשעירה בע"ז ושגג בעבודות אלו, אבל אם הזיד בעבודות אלו ושגג בע"ז אינו חייב אלא חטאת אחת, כיצד ידע שזו ע"ז ושאסור לעובדה אבל לא ידע שהשתחויה והניסוך עבירה והשתחוה וניסך חייב שתים, ידע שאלו עבודות הן ואסור לעבוד בהן לאל אחר ולא ידע שזו ע"ז לפי שלא היתה של כסף וזהב ועלה על דעתו שאין קרויין ע"ז אלא של כסף וזהב ועבדה בכל העבודות אינו חייב אלא חטאת אחת.

¹³⁵ ע"י רמב"ם (שגגות פ"ז ה"ד): שכח שהיום שבת ושגג אף במלאכות ולא ידע שמלאכות אלו אסורות אינו חייב אלא חטאת אחת.

הכי תנא קמיה: חומר בשבת משאר מצות, חומר בשאר מצות מבשבת. חומר בשבת, שהשבת עשה שתיים בהעלם אחד, חייב על כל אחת ואחת, מה שאין כן בשאר מצות. חומר בשאר מצות, שבשאר מצות שגג בלא מתכוין, חייב, מה שאין כן בשבת. אמר מר: חומר בשבת שהשבת עשה שתיים כו', היכי דמי. אילמא דעבד קצירה וטחינה, דכוותה גבי שאר מצות, דאכל חלב ודם, הכא תרתי מיחייב, והכא תרתי מיחייב. אלא גבי שאר מצות דאינו חייב אלא אחת היכי דמי, דאכל חלב וחלב, דכוותה גבי שבת, דעבד קצירה וקצירה, הכא חדא מיחייב, והכא חדא מיחייב. והיינו דאמר ליה פוק תני לברא. מאי קושיא. דילמא לעולם אימא לך דעבד קצירה וטחינה, מה שאין כן בשאר מצות, אתאן לעבודה זרה, כדרכי אמי, דאמר רבי אמי: זיבת וקיסר וניסך בהעלם אחד אינו חייב אלא אחת. לא מיתוקמא ליה בעבודה זרה, דקתני סיפא: חומר בשאר מצות, שבשאר מצות שגג בלא מתכוין, חייב. שוגג בלא מתכוין בעבודה זרה היכי דמי. אי דקסבר בית הכנסת הוא והשתחוה לו, הרי לבו לשמים, אלא דחזא אנדרטא וסגיד ליה, אי קבליה עליה באלוה, מזיד הוא, ואי לא קבליה עליה, לא כלום היא. אלא מאהבה ומיראה. הניחא לאביי דאמר חייב, אלא לרבא דאמר פטור, מאי איכא למימר. אלא באומר מותר, מה שאין כן בשבת, דפטור לגמרי. עד כאן לא בעא מיניה רבא מרב נחמן העלם זה וזה, אלא אי לחיובי חדא אי לחיובי תרתי, פטור לגמרי, ליכא למאן דאמר. מאי קושיא. דלמא לעולם אימא לך רישא בעבודה זרה וסיפא בשאר מצות, ושגג בלא מתכוין, דקסבר: רוק הוא¹³⁶, וכולעו. מה שאין כן בשבת, דפטור, שנתכוין להגביה את התלוש וחתך את המחובר פטור¹³⁷. וכדרב נחמן אמר שמואל, דאמר: המתעסק בחלבים ובעריות, חייב, שכן נהנה¹³⁸. המתעסק בשבת, פטור, מלאכת מחשבת אסרה תורה. רבי יוחנן לטעמיה, דלא מוקים מתניתא רישא אחד טעמא וסיפא אחד טעמא, דאמר רבי יוחנן: מאן דמתרגם לי חבית אליבא דחד תנא, מובילנא מאניה בתריה לבי מסותא.

גופא,

¹³⁶ עי' רמב"ם (שגגות פ"ב ה"ז): השוגג בלא כוונה בעריות או במאכלות אסורות חייב חטאת, בשבת פטור מחטאת, כיצד היה מתעסק עם אשה ובעלה בלא כוונה לבעילה והרי היא ערוה עליו, דמה שזה שבפיו רוק הוא ובלעו בלא כוונה לשם אכילה בעולם והרי הוא חלב הרי זה חייב חטאת, נתכוון להגביה את התלוש וחתך את המחובר בלא כוונה לחתיכתו פטור, מלאכת מחשבת אסרה תורה כמו שביארנו במקומו.

¹³⁷ עי' רמב"ם (שגגות פ"ב ה"ז): הוב"ד לעיל הערה 136.

עי' רמב"ם (שגגות פ"ז ה"יא): המתכוין לחתוך את התלוש וחתך את המחובר אף על פי שנתכוין לחתיכה הואיל ולא עשה מחשבתו פטור מן החטאת שזה כמתעסק ולא אסרה תורה אלא מלאכת מחשבת כמו שביארנו כמה פעמים.

עי' רמב"ם (שבת פ"א ה"ח): כל המתכוין לעשות מלאכה ונעשית לו מלאכה אחרת שלא נתכוין לה פטור עליה לפי שלא נעשית מחשבתו, כיצד זרק אבן או חץ בחבירו או בבהמה כדי להרגן והלך ועקר אילן בהליכתו ולא הרג הרי זה פטור, קל וחומר אם נתכוין לאיסור קל ונעשה איסור חמור, כגון שנתכוין לזרוק בכרמלית ועברה האבן לרשות הרבים שהוא פטור וכן כל כיוצא בזה, נתכוין לעשות דבר המותר ועשה דבר אחר כגון שנתכוין לחתוך את התלוש וחתך את המחובר אינו חייב כלום וכן כל כיוצא בזה.

¹³⁸ עי' רמב"ם (איסורי ביאה פ"א ה"ב): הבא על ערוה מן העריות כמתעסק אף ע"פ שאין כוונתו לכך חייב, וכן בחייבי לאוין ובשניות, אבל הבא על ערוה מן העריות והיא מתה פטור מכלום, ואין צריך לומר בחייבי לאוין שהוא פטור, והבא על הטרפה או ששכב עם בהמה טריפה חייב, חי הוא אף על פי שסופו למות מחולו זה, ואפילו שחט בה שני סימנין ועדיין היא מפרקסת הבא עליה חייב עד שתמות או עד שיתזי ראשה. +/השגת הראב"ד/ כמתעסק וכו'. א"א חייבי לאוין לא ידעתי למה קרבן אין כאן. +

הרוגי בית דין¹⁴⁵, תלמוד לומר לא תאכלו על הדם. רבי עקיבא אומר: מנין לסנהדרין שהרגו את הנפש שאין טועמין כלום כל אותו היום, תלמוד לומר לא תאכלו על הדם. (אמר רבי יוחנן) + מסורת הש"ס: ר' יוחנן אומר: + אזוהרה לבן סורר ומורה מנין¹⁴⁶, תלמוד לומר לא תאכלו על הדם. ואמר רבי אבין בר חייה ואיתימא רבי אבין בר כהנא: על כולם אינו לוקה¹⁴⁷, משום דהוה ליה לאו שבכללות. אלא, כי אתא רבין אמר רבי אלעזר: על כולן אינו לוקה¹⁴⁸, חוץ מן הנודר בשמו והמקיים בשמו¹⁴⁹. מאי שנא אהנך דלא לקי, דהוה ליה לאו שבכללות, הני נמי, לאו שאין בו מעשה נינהו. ההוא כרבי יהודה, דאמר לאו שאין בו מעשה לוקין עליו. דתניא: לא תותירו ממנו עד בקר, בא הכתוב ליתן עשה אחר לא תעשה,

אמר רבי אמי: זיבח וקיסור וניסך בהעלם אחד, אינו חייב אלא אחת. אמר אביי: מאי טעמא דרבי אמי, אמר קרא לא תעבדם, הכתוב עשאן כולן עבודיה אחת. ומי אמר אביי הכי. והאמר אביי: שלש השתחוואות בעבודה זרה למה. אחת לכדרכה, ואחת שלא כדרכה, ואחת לחלק. לדבריו דרבי אמי קאמר, וליה לא סבירא ליה. גופא, אמר אביי: שלש השתחוואות בעבודה זרה למה. אחת לכדרכה, ואחת שלא כדרכה, ואחת לחלק. לכדרכה, מאיכה יעבדו הגוים האלה, נפקא. אלא: אחת כדרכה ושלא כדרכה, ואחת לשלא כדרכה, ואחת לחלק.

המקבלו עליו באלוה האומר לו אלי אתה. אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה אמר רב: כיון שאמר לו אלי אתה, חייב. למאי. אי לקטלא, מתניתין היא. אלא, לקרבן, ואפילו לרבנן. והתניא: אינו חייב אלא על דבר שיש בו מעשה¹³⁹, כגון זיבוח וקיסור וניסוך והשתחוואה. ואמר ריש לקיש: מאן תנא השתחוואה, רבי עקיבא היא, דאמר: לא בעינן מעשה, מכלל דרבנן סברי בעינן מעשה. כי קאמר רב נמי לרבי עקיבא קאמר. לרבי עקיבא פשיטא, היינו מגדף. מהו דתימא: עד כאן לא מחייב רבי עקיבא קרבן אלא במגדף, דכתיב ביה כרת, אבל הכא דלא כתיב ביה כרת, אימא לא, קא משמע לן דאתקושי אתקוש. דכתיב וישתחוו לו ויזבחו לו ויאמרו וגו'. אמר רבי יוחנן: אלמלא וי"ו שבהעלון נתחייבו שונאיהם של ישראל כלייה. כתנאי. אחרים אומרים: אלמלא וי"ו שבהעלון נתחייבו שונאיהם של ישראל כלייה, אמר לו רבי שמעון בן יוחאי: והלא כל המשתף שם שמים ודבר אחר נעקר מן העולם¹⁴⁰, שנאמר בלתי לה' לבדו¹⁴¹. אלא מה תלמוד לומר אשר העלון, שאינו אלוהות הרבה.

אבל המגפף והמנשק המכבד והמרבץ כו'. כי אתא רב דימי אמר רבי אלעזר: על כולם לוקה, חוץ מהנודר בשמו והמקיים בשמו. מאי שנא הנודר בשמו והמקיים בשמו דלא לקי, משום דהוה ליה לאו שאין בו מעשה, הני נמי לאו שבכללות הוא, ואין לוקין על לאו שבכללות¹⁴². דתניא: מנין לאוכל מן הבהמה קודם שתצא נפשה שהוא בלא תעשה תלמוד לומר, לא תאכלו על הדם¹⁴³. דבר אחר: לא תאכלו על הדם, לא תאכלו בשר ועדין דם במזרק¹⁴⁴. רבי דוסא אומר: מניין שאין מברין על

¹³⁹ ע"י רמב"ם (שגגות פ"א ה"א): כל העובר בשגגה על אחת ממצות לא תעשה שיש בה מעשה שחייבין עליה כרת, הרי זה חייב להקריב קרבן חטאת, ומצות עשה שיקריב חטאתו על שגגתו.

ע"י רמב"ם (שגגות פ"א ה"ב): וכל עבירה שחייבין על זדונה כרת, חייבין על שגגתה חטאת חוץ משלש עבירות, מגדף, ומבטל מילה, וקרבן פסח, הפסח והגילה מפני שהן מצות עשה וחטאת אין מביאין אלא על שגגת לא תעשה שנאמר אחת מכל מצות ה' אשר לא תעשינה, והמגדף מפני שאין בו מעשה ונאמר לעושה בשגגה יצא מגדף שאין בו מעשה, לפיכך המקבל ע"ז באלוה אף על פי שהוא חייב כרת אם היה מזיד נסקל ואם קיבל בשגגה פטור מן הקרבן לפי שלא עשה מעשה ונאמר בעשותה אחת.

¹⁴⁰ ע"י רמב"ם (שבועות פ"א ה"ב): ואסור להשבע בדבר אחר עם שמו, וכל המשתף דבר אחר עם שם הקדוש ברוך הוא בשבועה נעקר מן העולם, שאין שם שראוי לחלוק לו כבוד שבעיניו בשמו אלא האחד ברוך הוא.

¹⁴¹ פ"י כי אין מציאות לעלול עם העלה, ומאחר שאין לעלול מציאות עם העלה המשתף העלול עם העלה נעקר ונעדר מן העולם. כי העלול במדריגת העלה נעדר ואינו נמצא וכמו שאומר הכתוב (שמות ל"ג) לא יראני האדם כלומר שיהיה מציאות וחיות העלול עם העלה. והא דכתיב (שופטים ז') חרב לה' ולגדעון התם לא הוי שתוף, דודאי אלו כתב לה' ולגדעון חרב היה זה שתוף, אבל חרב לה' ולגדעון פירוש החרב לה' ועשה זה ע"י גדעון. והתוספת מפרשים שאין זה שתוף לאלקות ומשמע שבשאר דבר יכול לשתף, ודבר זה אינו כלל בכל דבר שייך שתוף אף בדבר שאינו אלקות כמו שפרשנו (מהר"ל).

¹⁴² ע"י רמב"ם (סנהדרין פ"ח ה"ב): כל לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו חוץ מנשבע ומימר ומקלל את חבירו בשם, וכל לאו שניתן לאזהרת מיתת בית דין כגון לא תנאף לא תעשה מלאכה בשבת אין לוקין עליו, וכל לאו שניתן לתשלומין כגון לא תגזול ולא תגנוב אין לוקין עליו, וכל לאו שניתק לעשה כגון לא תקח האם על הבנים לא תכלה פאת שדך אין לוקין עליו אלא אם לא קיים עשה שבהן, ועל לאו שבכללות אין לוקין עליו ושאר כל הלאוין שבתורה לוקין עליהן.

¹⁴³ ע"י ש"ע (י"ד סי' כז ס"א):

¹⁴⁴ ע"י רמב"ם (מעשה הקרבנות פ"א ה"ד): ל האוכל כזית מבשר הקדשים אפילו קדשים קלים קודם זריקת דמם לוקה, שנאמר לא תוכל לאכול בשעריך מעשר דגן תירושן ויצהרן ונדבותיך, כלומר לא תוכל לאכול נדבותיך בשעריך קודם שזורקין דמן בשערי המקום, מפי השמועה למדו שזו אזהרה לאוכל תודה או שלמים קודם זריקת דמים, והוא הדין לשאר קדשים בין קלים בין חמורים, וששה דברים שבתורה שהם החלב והבשר והסתל והשמן והיין והלחם כולן מצטרפין לכזית.

¹⁴⁵ ע"י רמב"ם (סנהדרין פ"ג ה"ד): אין בית דין יוצאין אחר הנהרג, וכל בית דין שהרגו נפש אסורים לאכול כל אותו היום הרי זה בכלל לא תאכלו על הדם, ואין מברין הקרובים על הרוגי בית דין משום לא תאכלו על הדם, ודברים אלו אסורין ואין בהן מלקות.

¹⁴⁶ ע"י רמב"ם (ממרים פ"ז ה"א): בן סורר ומורה האמור בתורה הרי נתפרשה בו סקילה ולא ענש הכתוב אלא אם כן הזהיר, והיכן הזהיר לא תאכלו על הדם לא תאכל אכילה המביאה לידי שפיכות דמים וזו אכילת בן סורר ומורה שאינו נהרג אלא על אכילה מכווערת שאכל, שנאמר וזול וסובא מפי השמועה למדו שזול הוא האוכל בשר ברעבתנות וסובא השותה יין ברעבתנות.

¹⁴⁷ ע"י רמב"ם (שחיטה פ"א ה"ב): והלכות שחיטה בכולן אחת הן, לפיכך השוחט בהמה או חיה או עוף מברך תחלה אקב"ו על השחיטה ואם לא בירך בין בשוגג בין במזיד הבשר מותר א, ואסור לאכול מן השחיטה כל זמן שהיא מפרסת, והאוכל ממנה קודם שתצא נפשה עובר בלא תעשה, והרי הוא בכלל לא תאכלו על הדם ואינו לוקה ומותר לחתוך ממנה אחר שחיטה קודם שתצא נפשה ומולחו יפה יפה ומדיתו יפה יפה ומניחו עד שתמות ואח"כ יאכלנו.

ע"י רמב"ם (סנהדרין פ"ג ה"ד): אין בית דין יוצאין אחר הנהרג, וכל בית דין שהרגו נפש אסורים לאכול כל אותו היום הרי זה בכלל לא תאכלו על הדם, ואין מברין הקרובים על הרוגי בית דין משום לא תאכלו על הדם, ודברים אלו אסורין ואין בהן מלקות.

ע"י רמב"ם (סנהדרין פ"ח ה"ג): אי זהו לאו שבכללות זה לאו אחד שכולל עניינים הרבה כגון לא תאכלו על הדם וכן אם נאמר לא תעשה דבר פלוני ופלוני האיל ולא ייחד לו לאו לכל אחד ואחד מהן אין לוקין על כל אחד ואחד אלא אם כן חלק אותה בלאוין אחרים או נאמר מפי השמועה שנחלקו, כיצד כגון זה שנאמר אל תאכלו ממנו נא ובשל מבושל אינו לוקה על הנא והמבושל על שתיים אלא אחת, ובחדש הוא אומר ולחם וקלי וכרמל לא תאכלו וחייב על שלשתן שלש מלקיות מפי השמועה למדו שזה לחלק, הרי נאמר לא ימצא בן מעביר בנו ובתו באש קוסם קסמים ואף על פי שכלל כל העניינים בלאו אחד הרי חלק אותם בלאוין אחרים ואמר לא תנחשו ולא תעוננו מלמד שכל אחד מהן בלאו בפני עצמו וכן כל כיוצא בזה. + השגת הראב"ד/ אי זהו לאו שבכללות לאו אחד שכולל עניינים רבים וכו' עד מפי השמועה למדו שזה לחלק. א"א זהו דלא כאביי ורבא. +

¹⁴⁸ ע"י רמב"ם (עבודה זרה פ"ג ה"ו): הוב"ד לעיל הערה 119.

¹⁴⁹ ע"י ש"ע (י"ד סי' קמז ס"א):

לומר שאין לוקין עליו, דברי רבי יהודה, רבי יעקב אומר: לא מן השם הוא זה, אלא משום דהוה ליה לאו שאין בו מעשה, וכל לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו¹⁵⁰. מכלל דרבי יהודה סבר לוקין עליו. הנודר בשמו והמקיים בשמו הרי זה בלא תעשה. הנודר בשמו והמקיים בשמו מנלן. דתניא: ושם אלהים אחרים לא תזכירו, שלא יאמר אדם לחבירו שמור לי בצד עבודה זרה פלונית¹⁵¹. לא ישמע על פיך, שלא ידור בשמו, ולא יקיים בשמו, ולא יגרום לאחרים שידרו בשמו ויקיימו בשמו. דבר אחר: לא ישמע על פיך, אזהרה למסית ולמדית. מסית, בהדיא כתיב ביה, וכל ישראל ישמעו ויראו וגו'. אלא: אזהרה למדית. ולא יגרום לאחרים שידרו בשמו ושיקיימו בשמו, מסייעא ליה לאבוח דשמואל, דאמר אבוח דשמואל: אסור לאדם שיעשה שותפות עם הנכרי¹⁵², שמא

¹⁵⁰ ע"י רמב"ם (סנהדרין פ"ח ה"ב): הוב"ד לעיל הערה 142.

¹⁵¹ ע"י רמב"ם (עבודה זרה פ"ה ה"א): לא יאמר אדם לחבירו שמור לי בצד עבודת כוכבים פלונית וכיוצא בה, וכל עבודת כוכבים הכתובה בכתבי הקדש מותר להזכיר שמה כגון פעור ובל ונבו וגו' וכיוצא בהן, ואסור לגרום לאחרים שידרו ושיקיימו בשם עבודת כוכבים, ואינו לוקה אלא הנודר בשמה והמקיים בשמה והוא הנשבע בשמה. +/השגת הראב"ד/ ואינו לוקה אלא הנודר והמקיים בשמה והוא הנשבע בשמה. א"א זה לא אמרו בגמרא אלא אליבא דר"י דאמר לאו שאין בו מעשה לוקין עליו ולית הלכתא כותיה אלא כר' יוחנן משום דר"י הגלילי דאמר כל ל"ת שבתורה וכו' חוץ מנשבע ומימר +.

¹⁵² ע"י ש"ע (י"ד סי' קמז ס"ג):

ע"י ש"ע (או"ח סי' קנו): אח"כ ילך לעסקיו, דכל תורה שאין עמה מלאכה סופה בטלה וגוורת עון, כי העוני יעבינו ע"ד קונו; ומ"מ לא יעשה מלאכתו עיקר, אלא עראי, ותורתו קבע, וזה וזה יתקיים בידו; וישא ויתן באמונה; ויזהר מלהזכיר שם שמים לבטלה, שבכ"מ שהזכרת השם מצויה, מיתה מצויה; ויזהר מלישבע, אפי' באמת, שאלף עיירות היו לינאי המלך וכולם נחרבו בשביל שהיו נשבעים שבועות אף על פי שהיו מקיימים אותם; ויזהר מלהשתתף עם הכותים, שמא יתחייב לו שבועה ועובר משום לא ישמע על פיך (שמות כג, יג). גנה: ויש מקילין בעשיית שותפות עם הכותים בזמנ"ח, משום שאין הכותים בזמן הזה נשבעים בע"א, ואף על גב דמזכירין הע"ז, מ"מ כוונתם לעושה שום וארץ אלא שמשפטים שם שרמ"א, ולא מצינו שיש בזה משום: ולפני עור לא תתן מכשול (ויקרא יט, יד) דהרי אינם מזהירין על השתוף (ר"ן ספ"ק דע"ז ור' ירוחם ג"ז ח"ה ותוס' ריש פ"ק דבכורות); ולשאת ולתת עמהם בלא שותפות, לכ"ע שרי בלא יום חגיגה (הגהות מיימוני פ"ק מהלכות ע"ז) (ועיין ב"ד מהלכות ע"א סי' קמ"ז).

משנה ברורה: ילך לעסקיו - והנהגת האדם צריך להיות הכל בדרך המיצוע לא יקמץ יותר מדאי ולא יפזר יותר מדאי וכן בכל המדות רק הגאון והכעס יתרחק מהם עד קצה האחרון וכמו שאמר התנא מאד הוא שפל רוח וכן כבעט הזהירו חז"ל הרבה עליה:

עיקר - אלא יעשה רק כדי פרנסתו אך בזה גופא צריך להזהר מפיתוי היצר שמפתהו שכל היום צורך השתדלות על הרוחה זו. והעיקר שיתבונן בעצמו מה הוא הכרח האמיתי שאי אפשר בלעודו ואז יוכל להתקיים בידו שיהא מלאכתו עראי ותורתו עיקר:

בידו - כי אין מעצור לה' להושיע ברב או במעט וישלח לו ברכה במעשה ידיו:

באמונה - היינו שלא ימצא בעסקו שום גזל ותרמית וגם ע"ז שואלין לו לאדם בשעת הדין כמו שאחז"ל. והנה יש כמה מצות תדיריות [עשין ולאויין] שמוטלות על האדם לעשות ולהזהר בהן בכל עת ואינן מובאות בהש"ע וכמה מהן העתיקן המ"א מדברי הרמב"ם ושאר הראשונים וכן כמה הנהגות טובות המוזכרים בדחז"ל לכן לא אחדול ג"כ מלהעתיק מקצת מהדברים פה. כתב הרמב"ם (פ"ו מהלכות דעות הלכה ב') מצות עשה להדבק בחכמים ותלמידיהם כדי ללמוד ממעשיהם דעות הנכונות וכן אפטר וכן אפטר לו לאדם להתדבק בשכינה אלא כך אמרו חכמים בפירוש מצוה זו הדבק בחכמים ותלמידיהם לפיכך צריך אדם להשתדל שישא בת"ח וישיא בתו לת"ח ולאכול ולשתות עם ת"ח ולעשות פרקמטיא לת"ח ולהתחבר להן בכל מיני חיבור שנאמר ולדבקה בו עכ"ל ואמרו חז"ל כל הנהגה מסעודה שת"ח שרוי בתוכה כאלו נהנה מזיו השכינה (ברכות ס"ד). עוד כתב בפ"ו הלכה ג' מצוה על כל אדם לאהוב את כ"א מישראל כגוף שואו ואהבת לרעך כמוך לפיכך צריך לטפח בשבחן [ובפני שונאיו אסור שלא יבוא לטפח בגנותו שם בפ"ו מה"ד] ולחוס על ממונו כאשר הוא חס על ממונו ועצמו ורוצה בכבוד עצמו לפיכך המתכבד בקלון חבירו אין לו חלק לעוה"ב עכ"ל. ודוקא רעך בתורה ומצות אבל אדם רשע שראה אותו שעבר עבירה המפורסמת בישראל ולא קבל תוכחה מצוה לשנאתו [ע"פ ק"ג]. אהבת הגר שנתגייר [זוה"ב] שני מ"ע הן שני' אלא בו גם מצוה בפ"ע ואהבתם את הגר. השונא אחד מישראל בלבו עובר בל"ת שנאמר לא תשנא את אחיך בלבבך והמכה את חבירו והמחרפו אינו עובר בלאו זה אלא הוא עובר משום לא יוסיף להכותו ובחירוף עובר משום לא תנוא איש את עמיתו ואם הכלימו בזה עובר ג"כ משום לא תשא עליו חטא. כתב הרמב"ם

יתחייב לו שבועה, ונשבע בעבודה זרה שלו, והתורה אמרה לא ישמע על פיך. כי אתא עולא בת בקלנבו. אמר ליה רבא: והיכא בת מר. אמר ליה: בקלנבו. אמר ליה: והכתיב ושם אלהים אחרים לא תזכירו¹⁵³. אמר ליה: הכי אמר רבי יוחנן: כל עבודה זרה הכתובה בתורה מותר להזכיר שמה. והא היכא כתיבא. דכתיב כרע בל קרס נבו. ואי לא כתיבא, לא. מתיב רב משרשיא: ראה אחת מרובה כשלש¹⁵⁴, שהיא כמגדין לשילה, שהן שתי טבילות ושני ספוגין, הרי זה זב גמור. אמר רבינא: גד נמי מכתב כתיב, דכתיב הערכים לגד שלחן.

אמר רב נחמן: כל ליצנותא אסירא¹⁵⁵, חוץ מליצנותא דעבודה זרה, דשריא. דכתיב כרע בל קרס נבו קרסו כרעו יחדו לא יכלו מלט משא וכתיב דברו לעגלות בית און יגורו שכן שמרון כי אבל עליו עמו וכמרי עליו יגילו על כבודו כי גלה ממנו, אל תקרי כבודו אלא כבידו. אמר רבי יצחק: מאי דכתיב ועתה יוספו לחטא ויעשו להם מסכה מכספם כתבונם עצבים וגו' מאי כתבונם עצבים. מלמד שכל אחד ואחד עשה דמות יראתו, ומניחה בכיסו, בשעה שזוכרה מוציאה מתוך חיקו ומחבקה ומנשקה. מאי זבחי אדם עגלים ישקון. אמר רבי יצחק רבי רבי אמי: שהיו כומרים נותנים עיניהם בעבלי ממון, ומרעיבים את העגלים, ועושין דמות עצבים ומעמידין בצד אבוסייהן, ומוציאין אותן לחוץ, כיון שראו אותן, רצין אחריהן וממשמשין בהן. ואומרים לו: עבודה זרה חפץ כך, יבא ויזבח עצמו לו. אמר רבא: האי זבחי אדם עגלים ישקון. עגלים ישקון לזבח אדם מיבעי ליה. אלא אמר רבא: כל הזוכח את בנו לעבודה זרה, אמר לו: דורון גדול הקריב לו, יבא וישק לו. אמר רב יהודה אמר רב: ואנשי בבל עשו את סכות בנות, ומאי ניהו, תרנגולת, ואנשי כות עשו את נרגל, ומאי ניהו, תרנגול, ואנשי חמת עשו את אשימא, ומאי ניהו, ברחא קרחא, והעוים עשו (את) נבחן ואת תרתק, ומאי ניהו, כלב וחמור, והספורים שרפים את בניהם (ואת בנותיהם) באש לאדרמלך וענמלך אלהי ספרים, ומאי ניהו, הפרד והסוס. אדרמלך, דאדר ליה למריה בטעינה, וענמלך, דעני ליה למריה בקרבא. אף חזקיה מלך יהודה ביקש אביו לעשות לו כן, אלא שסכתו אמו סלמנדרא.

אמר רב יהודה אמר רב: יודעין היו ישראל בעבודה זרה שאין בה ממש, ולא עבדו עבודה זרה אלא להתיר להם עריות כפרהסיא. מתיב רב משרשיא כזכר בניהם מזבחותם וגו', ואמר רבי אלעזר: כאדם שיש לו געגועין על בנו. בתר דאביקו ביה. תא שמע: ונתתי פגריכם על פגרי גלולכם. אמר, אליהו הצדיק היה מחזרו על תפוחי רעב שבירושלים, פעם אחת מצא תינוק שהיה תפוח ומוטל באשפה. אמר לו: מאיזה משפחה אתה. אמר לו: ממשפחה פלונית אני. אמר לו: כלום נשתייר מאותה משפחה. אמר לו: לאו, חוץ ממני. אמר לו: אם אני מלמדך דבר שאתה חי בו אתה למד. אמר לו: הן. אמר לו: אמור בכל יום שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד, אמר לו,

¹⁵³ ע"י ש"ע (י"ד סי' קמז ס"ד):

¹⁵⁴ ע"י רמב"ם (מחוסרי כפרה פ"ב ה"ו): היה הזוב נגרר ויוצא ולא פסק, אם יש מתחלת הראייה עד סופה כדי טבילה וספוג או יתר הרי זו נחשבת כשתי ראיית הוהיל והיא ארוכה כשתיים, ואם לא היתה ארוכה כשעור הזה אפילו פסק הזוב בינתיים הרי זו ראייה אחת, וכן אם היתה ראייה אחת ארוכה כשלש ראיית שנמצא מתחילתה ועד סופה כשתי טבילות ושני ספוגין הרי זו נחשבת כשלש ראיית ויבא קרבן.

¹⁵⁵ ע"י ש"ע (י"ד סי' קמז ס"ה):

הס, שלא להזכיר בשם ה'. שלא לימדו אביו ואמו. מיד הוציא יראתו מחיקו, ומחבקה ומנשקה, עד שנבקעה כריסו ונפלה יראתו לארץ ונפל הוא עליה. לקיים על שנאמר ונתתי את פגריכם על גוליתכם. בתר דאביקו ביה. תא שמע: ויועקו בקול גדול אל ה' אלהיהם מאי אמור. אמר רב יהודה ואיתימא רב יונתן: ביא ביא. היינו דאחרביה לביתא וקליא להיכלא, וקטלינהו לצדיקי, ואגלינהו לישראל מארעייהו, ועדיין הוא מרקד בינן. כלום יהבתי לן אלא לקבולי ביה אגרא, לא איהו בעינן ולא אגריה בעינן. בתר דאביקו ביה. יתבו תלתא יומא בתעניתא, בעו רחמי. נפל להו פיתקא מרקיעא, דהוה כתיב בה אמת. אמר רבי חנינא: שמע מינה חותמו של הקדוש ברוך הוא אמת. נפק כגוריא דנורא מבית קדשי הקדשים. אמר להו נביא לישראל: היינו יצרא דעבודה זרה. בהדי דקתפסי ליה, אישתמיט ביניתא מיניה, ואזל קליה בארבע מאה פרסי. אמרו: היכי ניעבד, דילמא משמיא מרחמי עליה. אמר להו נביא: שדוהו בדודא דאברא, וכסיה באברא, דשייף קליה. דכתיב ויאמר זאת הרשעה וישלך אותה אל תוך האיפה וישלך את האבן העופרת אל פיה. אמרי: הואיל ועת רצון הוא ניבעי רחמי איצרא דעבירה, בעו רחמי, אימסר בידייהו. חבשוהו תלתא יומי, איבעו ביעתא בת יומא לחולה, ולא אשכחו. אמרו: היכי נעביד. ניבעי פלגא, פלגא מרקיעא לא יהבי. כחלינהו לעיניה. אהני ביה דלא איגרי איניש בקרובתיה.

אמר רב יהודה אמר רב: מעשה בנכרית אחת שהיתה חולה ביותר, אמרה: אם תעמוד ההיא אשה מחוליה, תלך ותעבוד לכל עבודה זרה שבעולם. עמדה (ועבדה) + מסורת הש"ס: והלכה+ לכל עבודה זרה שבעולם. כיון שהגיע לפעור שאלה לכומרים: במה עובדין לזו. אמרו לה: אוכלין תרדין, ושותין שכר, ומתריזין בפניה. אמרה: מוטב שתחזור ההוה אשה לחוליה, ולא תעבוד עבודה זרה בכך. אתם בית ישראל אינן כן, הנצמדים לבעל פעור¹⁵⁶, כצמיד פתיל, ואתם הדבקים בה' אלהיכם, כשתי תמרות הדבקות זו בזו. במתניתא תנא¹⁵⁷: הנצמדים לבעל פעור, כצמיד על ידי אשה, ואתם הדבקים בה' אלהיכם, דבוקים ממש. תנו רבנן: מעשה בסבטא בן אלס שהשכיר חמורו לנכרית אחת, כיון שהגיעה לפעור אמרה לו: המתן עד שאכנס ואצא. לאחר שיצאה אמר לה: אף את המתיני עד שאכנס ואצא. אמרה לו: ולא יהודי אתה. אמר לה: ומאי איכפת לך. נכנס, פער בפניו, וקינח בחוטמו, והיו כומרין מקלסין לו: ואומרים: מעולם לא היה אדם שעבדו לזו בכך. הפוער עצמו לבעל פעור¹⁵⁸, הרי זה עבודתו, אף על גב דמיכוין לביזוי. הזורק אבן למרקוליס, זו היא עבודתו, אף על גב דמיכוין למירגמיה. רב מנשה הוה קאזיל לבי תורתא, אמרו לו: עבודה זרה היא דקאי הכא. שקל פיסא שדא ביה, אמרו לו: מרקוליס היא. אמר להו: הזורק אבן למרקוליס תנן. אתא שאל בי מדרשא, אמרו לו: הזורק אבן במרקוליס תנן, אף על גב דמיכוין למירגמיה. אמר להו: איזיל

¹⁵⁶ ודע כי ביותר היה להם דביקות לפעור. כי אין ספק כי מה שיש דביקות לישראל לע"ז הוא מצד יצרא דע"ז, כי לע"ז יש יצר מיוחד, כמו שאמרו בכמה מקומות (יומא ס"ט ב') יצרא דע"ז, והשם הזה בא על דבר שהוא זר ביותר, ולכן ע"ז זאת שהיו פוערין לפניה ואין דבר זר כמו זה וראוי ע"ז זאת שתקרא ע"ז ולכן יצרא דע"ז היה בע"ז זה בפרט, ודבר זה ידוע למשכילים בחכמה. ואמר כי היה חבור זה כמו חבור צמיד פתיל, כי הכלי והצמיד אשר עליו מתחברים לגמרי עד שהצמיד ג"כ שייך אל הכלי ואינו נבדל ממנו, וזהו חבור של ישראל לע"ז כמו חבור הצמיד אל הכלי. שאלו היה ישראל שלימים בצד עצמם לא היה להם דביקות לעבודה זרה שהוא דבר חסר, בפרט ע"ז כמו זאת מאחר שהוא שלם בעצמו. אבל חבור ישראל לעבודה זרה מצד החסרון אשר בו. ולכן היו דבקים בעבודה זרה לגמרי כי החסר משתוקק אל החסר וימצא מין את מינו ומתאחד עמו לגמרי כמו צמיד פתיל. אבל דביקות ישראל בו יתברך אין זה מצד החסרון שבהם, אדרבא דבר זה מצד השלימות שבהם, ומצד הזה יש להם דביקות בו יתברך. ואין הדבוק ל"כ, כי הוא יתברך נבדל מהכל ואין ישראל מתאחד עמו לגמרי. אבל עם הע"ז יש להם דבוק לגמרי כי לדבר אשר...*) ולכן מדמה חבור ישראל אל הש"י לשני תמרות, שהם דביקות זו בזו, שכל תמרה ותמרה בפני עצמה וכל אחד נבדל בעצמה מן השני ואינם נחשבים דבר אחד כמו דבוק שלהם לע"ז (מהר"ל).

¹⁵⁷ ביאור זה כי אין לישראל דביקות עם הע"ז לגמרי, וזה כי הע"ז אינו מכלל סדר המציאות כלל, אבל הע"ז דבר זה יוצא מכלל סדר המציאות ולכן נקרא ע"ז. ודבר זה תבין ממה שנקראת אלוהים אחרים שהם אחרים לעובדיהם. ובשגל זה תדע כי אי אפשר להיות כאן דביקות גמור, כי ישראל הם בעצמם מן עיקר המציאות, ולכן אי אפשר שיהיה לישראל אל דבר שהוא זר דביקת גמור כי הוא דבר שהוא חוץ ואחר לעובד. ומפני זה מדמה את דביקות הזה לצמידים שהם על ידי אשה, כי אין זה דבק גמור רק כל אחד ואחד עומד בפני עצמו, ואשה היא עיקר והצמידים טפילים אצלה ואין כאן חבור גמור. אבל הדביקות עם הש"י דביקות גמור לפי סדר המציאות, ולכן אמר ואתם הדבקים ביה, וזהו דביקות ממש כמו שיש דביקות לאילן בעיקר שלו, כך יש דביקות לישראל בעיקר הכל הוא יתברך ויש להבין דברים אלו (מהר"ל).

¹⁵⁸ ע"ז רמב"ם (ע"ז פ"ג ה"ה): הוב"ד לעיל הערה 121.

¹⁵⁹ ע"ז רמב"ם (עבודה זרה פ"ו ה"ד): אינו חייב כרת או סקילה עד שימסור בנו למולך ויעבירו ברגליו באש דרך העברה, מסר ולא העביר העביר ולא מסר, או שמסר והעביר שלא בדרך העברה פטור, ואינו חייב עד שימסור מקצת וזעו יניח מקצת שנאמר כי מזרעו נתן למולך מקצתו * ולא כולו.
¹⁶⁰ ע"ז רמב"ם (עבודה זרה פ"ו ה"ג): הוב"ד לעיל הערה 38.

{סד ע"ב}

אמר רבי ינאי: אינו חייב עד שימסרנו לכומרין. שנאמר ומזרעך לא תתן להעביר למלך. תניא נמי הכי: יכול העביר ולא מסר יהא חייב, תלמוד לומר לא תתן. מסר למולך ולא העביר יכול יהא חייב, תלמוד לומר להעביר. מסר והעביר שלא למולך יכול יהא חייב, תלמוד לומר למלך, מסר והעביר למולך ולא באש, יכול יהא חייב, נאמר כאן להעביר ונאמר להלן לא ימצא בך מעביר בנו ובתו באש, מה להלן באש, אף כאן באש, ומה כאן מולך, אף להלן מולך. אמר רב אחא בריה דרבא: העביר כל זרעו¹⁶¹, פטור, שנאמר מזרעך ולא כל זרעך. בעי רב אשי: העבירו סומא מהו¹⁶², ישן מהו, בן בנו ובן בתו מהו. תפשוט מיהא חדא, דתניא: כי מזרעו נתן למלך, מה תלמוד לומר. לפי שנאמר לא ימצא בך מעביר בנו ובתו באש, אין לי אלא בנו ובתו, בן בנו ובן בתו מנין. תלמוד לומר בתתו מזרעו. תנא פתח בכי מזרעו וסליק בתתו מזרעו. דרשה אחרינא הוא: זרעו, אין לי אלא זרע כשר, זרע פסול מנין, תלמוד לומר בתתו מזרעו.

אמר רב יהודה: אינו חייב עד שיעבירו דרך העברה. היכי דמי. אמר אביי: שרגא דליבני במיצעי, נורא מהאי גיסא ונורא מהאי גיסא, רבא אמר: כמשוורתא דפוריא¹⁶³. תניא כוותיה דרבא: אינו חייב עד שיעבירו דרך עברה, העבירה ברגל, פטור. ואינו חייב אלא על יוצאי יריכו. הא כיצד. בנו ובתו, חייב, אביו ואמו אחיו ואחותו, פטור. העביר עצמו, פטור, ורבי אלעזר ברבי שמעון מחייב. אחד למולך ואחד לשאר עבודה זרה חייב. רבי אלעזר ברבי שמעון אומר: למולך, חייב, שלא למולך פטור. אמר עולא: מאי טעמא דרבי אלעזר ברבי שמעון, אמר קרא לא ימצא בך, בך בעצמך. ורבנן לא דרשי בך. והתנן: אבידתו ואבידת אביו, שלו קודמת¹⁶⁴. ואמרין: מאי טעמא. ואמר רב יהודה: אמר קרא אפס כי לא יהיה בך אביון, שלו קודמת לשל כל אדם. והתם מאפס.

אמר רבי יוסי ברבי חנינא: שלש כריתות בעבודה זרה למה. אחת לכדרכה ואחת לשלא כדרכה, ואחת למולך. ולמאן דאמר מולך עבודה זרה היא, כרת במולך למה לי. למעביר בנו שלא כדרכה. ולמאן דאמר, מגדף עבודה זרה היא, כרת במגדף למה לי. לכדתניא: הכרת תכרת, הכרת, בעולם הזה, תכרת, לעולם הבא. דברי רבי עקיבא. אמר לו רבי ישמעאל: והלא כבר נאמר ונכרתה, וכי שלשה עולמים יש. אלא: ונכרתה, בעולם הזה, הכרת, לעולם הבא, תכרת, דברה תורה כלשון בני אדם

¹⁶¹ רמב"ם (ע"ז פ"ו ה"ד): הוב"ד לעיל הערה 159.

¹⁶² עי' רמב"ם (עבודה זרה פ"ו ה"ה): אחד זרע כשר ואחד זרע פסול אחד בניו ובנותיו בניהם ובני בניהם על כל יוצאי ירכו הוא חייב מפני שהן זרעו, אבל אם העביר אחיו או אחיותיו או אבותיו או שהעביר עצמו פטור, העביר אחד מזרעו והוא ישן או שהיה סומא פטור.

¹⁶³ עי' רמב"ם (ע"ז פ"ו ה"ג): הוב"ד לעיל הערה 38.

¹⁶⁴ עי' ש"ע (ח"מ סי' רסד ס"א): מי שאבדה לו אבידה, ופגע באבידתו ובאבידת חבירו, אם יכול לחזור את שתיהן חייב להחזירם. ואם לא, יחזיר את שלו, שאבידתו קודמת אפילו לאבידת אביו ורבו, כדדרשינן מאפס לא יהיה בך אביון (דברים טו ד). ואעפ"כ יש לו לאדם ליכנס לפניו משורת הדין ולא לדקדק ולומר שלי קודם, אם לא בהפסד מוכח. ואם תמיד מדקדק, פורק ממנו עול גמילות חסדים, וסוף שיצטרך לבריות:

מאפס לא יהיה בך אביון - דדרשינן כאילו הוא אומר הזהר מן העניות. ומטעם זה לא דוקא אבידתו קודמת קאמר, אלא כל הפסד ממון או ביטול מלאכה שלו מחמת השבה זו, שלו קודם (סמ"ע).

ולא לדקדק ולומר שלי קודם - פירוש, מפני דבכל דבר הצלת ממון חבירו יכול אדם למצוא לו צד היתר ולומר, אני קודם לילך ולטרוח על שלי, פן אפסיד חובי או אתבטל ע"י השבה זו מעסק פלוני שיהיה לי מזה ריוח ממון, מש"ה קאמר דזה לא יעשה אם לא בהפסד המוכח והברור (סמ"ע).

{סה ע"א}

לחבר, חובר חבר הוא. אין, והתורה אמרה: חובר זה בסקילה. תנו רבנן: חבר חבר, אחד חבר גדול ואחד חבר קטן¹⁷⁰, ואפילו נחשים ועקרבים. אמר אביי: הלכך, האי מאן דצמיד זיבורא ועקרבא¹⁷¹, אף על גב דקא מיכוין דלא ליוקן, אסור. ורבי יוחנן, מאי שנא דכפית קומתו לרבנן הוי מעשה, ועקימת שפתיו לא הוי מעשה. אמר רבא: שאני מגדף, הואיל וישנו בלב.

משנה. בעל אוב¹⁶⁵, זה פיתום המדבר משחיו, וידעוני, זה המדבר בפיו. הרי אלו בסקילה. והנשאל בהם באזהרה¹⁶⁶.
גמרא. מאי שנא הכא דקתני בעל אוב וידעוני, ומאי שנא גבי כריתות דקתני בעל אוב ושייריה לידעוני. רבי יוחנן אמר: הואיל ושניהן בלאו אחד נאמר. ריש לקיש אמר: ידעוני, לפי שאין בו מעשה. ורבי יוחנן: מאי שנא בעל אוב דנקט. משום דפתח ביה קרא. וריש לקיש מאי טעמא לא אמר רבי יוחנן. אמר רב פפא: חלוקין הן במיתה. ורבי יוחנן: חלוקה דלאו, שמה חלוקה, דמיתה, לא שמה חלוקה. ורבי יוחנן מאי טעמא לא אמר כריש לקיש. אמר לך: מתניתין דכריתות רבי עקיבא היא, דאמר: לא בעינן מעשה. וריש לקיש, נהי דלא בעי רבי עקיבא מעשה רבה, מעשה זוטא בעי. מגדף מאי מעשה איכא. עקימת שפתיו הוי מעשה. בעל אוב מאי מעשה איכא. הקשת זרועותיו הוי מעשה. ואפילו לרבנן¹⁶⁷. והתניא: אינו חייב אלא על דבר שיש בו מעשה, כגון זיבוח קיטור וניסוך והשתחוואה, ואמר ריש לקיש: מאן תנא השתחוואה, רבי עקיבא היא, דאמר: לא בעינן מעשה. ורבי יוחנן אמר: אפילו תימא רבנן¹⁶⁸, כפיפת קומתו לרבנן הוי מעשה. השתא לריש לקיש כפיפת קומתו לרבנן לא הוי מעשה, הקשת זרועותיו דבעל אוב הוי מעשה. כי קאמר ריש לקיש נמי לרבי עקיבא, אבל לרבנן, לא. אי הכי יצא מגדף ובעל אוב מיבעי ליה. אלא אמר עולא: במקטר לשד¹⁶⁹. אמר ליה רבא: מקטר לשד, עובד עבודה זרה הוא. אלא אמר רבא: במקטר לחבר. אמר ליה אביי: המקטר

¹⁶⁵ ע"י רמב"ם (עבודה זרה פ"ו ה"א הוב"ד לעיל הערה 39).

ע"י רמב"ם (עבודה זרה פ"ו ה"ב): כיצד מעשה הידעוני, מניח עצם עוף ששמו ידוע בפיו ומקטיר ועושה מעשים אחרים עד שיפול כנכפה וידבר בפיו דברים שעתידים להיות, וכל אלו מיני עבודת כוכבים הן ואזהרה שלהן מנין שנאמר אל תפנו אל האובות וגו'.

¹⁶⁶ ע"י רמב"ם (עבודה זרה פ"א ה"ד): אסור לשאול בעל אוב או בעל ידעוני שנאמר לא ימצא בך מעביר וגו' ושואל אוב וידעוני, נמצאת למד שבעל אוב וידעוני עצמן בסקילה והנשאל בהן ט באזהרה ומכין אותו מכת מרדות, ואם כיון מעשיו ועשה כפי מאמרן לוקה.

¹⁶⁷ ע"י רמב"ם (שגגות פ"א ה"ב): הוב"ד לעיל הערה 139.

ע"י רמב"ם (שגגות פ"א ה"ד): חטאת קבועה היא הבאה מן הבהמה בלבד וקרבת עולה ויורד הוא קרבן שאינו קבוע אלא אם היה עשיר מביא חטאת בהמה ואם היה עני מביא עוף או עשירית האיפה כמו שיתבאר, נמצאת למד שכל העבירות שהיחיד מביא על שגגתן חטאת קבועה ארבעים ושלש, ואלו הן: (א) הבא על אמו, (ב) הבא על אם אשתו, (ג) הבא על אם אמה, (ד) הבא על אם אביה, (ה) הבא על בתו, (ו) הבא על בת בתו, (ז) הבא על בת בנו, (ח) הבא על בת אשתו, (ט) הבא על בת בתו, (י) הבא על בת בנה, (יא) הבא על אחותו, (יב) הבא על אחותו שהיא בת אשת אביו, (יג) הבא על אחות אביו, (יד) הבא על אחות אמו, (טו) הבא על אחות אשתו, (טז) הבא על אשת אביו, (יז) הבא על אשת אחי אביו, (יח) הבא על אשת בנו, (יט) הבא על אשת אחיו, (כ) הבא על אשת איש, (כא) הבא על הנדה, (כב) השוכב עם זכר, (כג) הבא על אביו, (כד) הבא על אחי אביו, (כה) השוכב עם בהמה, (כו) האשה שמביאה עליה את הבהמה, נמצאו כל כריתות שבעריות עשרים ושלש. ובשאר העבירות שבע עשרה, ואלו הן: (א) העובד עבודה זרה במעשה, (ב) הנותן מזרעו למולך, (ג) בעל אוב, (ד) בעל ידעוני במעשה, (ה) המחלל את השבת, (ו) הנושה מלאכה ביום הכפורים, (ז) האוכל ושותה ביום הכפורים, (ח) האוכל נותר, (ט) האוכל חמץ בפסח, (י) האוכל חלב, (יא) האוכל דם, (יב) האוכל פיגול, (יג) השוחט קדשים חוץ לעזרה, (יד) המעלה קרבן חוץ לעזרה, (טו) המפטם את שמן המשחה, (טז) המפטם את הקטורת, (יז) הסך בשמן המשחה, הרי אלו ארבעים ושלש עבירות שמביאין על שגגתן חטאת קבועה, ומה הוא הקרבן שמביא השוגג באחת מאלו, אם שגג בעבודה זרה מביא עז בת שנתה לחטאת והיא האמורה בפרשת שלח לך בין שהיה החוטא הדיוט או מלך או כהן גדול או משוח מלחמה הכל שוין בשגגת ע"ז, אבל אם שגג באחת משאר ארבעים ושתיים אם היה הדיוט מביא שעירת עזים או נקבה מן הכבשים וזו היא חטאת של אחד מעם הארץ האמורה בפרשת ויקרא, ואם המלך הוא ששגג באחת מהן מביא שעירת עזים לחטאת, ואם כהן משוח הוא מביא פר בן בקר לחטאת והוא נשרף כמו שנתפרש שם.

¹⁶⁸ ע"י רמב"ם (שגגות פ"א ה"א): המשתחוה לע"ז וניסך וקיטר וזיבח בהעלם אחת חייב ארבע חטאות, וכן אם פיער עצמו לפעור זרק אבן למרקוליס בהעלם אחת, חייב שתים, וכן כל כיוצא בזה יהא חייב על כל עבודה ועבודה, במה דברים אמורים בשהיזד בע"ז ושגג בעבודות אלו, אבל אם הזיד בעבודות אלו ושגג בע"ז אינו חייב אלא חטאת אחת, כיצד ידע שזו ע"ז ושאסור לעובדה אבל לא ידע שהשתחויה והניסוך עבירה והשתחוה וניסך חייב שתים, ידע שאלו עבודות הן ואסור לעבוד בהן לאל אחר ולא ידע שזו ע"ז לפי שלא היתה של כסף וזהב ועלה על דעתו שאין קרויין ע"ז אלא של כסף וזהב ועבודה בכל העבודות אינו חייב אלא חטאת אחת.

¹⁶⁹ ע"י רמב"ם (עבודה זרה פ"ו ה"א): הוב"ד לעיל הערה 39.

¹⁷⁰ ע"י רמב"ם (עבודה זרה פ"א ה"י): איזהו חובר זה שמדבר בדברים שאינן לשון עם ואין להן ענין ומעלה על דעתו בסכלותו שאותן הדברים מועילין, עד שהן אומרים שהאומר כך וכך על הנחש או על העקרב אינו מזיק והאומר כך וכך על האיש אינו ניזוק, ומהן אוחו בידו בעת שמדבר מפתח או סלע וכיוצא בדברים האלו הכל אסור, והחובר עצמו שאחז בידו כלום או שעשה מעשה עם דבורו אפילו הראה באצבעו הרי זה לוקה שנאמר לא ימצא בך וגו' וחובר חבר, אבל אם אמר דברים בלבד ולא הניד לא אצבע ולא ראש ולא היה בידו כלום, וכן אדם שאמר עליו החבר אותן הקולות והוא יושב לפניו ומדמה שיש לו בזה הגאה מכין אותו מכת מרדות מפני שנשתתף בסכלות החבר, וכל אותן הקולות והשמות המשונים המכוערים לא ירעו וגם היטב אין אותם.

ע"י ש"ע (י"ד סי' קעט ס"ה): חובר חבר זהו שעל ידי לחש מקבץ חיות או נחשים ועקרבים, יתושים ופרעושים.
ביאור: זהו כו' - ואף על גב דמכוון שלא יזיקו ומחברן למקום מדבר שלא ימצאו ביישוב ויזיקו אסור, (ש"ך).

¹⁷¹ ע"י ש"ע (י"ד סי' קעט ס"ז): מי שרודפים אחריו נחש ועקרב, מותר לחבר כדי שלא יזיקוהו.

ביאור: מותר לחבר שלא יזיקוהו - דאין לך דבר שעומד בפני פיקוח נפש (ט"ז), ש"ך משמע כאן דאם פיקוח נפש תלוי בעבירה שכשעושה עבירה יכול להנצל מותר לו לעשות כן מעצמו עבירה ההיא כמו הכא שעל ידי שעובר על לאו דחובר חבר מציל עצמו (ט"ז).

הוי מעשה. ריש לקיש אמר: פטור, עקימת פיו לא הוי מעשה אלא אמר רבא: שאני עדים זוממין הואיל וישנן בריאה. תנו רבנן: בעל אוב¹⁷³, זה המדבר בין הפרקים ומבין אצילי דיו. ידעונו¹⁷⁴, זה המניח עצם ידוע בפיו, והוא מדבר מאליו. מיתכי והיה כאוב מארץ קולך, מאי לאו דמשתעי כי אורחיה. לא, דסליק ויתבי בין הפרקים ומשתעי. תא שמע: ותאמר האשה אל שאל אלהים ראיתי עלי מן הארץ, מאי לאו דמשתעי כי אורחיה. לא, דיתבי בין הפרקים ומשתעי. תנו רבנן: בעל אוב, אחד המעלה בזכורו ואחד הנשאל בגולגולת. מה בין זה לזה. מעלה בזכורו, אינו עולה כדרכו ואינו עולה בשבת. נשאל בגולגולת, עולה כדרכו, ועולה בשבת. עולה. להיכא סליק. הא קמיה מנח. אלא אימא: עונה כדרכו, ועונה בשבת. ואף שאלה זו שאל טרונוסרופוס הרשע את רבי עקיבא. אמר לו: ומה יום מיומים. אמר לו: ומה גבר מגוברין. אמר ליה: דמרי צבי. שבת נמי, דמרי צבי. אמר ליה: הכי קאמינא לך, מי ימר דהאידינא שבתא. אמר לו: נהר סבטיון יוכיח, בעל אוב יוכיח, קברו של אביו יוכיח, שאין מעלה עשן בשבת. אמר לו: ביזותו, ביישתו, וקיללתו.

שואל אוב היינו דורש אל המתים. דורש למתים, כדתניא: ודורש אל המתים, זה המרעיב עצמו¹⁷⁵ והולך ולן בבית הקברות כדי שתשרה עליו רוח טומאה. וכשהיה רבי עקיבא מגיע למקרא זה היה בוכה, ומה המרעיב עצמו כדי שתשרה עליו רוח טומאה, שורה עליו רוח טומאה, המרעיב עצמו כדי שתשרה עליו רוח טהרה, על אחת כמה וכמה. אבל מה אעשה שעונותינו גרמו לנו שנאמר כי [אם] עונותיכם היו מבדלים ביניכם לבין אלהיכם. אמר רבא: אי בעו צדיקי ברו עלמא¹⁷⁶, שנאמר כי עונותיכם היו מבדלים וגו'. רבא ברא גברא¹⁷⁷, שרדיה לקמיה דרבי זירא. הוה קא משתעי בהדיה, ולא הוה קא מהדר ליה. אמר ליה: מן חבריא את, הדר לעפרין. רב חנינא ורב אושעיא הוו יתבי כל מעלי שבתא ועסקי בספר יצירה, ומיברו להו עיגלא תילתא, ואכלי ליה.

תנו רבנן: מעונן, רבי שמעון אומר: זה המעביר שבעה מיני זכור על העין. וחכמים אומרים: זה האוחז את העינים¹⁷⁷. רבי עקיבא אומר: זה המתחשב עתים ושעות, ואומר: היום יפה לצאת, למחר יפה ליקח, לימדי ערבי שביעות חטיין יפות, עיקורי קטניות מהיות רעות. תנו רבנן: מנחש¹⁷⁸, זה האומר פתו נפלה מפיו מקלו נפלה מידו. בנו קורא לו מאחרי. עורב קורא לו, צבי הפסיקו בדרך, נחש מימינו ושועל משמאל.

(נח) או ינהיג. (צח) בין שאדם הולך לפני הבהמה ומנהיגה ובין לאחריה (צט) ואם אחד זיווג יחד ובה אחר והנהיג המנהיג חייב (ק) ואפי' ה' המזווג גוי. (קא) מי שהלך בדרך וטבעה העגלה בטיט ואין הסוסים יכולים להוציא המשא אם הסוסים על העגלון הגוי מותר לומר לו קח שוורים ותעזור לסוסים להוציא המשא [וע"ל סקט"ו וצ"ע] ובלבד שלא ילך הישראל סמוך לעגלה שלא יצק על הבהמות אבל כשהסוסים של ישראל אסור לומר לגוי שיעזור עם השוורים אף שקצב לו שכר אבל יכול לומר לו שתם להוציא המשא והסוסים ואם הגוי מעצמו יקח שוורים מותר ובלבד שלא יעמוד שם הישראל כ"ל (קב) וכן ישראל שיש לו עצים מונחים על שפת הנהר מותר לומר לגוי ליקח בהמותיו להביא לו עציו לביתו אף על פי שידוע שאין לו רק סוס ושור ויקח שניהם כי אין הישראל נהנה מגוף האיסור והגוי עושה לצורך עצמו בשביל שכרו (קג) רק שלא ילך הישראל אחר הבהמה אבל לא יאמר לו בפירוש קח סוסך ושורך והבא לי עץ או סחורה ממקום פלוני:

¹⁷³ ע"י רמב"ם (עבודה זרה פ"ו ה"א): הוב"ד לעיל הערה 39.

¹⁷⁴ ע"י רמב"ם (ע"ז פ"ו ה"ב): הוב"ד לעיל הערה 165.

¹⁷⁵ דבר זה תשובה לשאלה גדולה, למה המכשפים והחרטומי פועלי הרבה, ואלו הצדיקים אינם יכולים לפעול כאשר קוראים אל הש"י. ותשובה זאת כי הוא יתברך קדוש ומשרתיו קדושים, ואם האדם צדיק הש"י קרוב אליו ועושה רצונו ואם אינו צדיק אינו קרוב אליו. אבל המכשפים והחרטומים פועלים על ידה (אחת ו)שדים וכחות אלו אין צריך לזה קדושה כלל (מהר"ל).

¹⁷⁶ כי הצדיק אשר הוא צדיק גמור הוא כל העולם, לכן אי בעו צדיקים כלומר שיהי' צדיקים ביותר. ואין לומר כי דבר זה נמנע אצלם, כי אין הדבר הזה כך אפשר לאדם להתדבק בו יתברך לגמרי עד שהיה אפשר להם לברא עולם. כלל הדבר שאם האדם מתדבק לגמרי בו, אפשר שיהיה מתדמה אל הש"י בדבר זה שיברא עולם ג"כ. ודבר זה הוא בצדיקים ולא במלאכים, כי אין המלאכים קרובים אל הש"י כמו שהם צדיקים כאשר ידוע. ולכן אי בעו צדיקים שיהיו הצדיקים גמורים כי לא ננעל שערי הצדק מלפניהם, ואם היו נכנסים לפני ולפנים היו מתדמים לבוראם בזה, והיה אפשר להם לברא העולם כי מעלת הצדיקים על העולם כאשר ידוע (מהר"ל).

¹⁷⁷ ע"י ש"ע (יר"ד סי' קעט ס"ג):

ע"י ש"ע (יר"ד סי' קעט סט"ו):

¹⁷⁸ ע"י ש"ע (יר"ד סי' קעט ס"ג):

¹⁷² ע"י ש"ע (ח"מ סי' שלח ט"ג):

ע"י רמב"ם (כלאים פ"ט ה"ז): ע"י רמב"ם (כלאים פרק ט הלכה ז

כל העושה מלאכה בשני מיני בהמה או חיה כאחד והיה אחד מהן מין טהורה והשני מין טמאה הרי זה לוקה בכל מקום שנאמר לא תחרוש בשור ובחמור יחדיו, אחד תחרוש או הזרע או המושך בהם עגלה או אבן כאחד או הנהיגם כאחד ואפילו בקול לוקה שנאמר יחדיו מכל מקום, אבל המזווג פטור עד שימשוך או ינהיג.

דך אמונה הלכות כלאים פרק ט הלכה ז

(מח) כל העושה כו'. כתיב לא תחרוש בשור ובחמור יחדיו וילפ' בגמ' (ע) דלאו דוקא שור וחמור דה"ה כל בע"ח ודעת רבנו דדוקא מין טמא עם מין טהור אסור מה"ת דומיא דשור וחמור אבל אם שניהן טהורין או שניהן שטמאין אין אסור אלא מדרבנן אבל דעת שאר הפוסקים דאין נ"מ בזה והכל מן התורה דומיא דהרבעה וכן הסכים (עב) הגר"א. ולאו דוקא חרישה אסורה דה"ה כל מלאכה דילפ' בספרי מדכתיב יחדיו דה"ה כל מלאכה (עג) ואפי' אם כבר קשורין בעגלה כמה בהמות שבלא הכלאים היו מושכין את העגלה מ"מ אסור:

(מט) בשני מיני בהמה. (עד) אבל מותר לרכב על הפרדה ואין בזה משום כלאים:

(י) בהמה או חיה. (עה) וה"ה עופות ודגים וכל בעלי חיים (עו) ואפי' בנן פקועה [דהיינו שנשחטה אמו ואח"כ הוציאו הולד ממנה ד"צ שחיטה] נוהג איסור כלאים בין בהנהגה בין בהרבעה (עז) וכן בהמה שנשחטה ועדיין מפרכת:

(נא) בכל מקום. אפי' בחו"ל שאין זה מצוה התלויה בארץ:

(נב) החורש או הזורע. (עח) או דש או שאר מלאכה:

(נג) או אבן. וה"ה כל משאוי (עט) ואפי' אין נושאין אלא את החבל שביניהן שקשורין בו אסור (פ) ולכן י"א שיש לזהר שלא לקשור ב' מיני עופות בחבל א' כדי שלא יברחו דכשמנוענים עצמן לא נושאין חוט המשיחה שנקשרין בו ויש מתירין כיון שאין לו צורך בזה ואינו פסיק רישא (פא) ומנהיגי גמלים גוים שקשורין חמור בראש הגמל הראשון וכולן נמשכין אחריו אם קשורין כולן בחבל א' אסור לישוב אפי' על הגמל האחרון מפני שנושאין את החבל וכ"ל אבל אם אין קשורין כולן בחבל א' אלא הראשון והשני בחבל א' והשני והשלישי בחבל אחר וכן השלישי והרביעי וכן כולן י"א שאין אסור לישוב אלא על הגמל הא' והב' אבל על הג' ומג' ואילך מותר ובלבד שיהא כ"כ רחוק מב' הראשונים שאם יצק להם לא ישמעו את קולו:

(נד) או הנהיגם כאחד. (פב) י"א דאפי' אינן קשורין יחד אסור למשכן או להנהיגם כאחד (פג) ודוקא שאוחז ב' החבלים בידו אחת ומושכן יחד או הניח עליהן דף או עול בלא קשירה אבל אם מוליכם יחד בלא שום חיבור אף על פי שמנהיגם בקולו ודאי מותר ולכן אין לרוכב למשוך בחבל כלב אצל הסוס ואפי' אינו קשור לסוס (פד) אבל כשהכלב מונח על הסוס או על העגלה אף על גב שקשורין יחד הכלב והסוס בחבל א' מותר (פה) אבל תחת העגלה אין לקשור לכל ולא שום בע"ח (פו) וי"א שאין אסור א"כ קשורין יחד אבל אם אינן קשורין יחד אין איסור אפי' מדרבנן למשכן יחד (פז) אבל אם כורך שני החבלים יחד על ידו הוי כאילו קשרין:

(נה) כאחד. (פח) ודוקא שעשה בהן איזה מלאכה אבל אם אין עושין שום מלאכה כגון שקשרן זה בזה בשערן והוליכן או שהרכיב בהמה על"ג בהמה והוליכה מותר:

(נו) ואפי' בקול לוקה. (פט) דכיון דע"י קולו נעשה מעשה שהולכת ע"ז נחשב עקמת שפתי למעשה ולוקה (צ) ומ"מ גוי המנהיג בכלאים מותר לישראל לפרוס לו שלום או לדבר עמו בקול רם דלא חיישי' שמא ילכו הבהמות משום קולו דדבר שאינו מתכוין מותר בכל האיסורין אם אינו פסיק רישא אבל אם הישראל הולך עם הגוי בדרך ומשא של ישראל על העגלה של גוי שמנהיגה כלאים לא ילך הישראל סמוך לעגלה דלפעמים העגלה נכבשת והוא יצק על הבהמות שילכו במהרה [כיון שהמשא שלו חיישי' לזה] וזה אסור משום מנהיג בכלאים (צא) אבל אם אין הישראל הולך אחריה מותר (צב) וכן אם המשא אינו שלו לא חיישי' שיצק על הבהמות ומותר לילך אחריה עם הגוי:

(צג) עד שימשוך או ינהיג. (צד) קשר שני סוסים בקרון א' אסור לקשור עמהם חמור אף על פי ששני הסוסים יכולים למשכו בלא החמור וכ"ל סקמ"ח (צד) ואפי' אין מסייע לו כלל אסור מדרבנן (צה) ואם בהמה מושכת בקרון לא יקשור מין אחר בחבל לא בצדי הקרון ולא אחר הקרון מפני שדוחה הקרון בהליכתה (צו) ולכן יש למחות בטבחים שקונים שוורים וקשורין אותן אחר הקרון והטבח הולך אצל העגלה (צז) וכן אותן הצדים בעוף הנץ שנקרא אשפרו"ר אין להן לקשור החבל שהעוף נקשר בו בתפוס מן האוכף מן הסוס שהוא כלאים:

{ סו ע"א }

אומר: אלהים קודש. ותניא, רבי אליעזר בן יעקב אומר: אזהרה למברך את השם מניין, תלמוד לומר אלהים לא תקלל. למאן דאמר אלהים חול, גמר קודש מחול, למאן דאמר אלהים קודש, גמרינן חול מקודש. בשלמא למאן דאמר אלהים חול, גמר קודש מחול, אלא למאן דאמר אלהים קודש גמר חול מקודש. דילמא אקודש אזהר אחול לא אזהר. אם כן לכתוב קרא לא תקל,

אל תתחיל בי, שחרית הוא, ראש חודש הוא מוצאי שבת הוא. תנו רבנן: לא תנחשו ולא תעוננו, כגון אלו המנחשים בחולדה בעופות ובדגים¹⁷⁹. משנה. המחלל את השבת בדבר שחייבין על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת¹⁸⁰.

גמרא. מכלל דאיכא מידי דחילול שבת הוי, ואין חייבין לא על שגגתו חטאת ולא על זדונו כרת, מאי היא. תחומין, ואליבא דרבי עקיבא. הבערה, ואליבא דרבי יוסי.

משנה. המקלל אביו ואמו אינו חייב עד שיקללם בשם¹⁸¹. קללם בכנוי, רבי מאיר מחייב וחכמים פוטרין.

גמרא. מאן חכמים, רבי מנחם ברבי יוסי הוא. דתניא, רבי מנחם ברבי יוסי אומר: בנקבו שם יומת, מה תלמוד לומר שם, לימד על מקלל אביו ואמו שאינו חייב עד שיקללם בשם. תנו רבנן: איש, מה תלמוד לומר איש איש, לרבות בה¹⁸², טומטום, ואנדרוגינוס. אשר יקלל את אביו ואת אמו, אין לי אלא אביו ואמו, אביו שלא אמו, אמו שלא אביו מניין. תלמוד לומר אביו ואמו קלל דמיו בו אביו קילל, אמו קילל, דברי רבי יאשיהו. רבי יונתן אומר: משמע שניהן כאחד ומשמע אחד בפני עצמו, עד שיפרוט לך הכתוב יחדו. מות יומת, בסקילה. אתה אומר בסקילה, או אינו אלא באחת מכל מיתות האמורות בתורה. נאמר כאן דמיו בו ונאמר להלן דמיהם בס, מה להלן בסקילה, אף כאן בסקילה. עונש שמענו, אזהרה מניין. תלמוד לומר אלהים לא תקלל וגו'. אם היה אביו דיין, הרי הוא בכלל אלהים לא תקלל, ואם היה אביו נשיא הרי הוא בכלל ונשיא בעמך לא תאר, אינו לא דיין ולא נשיא מניין. אמרת: הרי אתה דן בנין אב משניהן: לא ראי נשיא כראי דיין, ולא ראי דיין כראי נשיא. לא ראי דיין כראי נשיא, שהרי דיין אתה מצווה על הוראתו, כראי נשיא, שאי אתה מצווה על הוראתו. ולא ראי נשיא כראי דיין, שהנשיא אתה מצווה על המראתו, כראי דיין, שאי אתה מצווה על המראתו. הצד השווה שבהם, שהן בעמך, ואתה מוזהר על קללתן¹⁸³, אף אני אביא אביך שבעמך ואתה מוזהר על קללתו. מה להצד השווה שבהן, שכן גדולתן גרמה להן. תלמוד לומר לא תקלל חרש¹⁸⁴, באומללים שבעמך הכתוב מדבר. מה לחרש, שכן חרישתו גרמה לו. נשיא ודיין יוכיחו. מה לנשיא ודיין, שכן גדולתן גרמה להן, חרש יוכיח. וחזר הדין, לא ראי זה כראי זה, ולא ראי זה כראי זה, הצד השווה שבהן: שהן בעמך ואתה מוזהר על קללתן, אף אני אביא אביך, שבעמך, ואתה מוזהר על קללתו. מה לצד השווה שבהן, שכן משונין. אלא אם כן נכתוב קרא או אלהים וחרש, או נשיא וחרש, אלהים למה לי. אם אינו ענין לגופו, תנהו ענין לאביו. הניחא למאן דאמר אלהים חול, אלא למאן דאמר קודש, מאי איכא למימר. דתניא: אלהים, חול¹⁸⁵, דברי רבי ישמעאל. רבי עקיבא

¹⁷⁹ יו"ד קעט ג הו,ב לעיל הערה 177.

¹⁸⁰ עי' רמב"ם (שבת פ"א ה"א): הוב"ד לעיל הערה 40.

¹⁸¹ עי' שו"ע (יו"ד סי' רמא ס"א): הוב"ד לעיל הערה 41.

¹⁸² עי' רמב"ם (ממרים פ"ה ה"א): המקלל אביו ואמו נסקל שנאמר אביו ואמו קלל דמיו בו, ואחד המקלל בחייהו או לאחר מיתתו הרי זה נסקל, וצריך עדים והתראה כשאר כל מחוייבי מיתות בית דין, ואחד האיש ואחד האשה וכן הטומטום והאנדרוגינוס, והוא שיהיו גדולים שהגיעו לכלל העונשין.

¹⁸³ עי' שו"ע (ח"מ סי' כז ס"א): המקלל אחד מישראל (ואפילו מקלל עצמו), בשם או בכינוי או באחד מהשמות שקורים הגוים להקב"ה, אם היה בעדים והתראה, לוקה אחת, משום לא תקלל חרש (ויקרא י"ט יד). ואם היה דיין, לוקה עוד אחרת משום אלהים לא תקלל (שמות כב כז). ואורו הוי לשון קללה.

המקלל אחד מישראל - וזה נלמדת ממה שנאמר (ויקרא י"ט כד) לא תקלל חרש, ופרט לך בחרש אעפ"י שאינו שומע ואינו מצטער, וכ"ש השומע ומצטער בקלתו (סמ"ע).

או באחד מהשמות שקורין הגוים כו' - דלא גרע מכינוי (סמ"ע).

אם היה בעדים והתראה כו' - ולא תאמר כיון דכל קללה נעשה בכעס ובריטהא והתורה אזהרה עליה יתחייב עלה אפילו בלא התראה (סמ"ע). ואם היה דיין - והוא הדין לממונה על הקהל אסור לקלל (קצה"ח), דוקא דיין קבוע לדון בין אדם לחבירו, אבל אם היה דיין לפי שעה בזה בורר לו אחד לא מיקרי דיין לענין זה (פ"ח).

ואורו הוי לשון קללה - פ"י ואם אומר ארור הוא לה' או לשדי חייב מלקות דבלא שם וכינוי לא מתחייב גם בלשון ארור ומ"ש דארור הוי לשון קללה פירוש היינו כשאררו בלשון קללה אבל ארור משמע ג"כ שאר ענינים דהיינו שבועה ונידוי כל חד לפי משמעות הענין דקאי עליה (סמ"ע).

¹⁸⁴ עי' רמב"ם (ממרים פ"ה ה"ד): אזהרה של מקלל אביו ואמו מנין, עונש שמענו בפירוש אבל האזהרה הרי היא בכלל לא תקלל חרש, הואיל והוא מוזהר שלא לקלל אדם מישראל הרי אביו בכלל ישראל.

¹⁸⁵ עי' רמב"ם (סנהדרין פ"ו ה"א): כל המקלל דיין מדייני ישראל עובר בלא תעשה שנאמר אלהים לא תקלל, וכן אם קלל הנשיא אחד ראש סנהדרין גדולה

או המלך הרי זה עובר בלא תעשה שנאמר ונשיא בעמך לא תאר, ולא דיין ונשיא בלבד אלא כל המקלל אחד מישראל לוקה שנאמר לא תקלל חרש, ולמה נאמר חרש שאפילו זה שהוא אינו שומע ולא נצטער בקללה זו לוקה על קלתו, יראה לי שהמקלל את הקטן הנכלם לוקה (הרי הוא חרש).

מאי לא תקלל, שמע מינה תרתי.
משנה. הבא על נערה המאורסה¹⁸⁶, אינו חייב עד שתהא נערה, בתולה, מאורסה, והיא בכית אביה. באו עליה שנים, הראשון, בסקילה, והשני, בחנק.

גמרא. תנו רבנן: נערה ולא בוגרת, בתולה ולא בעולה, מאורסה, ולא נשואה, בבית אביה, פרט לשמסר האב לשלוחי הבעל. אמר רב יהודה אמר רב: זו דברי רבי מאיר, אבל חכמים אומרים: נערה המאורסה, אפילו קטנה במשמע¹⁸⁷. אמר ליה רב אחא מדפתי לרבינא: ממאי דמתניתין רבי מאיר היא ולמעוטי קטנה נמי. דילמא רבנן היא, ולמעוטי בוגרת ותו לא. אמר ליה: האי אינו חייב עד שתהא נערה בתולה מאורסה. אינו חייב אלא על נערה בתולה מאורסה מיבעי ליה, ותו לא מידי. בעא מיניה רבי יעקב בר אדא מרב: בא על הקטנה מאורסה, לרבי מאיר מהו. לגמרי ממעיט ליה או מסקילה ממעיט ליה. אמר ליה: מסתברא, מסקילה ממעיט ליה. והכתיב ומתו גם שניהם, עד שיהו שניהן שוין. שתיק רב. אמר שמואל: מאי טעמא שתיק רב. ונימא ליה ומת האיש אשר שכב עמה לבדו. כתנאי, ומתו גם שניהם, עד שיהו שניהן שוין, דברי רבי יאשיה. רבי יונתן אומר: ומת האיש אשר שכב עמה לבדו¹⁸⁸, ואידך: ההיא ומתו גם שניהם מאי דריש ביה. אמר רבא: למעוטי מעשה חידודים. ואידך: מעשה חידודים לאו כלום היא¹⁸⁹. ואידך, האי לבדו מאי דריש ביה. כדתניא: באו עליה עשרה בני אדם ועדיין היא בתולה, כולם בסקילה. רבי אומר: הראשון, בסקילה, וכולן בחנק.

תנו רבנן: ובת איש כהן כי תחל לזנות, רבי אומר: תחילה, וכן הוא אומר: ומת האיש אשר שכב עמה לבדו. מאי קאמר. אמר רב הונא בריה דרב יהושע: רבי כרבי ישמעאל סבירא ליה, דאמר: ארוסה יצאה לשריפה, ולא נשואה. והכי קאמר: אם תחילת ביאה בזנות, בשריפה, אידך, בחנק. מאי וכן. כי התם, מה התם, בתחילת ביאה קמשתעי קרא, הכא נמי, בתחילת ביאה קמשתעי קרא. אמר ליה רב ביבי בר אביי: מר לא הכי אמר, ומנו, רב יוסף: רבי כרבי מאיר סבירא ליה, דאמר: נשאת לאחד מן הפסולין, מיתתה, בחנק. והכי קאמר: אם תחילת אחלתה בזנות, בשריפה, ואידך, בחנק. ומאי וכן,

¹⁸⁶ עי' רמב"ם (איסורי ביאה פ"ג ה"ד): הבא על נערה מאורסה שניהן בסקילה ואינו חייבין סקילה עד שתהיה נערה בתולה מאורסה והיא בבית אביה, היתה בוגרת או שננסה לחופה אף על פי שלא נבעלה אפילו מסרה האב לשלוחי הבעל וזנתה בדרך הרי זו בחנק.

¹⁸⁷ עי' רמב"ם (איסורי ביאה פ"ג ה"ה): והבא על קטנה מאורסה בבית אביה הוא בסקילה והיא פטורה, ונערה מאורסה בת כהן שזינתה ב בסקילה.

¹⁸⁸ עי' רמב"ם (איסורי ביאה פ"א ה"ח): וכן השוכב עם הבהמה בשגגה והאשה שהביאה את הבהמה עליה בשגגה אין הבהמה נסקלת על ידן ואף ע"פ שהן גדולים, כל העריות כולן שהיה אחד גדול ואחד קטן הקטן פטור והגדול חייב כמו שביארנו, אחר ער ואחד ישן הישן פטור, אחד מזיד ואחד שוגג המזיד חייב והשוגג מביא קרבן, אחד אנוס ואחד ברצון האנוס פטור כמו שביארנו.

¹⁸⁹ עי' רמב"ם (איסורי ביאה פ"ג ה"ו): באו עליה עשרה והיא בתולה ברשות אביה זה אחר זה הרי הראשון בסקילה וכולן בחנק (בד"א שבאו עליה כדרכה אבל אם באו עליה שלא כדרכה עדיין היא בתולה וכולן בסקילה).

הצפרדע¹⁹⁶ ותכס את ארץ מצרים, אמר רבי אלעזר: צפרדע אחת היתה, השריצה ומלאה כל ארץ מצרים. כתנאי, רבי עקיבא אומר: צפרדע אחת היתה, ומלאה כל ארץ מצרים. אמר לו רבי אלעזר בן עזריה: עקיבא, מה לך אצל הגדה. כלה מדברותיך ולך אצל נגעים ואהלות, צפרדע אחת היתה, שרקת להם והם באו. אמר רבי עקיבא כו'.

מיתה אחת. בן עזאי אומר: נאמר מכשפה לא תחיה, ונאמר כל שכב עם בהמה מות ימות, סמכו ענין לו. מה שוכב עם בהמה בסקילה, אף מכשף בסקילה. אמר לו רבי יהודה: וכי מפני שסמכו ענין לו נוציא לזה בסקילה. אלא, אוב וידעוני בכלל מכשפים היו, ולמה יצאו, להקיש עליהן ולומר לך: מה אוב וידעוני בסקילה, אף מכשף בסקילה. לרבי יהודה נמי, ליהו אוב וידעוני שני כתובים הבאים כאחד, וכל שני כתובין הבאין כאחד אין מלמדין. אמר רבי זכריה: עזא אמרה: קסבר רבי יהודה שני כתובין הבאין כאחד מלמדין.

אמר רבי יוחנן: למה נקרא שמן כשפים, שמכחישין פמליא של מעלה. אין עוד מלבדו, אמר רבי חנינא: אפילו לדבר כשפים. ההיא איתתא דהות קא מהדרת למשקל עפרא מתותי כרעיה דרבי חנינא. אמר לה: אי מסתייעת, זילי עבידי, אין עוד מלבדו כתיב. איני, והאמר רבי יוחנן: למה נקרא שמן מכשפים, שמכחישין פמליא של מעלה. שאני רבי חנינא דנפיש זכותיה. אמר רבי אייבו בר נגרי אמר רבי חייה בר אבא: בלטיהם, אלו מעשה שדים, בלטיהם, אלו מעשה כשפים, וכן הוא אומר ואת להט החרב המתהפכת. אמר אביי: דקפיד אמנא, שד, דלא קפיד אמנא, כשפים. אמר אביי: הלכות כשפים כהלכות שבת¹⁹⁶, יש מהן בסקילה, ויש מהן פטור אבל אסור, ויש מהן מותר לכתחלה. העושה מעשה¹⁹⁷, בסקילה, האוחז את העינים, פטור אבל אסור, מותר לכתחלה, כדרב חנינא ורב אושעיא. כל מעלי שבתא הוו עסקי בהלכות יצירה, ומיכרי ליה עיגלא תילתא ואכלי ליה. אמר רב אשי: חזינא ליה לאבוה דקרנא דנפיץ ושדי כריכי דשיראי מנחיריה. ויאמרו החרטום אל פרעה אצבע אלהים היא אמר רבי אליעזר: מיכן שאין השד יכול לבראות בריה פחות מכשעורה¹⁹⁸. רב פפא אמר: האלהים. אפילו כגמלא נמי לא מצי ברי, האי, מיכניף ליה, והאי, לא מיכניף ליה. אמר ליה רב לרבי חייה: לדידי חזי לי ההוא טייעא דשקליה לספסירא וגידיה לגמלא וטרף ליה בטבלא, וקם. אמר ליה: לבתר הכי דם ופרתא מי הואי. אלא היא אחיזת עינים הוה. זעירי איקלע לאלכסנדריא של מצרים, זבן חמרא. כי מטא לאשקוייה מיא, פשר, וקם גמלא דוסקניתא. אמרו ליה: אי לאו זעירי את, לא הוה מהדרינן לך, מי איכא דזבין מידי הכא ולא בדיק ליה אמיא. ינאי איקלע לההוא אושפיזא, אמר להו: אשקין מיא. קריבו שתייתא. חזא דקא מרחשן שפוחתה, שדא פורתא מיניה, הוה עקרבי. אמר להו: אנא שדא מדידכו, אתון נמי שתו מדידי. אשקיייה, הואי חמרא, רכבה, סליק לשוקא. אתא חברתה פשרה לה, חזייה דרכיב וקאי איתתא בשוקא. ותעל

¹⁹⁶ פירוש כי ראוי שיהיה הלכות כשפים כהלכות שבת. כי השבת הוא תכלית אשר ברא השם יתברך את עולמו, ונח מכל מלאכתו אף מלאכה שהיא באה מן הש"י. ואסור כשפים ג"כ שהש"י ברא עולמו שיהי' נוהג בסדר שלו, ולענין זה יש לעולם הנחה שאינו יוצא ממה שסדר אותו הש"י, וכמו שבשבת יש דבר שהוא חייב עליו והוא דבר שהוא מלאכה גמורה חייב עליו סקילה, וכן יש בכשפים כאשר משנה העולם בדבר שהוא שנוי גמור חייב עליו סקילה. ולכן הם שוים ג"כ במיתתם המחלל שבת בסקילה והמכשף בסקילה, כי שוים חומר שלהם כי המחלל שבת לא יתן לעולם השלמה, והמכשף ג"כ אינו נותן סדר והנחה לעולם כי מוציא אותו מסדרו וממנהגו. וכמו בשבת יש דבר שהוא פטור אבל אסור והוא דבר שאינו מלאכה, כך בכשפים דבר שאינו מעשה רק נראה מעשה האוחז עינים שאין מעשה פטור אבל אסור, וכמו שבשבת יש דבר שהוא מותר לכתחלה דבר שאינו מן השביתה כלל, כך יש דבר שאינו יוצא מסדר העולם כלל כאשר הוא פועל בשמו יתברך, כי שמו יתברך פועל הכל ואין כאן דבר שנוי כלל. כי כמו שיכול האדם להתפלל אל הש"י ומזכיר שמו יתברך והוא נותן לו ומחדש לו ניסים ונפלאות ומדבר זה לא נח והושלם העולם, שלא יהיה דבר זה בעולם, וכך בשמו יתברך יכול האדם לפעול. וכמו שפעל משה בשמו יתברך על הים ואין זה דבר יוצא מסדר העולם, כי אף אם נח הש"י ממלאכת העולם, אינו נח ממלאכת צדיקים וממלאכת רשעים פועל עם אלו, ופועל עם אלו, ולפיכך מותר לפעול עם שמותיו יתברך. ולא אסר רק הפעולה שאינה באה מן הש"י והם הכשפים שמכחישין פמליא של מעלה והם אסורים כי הנבראים כולם נבראו שלא ישנו תפקידם אשר ברא הש"י אותם ואין להאריך עוד (מהר"ל).

¹⁹⁷ עיי' רמב"ם (ע"ז פ"א הט"ו): הוב"ד לעיל הערה 44.

¹⁹⁸ עיי' ש"ע (ו"ד ס' קעט סט"ו):

¹⁹⁸ שאין השד שולט וכו'. כי הדבר שאין לו שיעור הוא בטל אצל כלל העולם, ואין השד שולט על העולם. דמיון זה שאין השד שולט על יסוד העפר ויסוד הרוח, רק על דברים שהם פרטיים, ולכן דבר שהוא פחות מכשעורה, שנקרא שיעורו כלומר שדבר זה הוא שיעור ועל זה השד שולט, ופחות מזה אין נקרא שיעור ודבר שאינו שיעור הוא בטל אצל העולם ולכן אין השד שולט עליו. וקאמר דאפילו על שום דבר אינו שולט ואינו יכול לברא שום דבר, כי אין השדים מכלל העולם, שנבראו בין השמשות, ולכן אינם יכולים לברא דבר רק שפועלים אסיפת דבר או להפריד דבר וזה מבוואר (מהר"ל).

¹⁹⁹ ביאורו שהוקשה להם מה שכתב בצפרדעים לשון ותעל הצפרדע. ובכנים לא הוקשה להם למה כתיב ותהי הכנס. מפני שדרך הכנים להיות מקובצים יחד, אבל הצפרדעים אין עניניהם כך. לכן סבר ר"ע שנקראו בלשון יחיד על שם הכח המוליד אותם ומשריץ הצפרדעים, על זה הכח נאמר ותעל הצפרדע. אבל רבי אליעזר סובר שהכח המאסף אותם נקרא צפרדע בלשון יחיד. ולדעת רבי עקיבא מה שנאמר ושרץ היאור צפרדעים, דמשמע היאור השריץ הצפרדעים, היינו כי היאור הוא משריץ ג"כ, שאם לא היה היאור לא היה הכח הזה פועל. והיאור אל הצפרדעים, כמו האדמה לזרע שמוציאה הפרי, שאם אין האדמה נותנת יבולה אין הזרע גדל, אף כאן היאור משריץ הצפרדעים, מ"מ דבר זה ע"י כח אחר ועליו נאמר ותעל הצפרדע. אבל לדעת רבי אליעזר נאמר ותעל הצפרדע על כח המחבר והמקבץ אותם לעלות על הארץ וזה נקרא צפרדע (מהר"ל).

והא רבי עקיבא מרבי יהושע גמיר לה. והתניא: כשחלה רבי אליעזר נכנסו רבי עקיבא וחביריו לבקר. הוא יושב בקינוף שלו והן יושבין בטרקלין שלו. ואותו היום ערב שבת היה, ונכנס הורקנוס בנו לחלוף תפלו. גער בו ויצא בניזיפה. אמר להן לחביריו: כמדומה אני שדעתו של אבא נטרפה. אמר להן: דעתו ודעת אמו נטרפה, היאך מניחין איסור סקילה ועוסקין באיסור שבות. כיון שראו חכמים שדעתו מיושבת עליו, נכנסו וישבו לפניו מרחוק ארבע אמות. אמר להם: למה באתם. אמרו לו: ללמוד תורה באנו. אמר להם: ועד עכשיו למה לא באתם. אמרו לו: לא היה לנו פנאי. אמר להן: תמיה אני אם ימותו מיתת עצמן. אמר לו רבי עקיבא: שלי מהו. אמר לו: שלך קשה משלהן. נטל שתי זרועותיו והניחן על לבו, אמר: אוי לכם שתי זרועותי שהן כשתי ספרי תורה שנגללין. הרבה תורה למדתי, והרבה תורה לימדתי. הרבה תורה למדתי, ולא חסרתי מרבתי אפילו ככלב המלקק מן הים, הרבה תורה לימדתי, ולא חסרוני תלמידי אלא כמכחול בשפופרת. ולא עוד אלא שאני שונה שלש מאות הלכות בבהרת עזה, ולא היה אדם ששואלני בהן דבר מעולם. ולא עוד אלא שאני שונה שלש מאות הלכות, ואמרי לה שלשת אלפים הלכות, בניטע קשוואין²⁰⁰ ולא היה אדם שואלני בהן דבר מעולם, חוץ מעקיבא בן יוסף. פעם אחת אני והוא מהלכין היינו בדרך, אמר לי: רבי, למדני בניטע קשוואין. אמרתי דבר אחד נתמלאה כל השדה קשוואין. אמר לי: רבי, למדדני נטיעתן, למדני עקירתן. אמרתי דבר אחד, נתקבצו כולן למקום אחד. אמרו לו: הכדור והאמוס והקמיע וצורור המרגליות ומשקולת קטנה מהו. אמר להן: הן טמאין וטהרתן במה שהן. מנעל שעל גבי האמוס מהו. אמר להן: הוא טהור. ויצאה נשמתו בטהרה. עמד רבי יהושע על רגליו ואמר: הותר הנדר, הותר הנדר. למוצאי שבת פגע בו רבי עקיבא מן קיסרי ללוד, היה מכה בבשרו עד שדמו שותת לארץ. פתח עליו בשורה ואמר: אבי אבי רכב ישראל ופרשיו, הרבה מעות יש לי ואין לי שולחני להרצותן. אלמא, מרבי אליעזר גמרה. גמרה מרבי אליעזר ולא סברה, הדר גמרה מרבי יהושע ואסברה ניהליה. היכי עביד הכי. והאנן תנן: העושה מעשה חייב. להתלמד שאני. דאמר מר לא תלמד לעשות לעשות אי אתה למד, אבל אתה למד להבין ולהורות. הדרן עלך ארבע מיתות.

²⁰⁰ רש"י פירש ש' הלכות מיני כשפים. ואין לתמוה היאך הותר לו דבר זה לעשות כשוף שכבר אמרו (אשר תלמד לעשותם) [לא תלמד לעשות] שאין ללמוד לעשות אותם אבל לדעת ולהבין אותם מותר. כי יש לך לדעת כי בשכל אינו דבר יוצא מן הסדר, ולא נקרא יציאה מן הסדר רק כאשר פועל לצרכו, אבל ללמוד אין לעמוד על מהות המציאו', ואין זה אסור רק מי שעושה לצרכו הרי כיון שהוא לצרכו משנה סדר העולם. ומ"מ יותר נראה כי היה פועל דבר זה בשם ולא בכשפים, ולכן אמר שאני שונה שלש מאות הלכות בהלכות כשפים, לא נקרא שהיה שונה אם זה היה מעשה כשפים. ומזה תדע כי היה (לר"י) [לר"א] הידיעה הן בתורה השכלית בזה שהוא שונה ג' מאות הלכות בבהרת עזה, הן בבריאת עולם. שהיה שונה ג' מאות הלכות בניטעיות קשוואים והוא השגה בהוצאת הנבראים לפעל סבר כי נטיעות קשוואין הוא הלמוד בבריאה לפי הפירוש שאמרנו שהיה פועל בשם, ודבר זה יותר בהשגה, ולכן לפי גודל ההשגה היה שונה יותר בהם. ולכן אמר ולא עוד וכו' שמשמעות זה הלשון משמע שהוא למוד והשגה יותר. ולכלם היה מספר שלש או שלש מאות או שלש אלפים, מפני כי מספר זה מורה על השגה שהיא נבדלת מן האדם. ודבר זה בארנו בכמה מקומות, שעל זה יבא מספר הזה בפרט שהוא מתייחס אל שלישיית והבן זה. ומ"מ יגיד עליו ריעו שהזכיר ביחד הצרעת והכשפים שהם דומים יחד, כי שניהם יוצאים ממנהגו של [עולם], ובשניהם היה לר"א ההשגה, ועם כן זה לאיכא דאמרי אמר ולא עוד שאני שונה ג' אלפים [הלכות] בניטעיות קשוואין, כי ההשגה בדבר זה הוא יותר עליון ודי בזה למבינים (מהר"ל).

